

**TURUN
YLIOPISTO**

Kokemuskumppani lastensuojelussa

Ammattilaisten kokemuksia vanhempien vertaistukipalvelusta

Sosiaalityön
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Kirsi Tuomola

Ohjaaja:
Sosiaalityön professori Johanna Kallio

25.06.2022

Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Sosiaalityö

Tekijä: Kirsi Tuomola

Otsikko: Kokemuskumppani lastensuojelussa. Ammattilaisten kokemuksia vanhempien vertaistukipalvelusta

Ohjaaja: Sosiaalityön professori Johanna Kallio

Sivumäärä: 67 s, 3 liites.

Päivämäärä: 25.06.2022.

Sosiaalityön pro gradu – tutkielmassani olen tutkinut lastensuojelun palveluissa työskentelevien ammattilaisten kokemuksia vanhemmille suunnatusta vertaistukemisesta. Vertaistuki on terveyden- ja sosiaalialan palveluissa käytetty tukimuoto, jonka kuuluisimmat perinteet löytyvät päihdekuntoutujien vertaisryhmätoiminnasta. Vertaisuutta hyödynnetään lisääntyvällä volyymilla kokemusasiantuntijuus toiminnassa. Lausteen perhekuntoutuskeskuksen koordinoima Asiakkaasta kumppaniksi -hanke on kehittänyt lastensuojelun asiakkuudessa oleville vanhemmille vertaistukipalvelun, jota on tarjottu kuntien lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kautta uutena tukimuotona. Hanke on kouluttanut kokemuskumppaneita, jotka ovat itse kokeneet lastensuojelun asiakkuuden oman lapsensa kanssa ja haluavat tukea muita vanhempia sekä auttaa kehittämään lastensuojelua. Vertaistukipalvelulle on löytynyt esimerkki Yhdysvaltojen New Yorkin osavaltioista, missä vanhempien tukeminen vertaisten avulla on arviointitutkimusten mukaan hyödyttänyt lastensuojelun asiakasperheitä ja luonut lapsille mahdollisuuksia kasvaa hyvissä oloissa omassa perheessä.

Tutkimukseni tarkoitus on ollut selvittää lastensuojelun ammattilaisten kokemuksia vertaistukipalvelusta ja kokemuskumppaneiden kanssa työskentelystä. Tutkimuskysymykseni on: Millaisia onnistumisia ja vaikeuksia ammattilaiset ovat kokeneet vertaistukipalvelussa? Vastausta hain haastattelemalla yhteensä kuutta lastensuojelussa työskentelevää sosiaalityöntekijää ja perhetyöntekijää, joilla on ollut omakohtaisia kokemuksia vanhempien vertaistukisuhteista tai kokemuskumppanuustoiminnasta. Sisällönanalyysin ja teemoittelun avulla olen muodostanut aineistosta kuvauksen ammattilaisten onnistumisten ja vaikeuksien kokemuksista.

Tutkimukseni perusteella kokemusasiantuntijuudesta on hyötyä lastensuojelulle. Vertaistukeminen tarjoaa asiakkaana oleville vanhemmille emotionaalista tukea, yhteisöllistä kumppanuutta sekä tietoa lastensuojelun asiakasprosesseista. Tutkimukseen osallistuneet ammattilaiset kokivat vertaistuen helpottavan vanhemman ja ammattilaisten välistä yhteistyötä sekä lisäävän asiakkaan luottamusta viranomaisiin. Onnistumisena voi mainita myös, että kokemuskumppanit toimivat lähettiläinä tuoden lastensuojelua positiivisella tavalla esille julkisuudessa. Kokemuskumppanuustoiminnassa haasteena on tutkielmani perusteella ammattilaisten ennakkoluuloisuus vertaistoimintaa kohtaan sekä kokemuskumppaneihin kohdistuva epäluottamus.

Tutkimuksessani nousi vahvasti esille kokemuskumppaneiden kokemuksellisen asiantuntijuuden arvostaminen. Kokemuskumppanit voivat täydentää ammattilaisten tietoa tuomalla esille asiakkaan asemaa ja näkökulmaa. Kokemuskumppaneiden tietoa voi hyödyntää paitsi kehittämistoiminnassa, niin myös perehdyttämisessä ja sosiaalialan koulutuksessa. Tutkimukseni perusteella lastensuojelun vertaistukipalvelu löytää paikkansa palveluvalikossa, mutta toimintaan liittyvät pelisäännöt ja käytänteet kaipaavat selkeyttä.

Avainsanat: Lastensuojelu, kokemuskumppani, vertaistuki, vanhemman tukeminen

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Lastensuojelu vanhempien tukena	7
2.1	Suomen lastensuojelujärjestelmä	7
2.2	Lastensuojelun käytäntö	10
3	Vertaistuki	17
3.1	Kokemusasiantuntijuus ja vertaisuus palveluissa	19
3.2	New Yorkin malli	23
3.3	Asiakkaasta kumppaniksi – hanke	25
4	Tutkimusasetelma	27
4.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	27
4.2	Aineiston muodostaminen	30
4.3	Aineiston analyysi	32
5	Onnistuva vertaistukipalvelu	36
5.1	Vanhemman rinnallakulkija	37
5.2	Työntekijän yhteistyökumppani	42
5.3	Rakenteita uudistava lisäresurssi	47
6	Vertaistukipalvelun kuoppainen tie	51
6.1	Vanhemman tuen esteet	51
6.2	Ammattilaisten ratkaistavat pulmat	53
6.3	Palvelun muotoilu	56
7	Johtopäätöksiä	59
	Lähteet	68
	Liitteet	77
	Liite 1. Kutsu tutkimukseen	77
	Liite 2. Haastattelurunko	79

1 Johdanto

Pro gradu - tutkielmassani tarkastelen vertaistukea lastensuojelun asiakasvanhempien tukimuotona. Vanhemman tukeminen on lastensuojelulaissa (417/2007) tarkoitettua lapsi- ja perhekeskeistä lastensuojelua, jonka vaikutukset ulottuvat lapsen olosuhteisiin ja kasvuympäristöön. Vanhemman hyvinvointi ja jaksaminen ovat keskeistä lapsen turvalliselle kasvulle ja kehitymiselle. Lastensuojelun palveluiden täydentäminen vanhemmille kohdennetuilla tukimuodoilla tuottaisi hyötyjä monille lapsille ja perheille. (Heinonen 2016, 255.)

Lastensuojelun asiakkaaksi tullaan viranomaisen, oman vanhemman tai jonkun muun tahon tekemän lastensuojeluilmoituksen kautta, joita vuonna 2020 tehtiin Suomessa 84 715 kappaletta (Heino 2013, 95–96; Sotkanet a. 2022). Tilaston takana on suuri joukko lapsia erilaisissa elämäntilanteissa ja eritavoin avun tarpeessa. Toisinaan tukea voivat tarvita myös vanhemmat oman ongelmansa tai kuormittavan perhetilanteen vuoksi (Heino 2013, 92–98). Vanhempien tukeminen on todettu riittämättömäksi virallisessa palvelujärjestelmässä, ja moni vanhempi jää myös vaille omia tukiverkostoja tai auttavia läheisiä. (Kalland 2004, 120.)

Vertaistuki on yhteisöllistä ja tasavertaisuuteen perustuvaa ihmisten välistä omaehtoista tukea. Vertaistuki on universaalialtoimintaa, jota eri maissa järjestetään ja rahoitetaan eri tavoin. Suomessa se on tunnettu varsinkin mielenterveys- ja päihdekuntoutuksen tuen muotona sekä järjestöjen vapaaehtoistoimintana, jonka sanotaan paikanneen jopa virallisten palveluiden lopettamisesta jääneitä aukkoja. Lisääntyvässä määrin vertaisia ja koulutettuja kokemusasiantuntijoita tavataan terveyden- ja sosiaalihuollon erilaisissa tuki- tai kehittämistehtävissä ja sen hyödyllisyydestä ollaan nykyisin tietoisia. (Mikkonen & Saarinen 2018, 9–12; 147.)

Vertaistuen tutkimusta on tehty maailmalla esimerkiksi osallisuuden, vastavuoroisuuden ja voimaantumisen näkökulmista. Lisäksi terveydenhuollon vertaistuen tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita vertaistuen vaikuttavuudesta ja useimmat tutkimukset liittyvät ryhmämuotoiseen vertaistukitoimintaan. Suomessa tehty vertaistukitutkimus on pääsääntöisesti väitöskirjojen ja opinnäytetöiden tasoista tutkimusta. (Mikkonen & Saarinen 2018, 148–159.) Lastensuojelussa vertaistukitoimintaa on kehitetty lähinnä lapsena asiakkuuden kokeneiden parissa ja Voikukkia- vanhempien tukiryhmät on suunnattu puolestaan suppeasti vain lapsen huostaanoton kokeneille vanhemmille. (Kasper Ry 2022.)

Muille lastensuojelun asiakkaina oleville vanhemmille suunnattua tukemista on kehitetty niukasti eri palveluissa, eikä aiheesta juuri ole tutkimuksellista tietoa.

Yhdysvalloissa New Yorkin osavaltiossa lastensuojelun uudistuksen yhteydessä aloitettua asiakasvanhempien vertaistukemista käytetään hyvänä esimerkkinä lastensuojelun hyödyllisestä palvelusta, jolla on vaikutusta myös lapsen asemaan. New Yorkissa uudistuksella saavutettiin 2000-luvun alussa hyviä tuloksia vanhempien toimijuuden vahvistumisen myötä. Lastensuojelun asiakasperheet sitoutuivat palveluihin ja myös hyötyivät annetuista palveluista aiempaa enemmän. (Sauro 2018, 6–10; Toikka 2019, 2–4.) Vertaistukemisen malli on levinnyt käyttöön myös muualla Yhdysvalloissa ja varsinkin angloamerikkalaisissa maissa. New Yorkin mallin mukaista vanhempien tukemista lastensuojelun palveluissa tehdään nyt tunnetuksi Suomessa.

Lausteen perhekuntoutuskeskuksen koordinoimassa Asiakkaasta kumppaniksi- hankkeessa koulutetaan lastensuojelun asiakkuuden kokeneita vanhempia toimimaan toisten vanhempien vertaistukena. Kokemuskumppanit ovat toimineet vertaistuki- ja kehittämistehtävissä eri järjestöissä ja kunnissa siitä asti, kun ensimmäinen koulutus toteutui vuonna 2020. Kokemuskumppaneiden ja vertaistukitoiminnan toivotaan päätyvän pysyväksi osaksi lastensuojelun palveluita ja sen puolesta hankkeessa on tehty yhteistyötä kuntien ja järjestöjen kanssa. Kokemuskumppani toimii vanhemman vertaistukihenkilönä sosiaalityöntekijän laatiman virallisen sopimiskäytännön pohjalta. (Moisio 2020.) Lastensuojelun Keskusliitto on julkaissut lastensuojelun kokemusasiantuntijuuden eettiset ohjeet (2021), joiden avulla ammattilaiset voivat luoda hyvää yhteistyötä kokemusasiantuntijoiden kanssa.

Tämän pro gradu - tutkielman tarkoitus on selvittää, millaisia kokemuksia ammattilaisille on kertynyt Asiakkaasta kumppaniksi – hankkeen kouluttamien kokemuskumppaneiden kanssa työskentelystä. Tutkimus on tehty haastattelemalla lastensuojelun alalla toimivia ammattilaisia, sosiaalityöntekijöitä ja perhetyöntekijöitä, joilla on kokemuksia vanhemman vertaistukisuhteesta tai kokemuksia Asiakkaasta kumppaniksi -hankkeen kehittämistoiminnan yhteistyöstä. Pyrkimyksenäni on lisätä kokemuksellista tietoa lastensuojelun asiakasvanhemmille suunnatusta vertaistukitoiminnasta sekä tuoda esille vertaistukemisen mahdollisuuksia ja kehittämiskohteita. Tavoitteena on vastata tutkimuskysymykseen: Millaisia onnistumisia ja vaikeuksia lastensuojelun ammattilaiset kokevat asiakasvanhemman vertaistukipalvelussa?

Tutkielmani paikantuu Suomalaiseen lastensuojelujärjestelmään, jota esittelen teoreettisena viitekehyksenä luvussa kaksi. Keskityn kuvaamaan lastensuojelun lapsi- ja perhekeskeistä toimintaa näkökulmana vanhemman tukeminen lastensuojelun piirissä. Tutkielman keskeisenä ilmiönä käsittelen vertaistukea sekä siihen liittyvää New Yorkin mallia ja Asiakkaasta kumppaniksi- hanketta luvussa kolme. Esittelen samassa luvussa vertaistukeen liittyviä sosiaalialalla tehtyjä tutkimuksia sekä kokemusasiantuntijoiden ja ammattilaisten yhteistyöstä tehtyjä tutkimuksia. Tutkielman tehtävä ja tutkimuskysymys tulevat tarkennettua luvussa neljä, jossa kuvaan myös tutkimusprosessiani. Aineiston olen kerännyt haastattelemalla kuutta lastensuojelun eri palveluissa työskentelevää ammattilaista ja käyttämäni teemahaastattelun kysymysrunko löytyy liitteenä. Aineistoa olen analysoinut käyttämällä sisällönanalyysia ja teemoittelua. Tutkimuksen tuloksina esittelen omina teemoinaan vertaistukitoimintaan liittyviä onnistumisia luvussa viisi ja vertaistukitoiminnassa koettuja vaikeuksia luvussa kuusi. Tutkielman päätösluvussa olen tiivistänyt aineiston keskeisimpiä seikkoja, joista esitän johtopäätöksiä. Päätän raporttini pohtimalla tutkimuksen merkitystä, luotettavuutta sekä tutkimuksen herättämiä kysymyksiä.

2 Lastensuojelu vanhempien tukena

2.1 Suomen lastensuojelujärjestelmä

Suomen palvelujärjestelmä on tunnettu pohjoismaisena hyvinvointimallina, jonka kantavana ajatuksena on tarjota kattava ja laadukas sosiaaliturva ja terveydenhuolto kaikille kansalaisille. Palvelut kohdentuvat tasa-arvoisesti ihmisten elämänvaiheen tai tarpeen mukaan. Palvelujärjestelmän perustana on valtion tuella toteutettavat ja verovaroin rahoitettavat julkiset sosiaali- ja terveystaloudelliset sekä opetus ja koulutus. (Pohjoismaiden yhteistyö 2022.)

Pohjoismaisen mallin taustalla on universaali sosiaalipolitiikka, jonka isänä pidetään brittiläiseen sosiaalihuoltojärjestelmään 1940-luvulla vaikuttanutta William Beveridgea. Beveridgen ideologia oli palveluvaltio, joka tuottaa kaikille työttömille, sairaille, vammaisille, ikääntyneille ja äideille perustoimeentuloa ja taloudellista turvaa. Suomessa sosiaalihuollon uudistuksia tehtiin sodan jälkeisen hädän ja puutteen hoitamiseksi ja ensimmäinen perheiden universaali tuki oli lapsilisän myöntäminen vuodesta 1948 alkaen. Yleisen oppivelvollisuuden ja julkisen sairaalahoidon kehittämisen lisäksi hyvinvointivaltiolla merkittäviä rakenteita olivat koko väestön sairausvakuutuksen kehittäminen 1960-luvulla ja julkisen päivähoitopaikan subjektiivisen oikeuden toteutuminen vuonna 1990. Uudistusten taustalla nähdään olevan inhimillinen ajatus turvata kaikkien ihmisten perustarpeet ja lasten kehittymisen edellytykset, mutta myös valtion intressit ohjata ja valvoa väestön terveyttä ja työllistymisen mahdollisuuksia. (Sipilä & Anttonen 2016, 67–68; 74.)

Lastensuojelun palvelujärjestelmällä tarkoitetaan kaikkia julkisia sosiaali- ja terveydenhoidon palveluita sekä opetus- ja sivistystoimen palveluita, jotka ovat erityisesti suunnattu lapsille ja heidän perheilleen. Lastensuojelun palvelujärjestelmä toteuttaa kansallisen lastensuojelulainsäädännön tavoitteita pyrkien huolehtimaan lasten kehityksen tukemisesta ja edistämisestä sekä fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten kasvuolojen turvallisuudesta. (Heino 2013, 103.) Lastensuojelulaki (417/2007) määrittelee lastensuojelua laajasti tarkoittamaan kaikkia yhteiskunnallisia lasten hyvinvoinnin edistämiseksi tehtäviä toimia. Suppeammin tulkittuna lastensuojelu käsittää vain lapsi- ja perhekohtaiset viranomaisvastuulla tehtävät lastensuojelutoimet. (Heinonen 2016, 247).

Lastensuojelujärjestelmiä vertaillaan kansainvälisesti orientaatio käsitteen avulla. Suomen lastensuojelujärjestelmää pidetään *palveluorientoituneena* järjestelmänä, jonka erityispiirteinä

on lastensuojelun piiriin pääsy matalalla kynnyksellä ja varhainen puuttuminen havaittuihin ongelmiin. Lasten ja perheiden tukemisessa käytetään runsaita avohuollon palveluita ja järjestelmää täydennetään universaalein lapsiperheiden peruspalveluin. (Pösö 2016, 24.) Palveluorientoitunut järjestelmä noudattelee pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan universaalia huolenpitoa ja esimerkiksi Norjassa lastensuojelujärjestelmä on samankaltainen. Toinen lastensuojelun orientaatio on *suojeluorientaatio*, jolle ominaista on puuttua ongelmaan vasta, kun se muodostaa lapselle riskin ja aiheuttaa suojelun tarvetta. Amerikan osavaltioissa ja Britanniassa järjestelmä on kuvatus kaltaisen suojeluorientoitunut. Siellä lastensuojelu puuttuu perheen ja lapsen oloihin vasta kun lapsi on vaarassa. (Berrick, Dickens, Pösö & Skivenes 2017, 306–307.)

Suomessa perheet tulevat lastensuojelun piiriin joko lapsen kasvuolosuhteiden puutteiden vuoksi tai lapsen itsensä aiheuttaman ongelman seurauksena. Pohjoismaissa on perinteisesti puututtu huonotapaisten lasten toimintaan ja vallitseva käytäntö tuottaa lastensuojelun asiakkaaksi teini-ikäisiä nuoria, joilla rikosten teko, päihteiden liiallinen käyttö tai kouluakäymättömyys ovat puuttumisen syinä. Yhdysvalloissa lastensuojelun kohteena ovat vain kaltoinkohdellut ja heitteille jätetyt lapset. Suomessa lastensuojelun palvelujärjestelmän edellytetään vastaavan eri ikäisten lasten sekä heidän perheidensä moninaisiin ongelmiin erityisillä palveluilla ja laaja-alaisella asiantuntijuudella. (Pösö 2016, 15.)

Maiden ja järjestelmien välillä eroa on myös lapsen edun määrittelemisessä ja sen painottamisessa. Suomessa lapsen edun huomiointi on lastensuojelun toimien toteuttamisessa ensisijainen kriteeri, ja lapsen etua arvioidaan laajasti esimerkiksi päätettäessä lapsen asuinpaikasta tai sijaishuollon sopivuudesta. Yhdysvalloissa ja Isossa-Britanniassa lapsen etua tarkastellaan pääsääntöisesti turvallisuuden näkökulmasta. (Pösö 2016, 16–17.)

Suomalaisessa ja pohjoismaisessa järjestelmässä sosiaalityöntekijällä on paljon valtaa lastensuojelun päätöksenteossa. Sosiaalityöntekijä käyttää harkintavaltaa päättäessään lastensuojelun prosessien käynnistämisestä esimerkiksi huostaanoton valmisteluun ryhdyttäessä. Suomessa menettelytapoja ei olla määritelty tai ohjeistettu tiukoin kriteerein, vaan sosiaalityöntekijä toimii tilanteissa harkiten ja punniten vaihtoehtoja asiakasperheen ja muiden ammattilaisten kanssa yhteistyössä. Muualla Euroopassa ja Yhdysvalloissa on laadittu tiukempia tilannekohtaisia kriteerejä, joiden täytyessä on valittava tietty toimintamalli, esimerkiksi huostaanotto. Suomalainen käytäntö korostaa lastensuojelun toimien olevan sosiaalipalvelua, jota tuotetaan väliaikaisesti ja vain tarvittaessa. (Pösö 2016, 15; 25.)

Lastensuojelun järjestämisen toimeenpanosta vastaa kunnan sosiaalihuollosta vastaava toimielin. Sosiaalityöntekijä johtaa kunnassa tehtävää lastensuojelun työtä ja osallistuu myös sen arviointiin. Toiminnan perustana on kunnassa laadittava lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, joka selvittää lasten hyvinvoinnin tilaa, kunnassa käytettävien palveluiden tasoa ja lastensuojelun toimien tarvetta. Palvelujen järjestämisessä on korostettava palveluiden hyödyllisyyttä lasten ja heidän perheidensä hyvinvoinnille sekä myös palveluiden riittävyttä ja tarvittavaa laajuutta. (LSL 417/2007.) Lastensuojelun toiminta ja järjestelyt vaihtelevat kunnittain ja alueittain. Kunnat voivat itse päättää omista palveluistaan ja viranhaltijamitoituksestaan kunnan koon, asukasrakenteen sekä asukkaiden ongelmien ja tarpeiden mukaisesti. (Heino 2013,102.)

Kunnat toteuttavat lastensuojelulaisissa (417/2007) tarkoitettua ehkäisevää lastensuojelua järjestämällä lapsille ja perheille yleisiä peruspalveluita sekä tukemalla perheitä taloudellisesti. Riittävä ja oikea-aikainen vanhemman tukeminen turvaa lapsen kasvuoloja ja ehkäisee varsinaisten lastensuojelutoimien tarvetta (THL a. 2020). Sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaisia palveluita myönnetään perheen äkillisissä kriiseissä tai muissa vaikeissa elämäntilanteissa tuen tarpeen mukaan ja riittävän kauan. Sosiaalipalveluina voidaan myöntää esimerkiksi lapsiperheiden kotipalvelua, perhetyötä, mielenterveys- ja päihdetyötä, tukihenkilö tai tukiperhe. (THL b.2020.)

Kaikissa tilanteissa ehkäisevät toimet ja peruspalveluiden tarjoama tuki eivät ole perheille riittäviä, vaan tarvitaan erityistä suojelua ja varsinaisia lastensuojelun toimia. Lastensuojelun asiakkuus alkaa, jos sosiaalityöntekijä arvioi, että lapsen kasvuolot vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä ja kehitystä. Lapsi voi itse myös omalla toiminnallaan vaarantaa omaa kehitystään, jolloin arvioidaan, että lapsi ja perhe tarvitsevat lastensuojelulain mukaisia tukitoimia ja palveluita. Lastensuojelulain mukaisen asiakkuuden alkaessa lastensuojelun toimet ovat aiemman tuen lisäksi avohuollon tukitoimet, huostaanotto, sijaishuolto ja jälkihuolto. (LSL 417/ 2007; Heino 2013, 85.)

Lapsen kotikunnan on järjestettävä riittävät ja tarpeelliseksi arvioidut tukitoimet, aina lapsen etu huomioon ottaen ja toimittava vanhempien kanssa yhteistyössä (LSL 417/2007). Yleisimmin käytettävät avohuollon tukitoimet ovat olleet lapsen kotiin vietty perhetyö, koulun kautta annettu keskusteluapu ja opetukseen liittyvä tuki sekä perheen taloudellinen tukeminen. (Pekkarinen 2016, 110). Tilanteissa, joissa kotiin vietävä apu ei riitä turvaamaan lapsen kehitystä ja hyviä elinoloja, voidaan lapsen huolto ja arki järjestää kodin ulkopuolella.

Avohuollon sijoitus on lyhytaikainen ja huoltajan ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumukseen perustuva toimi, joka voidaan toteuttaa lapselle yksin tai yhdessä perheen kanssa. Sijoituksen taustalla tulee olla tuen tarpeen arviointi tai kuntoutus tai muu painava syy. (LSL 417/2007; Heino 2013, 105.)

Lapsen asioista vastaa virassa oleva sosiaalityöntekijä (417/2007). Sosiaalityöntekijä työskentelee lapsiperheiden kanssa ja hoitaa asiakkaiden tukitoimien kokonaisuutta. Lastensuojelun toteuttamisessa toimii sosiaaliohjaaja yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa. Ohjaaja osallistuu asiakkaan palvelutarpeen arviointiin ja avohuollon tukitoimien ja perhetyön toteuttamiseen. (THL c 2020.) Sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan kelpoisuudesta ja velvollisuudesta säädetään sosiaalihuollon ammattihenkilöstä annetussa laissa (817/2015). Lastensuojelutyötä ohjaava asiakirja on asiakassuunnitelma, joka laaditaan yhteistyössä asiakkaan ja huoltajan tai muun edustajan kanssa. Asiakassuunnitelmaan kirjataan lapsen tilanne, tuentarpeet sekä toteutuneet palvelut. Asiakkaan näkökulmaa ja toiveita huomioidaan työskentelyssä ja ne tulee kirjata suunnitelmaan. (LSL 417/ 2007.)

2.2 Lastensuojelun käytäntö

Lastensuojelun toiminnan peruste on lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (LOS 60/1991). Lastensuojelulaissa (417/2007) puhutaan lapsi- ja perhekohtaisesta lastensuojelusta, jolloin lastensuojelun toimien kohteena ovat sekä lapsi että hänen perheensä. Bardyn mukaan lastensuojelu on käytännössä lapsen hyvinvoinnin ja oikeuksien turvaamista ja edistämistä. Perimmäisenä tavoitteena on turvata lapsen terveyttä ja kehitystä ja poistaa lapsen elämästä niitä vaarantavia tekijöitä. Lastensuojelussa toimitaan lapsikeskeisesti ja perhelähtöisesti. (Bardy 2013, 43; 73.)

Sosiaalityö toimintana on kokonaisvaltaista muutostyötä, joka kohdistuu yksilöihin, perheisiin ja yhteisöihin. Sosiaalityön tavoitteena on tukea ihmisten selviytymistä tukemalla toimintakykyisyyttä. (Laitinen & Niskala 2014, 10.) Lastensuojelun asiakasperheistä 2/3 on yhden vanhemman perheitä ja usein vanhempana on äiti. Myös huostaanotoista yli puolet tapahtuu yhden vanhemman perheestä. Lastensuojelun asiakkuuden taustalla lasten pahoinvoinnin lisääntyminen ja mielenterveyshäiriöt ovat vain yksi tekijä. Tämän lisäksi hankalat perheolot ja vanhempien ongelmat kuormittavat lasta. Perheiden oloissa tapahtuvat muutokset, kuten avioerot, kasvuympäristön vaihdokset tai riidat, päihteiden käyttö ja perheen

taloudelliset vaikeudet usein kasaantuvat ja vaikuttavat lapsen kasvuoloihin sekä vanhemmuuteen. (Heino 2013, 92–98.)

Taskisen (2004, 141) mukaan vanhemmat ovat yhtä lailla tuen tarpeessa lastensuojelussa. Perheellä on usein ollut ongelmia jo ennen lastensuojelun piiriin tuloa, ja toisaalta lastensuojelun asiakkuus ja toimenpiteet aiheuttavat kriisin vanhemmille. Tiedetään, että varsinkin huostaanottoimet ovat äideille kova koettelemus, ja jopa riski itsemurhille muun hankalan elämäntilanteen vuoksi. Vanhemmat kaipaavat avukseen psykososiaalista tukea ja keskusteluapua. Kalland (2004, 120) esittää, että vanhemmat tarvitsevat tuekseen omia verkostoja tai luotettavia henkilöitä, sukulaisia ja ystäviä. Monelle vanhemmalle omien tukiverkostojen puuttuminen on ongelma, eikä virallinen palvelujärjestelmä aina kykene tukemaan vanhempia riittävästi.

Tarja Hiltunen (2015) on äitiyttä, huostaanottoja ja naisten voimaantumista käsittelevässä tutkimuksessaan todennut, että lastensuojelun asiakasperheissä usein äidit jäävät yksin hoitamaan lapsia vanhempien erotessa. Perheiden tilannetta kuormittavat lisäksi lähisuhdeväkivalta, äitien päihteiden käyttö tai mielenterveyden ongelmat. Äidit kuvaavat hankalaksi myös lasten käytöshäiriöt tai oirehtimisen, joihin ei saada apua tai tukea riittävästi. Hiltusen (2015, 128; 133) tutkimuksessa tulee esille myös äitien jääminen yksin vaille viranomaisten tai muiden verkostojen tukea lapsen huostaanoton jälkeen. Äitien tarve tuelle olisi huostaanoton aiheuttaman kriisin käsittely ja vanhemmuuden tukeminen.

Puustinen-Korhonen ja Pösö (2010, 30) kirjoittavat lapsen ja vanhempien sekä muiden läheisten henkilöiden välisten suhteiden säilyttämisen tärkeydestä lapsen sijaishuollon aikana. Vanhempien kanssa tulisi työskennellä aktiivisesti ja heitä tulisi tukea tarvittavalla tavalla vanhemmuudessaan. Kirjoittajien mukaan vanhempien vertaistukemisen mahdollisuuksia olisi lisättävä. Niininen ja Terävä-Karhinen (2019, 7) esittävät, että vanhempien tukeminen auttaa myös lasta sijaishuollossa. Jos vanhemmat toipuvat omasta huostaanoton aiheuttamasta kriisistään, he voivat olla vahvemmin tukena omille lapsilleen sekä toimia etävanhemman roolissa. Lastensuojelulaissa (417/2007) painotetaan vanhemman kanssa työskentelyä huostaanoton kielteisten vaikutusten vähentämiseksi sekä sijaishuollon onnistumiseksi. Vanhemmuutta tulisi tukea myös perheen jälleenyhdistämisen ja lapsen kotiuttamisen näkökulmasta.

Angloamerikkalaisissa maissa tehdyissä tutkimuksissa on lastensuojelun asiakkuuden todettu vaikuttavan perheisiin monella tavalla ja pitkäaikaisesti. Lastensuojelun toimet voivat olla

traumaattisia sekä lapsille että vanhemmille. Lapsen huostaanotot aiheuttavat varsinkin äideille surua, masennusta ja riskin itsemurhille sekä myös lisääntyviä taloudellisia vaikeuksia perheille. Yhdysvalloissa ja Englannissa on tutkimuksissa havaittu lastensuojelun asiakasmäärien lisääntyneen viimeisen vuosikymmenen aikana ja varsinkin äitien osuuden kasvaneen asiakasvanhemmista. Lastensuojelun asiakkaaksi tulevat perheet kuuluvat usein etnisiin vähemmistöihin ja elävät köyhydessä. Usein syy lastensuojellulle on lasten laiminlyönti. (Tobis, Bilson & Katugambala 2020, 11–13.)

Lastensuojelu tuottaa vanhemmille erilaisia merkityksiä. Vanhempi voi ajatella lastensuojelua sosiaalipalveluna ja näkee sen hyödyllisenä oman lapsensa kannalta. Työntekijän ja asiakkaan suhde perustuu tällöin luottamukseen ja kokemukseen autetuksi tulemisesta. Lastensuojelu on vanhemmille myös puuttumista yksityisyyteen ja henkilökohtaisiin perhesuhteisiin. Silloin merkitykseen liittyy vahvoja tunteita, kuten häpeää ja syyllisyyttä tai epäonnistumista vanhemmuudessa. (Vierula 2017, 87.)

Lastensuojelussa toimitaan varhaisen puuttumisen ja lievimmän riittävän toimenpiteen periaatteilla. Tavoitteena on tukea perheitä välittömästi ongelmien tullessa esille ja valita lievin vaikuttava tuen muoto. (Räty 2004, 85.) Lastensuojelulaissa (417/2007, 4 §) painotetaan lapsen vanhempien ja huoltajien riittävää tukemista avohuollon tukitoimia käyttäen ja tarvittaessa tai lapsen edun vaatiessa valitaan perheen yksityisyyteen voimakkaammin puuttuvia keinoja, kuten sijaishuolto.

Lastensuojelussa on tapahtunut muutos kohti varhaista tukea ja ennalta ehkäisyä korjaavien lastensuojelun toimien suunnasta. Uudistetun sosiaalihuoltolain mukaiset lapsiperheiden kotipalvelu ja perhetyö ovat löytäneet paikkansa palvelujärjestelmässä. (Alatalo, Miettunen, Liukko, Kettunen & Normia-Ahlsten, 2019, 9.) Vuonna 2020 perhetyötä tehtiin 17 467 perheessä. Vastaava luku vuonna 2015 oli 10 707 perhettä, jolloin kuntien myöntämää perhetyötä on alettu tilastoida. Lastensuojelun avohuollossa puolestaan ovat asiakkuudet vähentyneet 40 000:lla vuosien 2014–2020 välisenä ajankohtana. (Sotkanen b. 2022)

Hiltusen (2015, 130) tutkimuksessa tuli esille, ettei kotiin tuotava perhetyö ollut aina perheen tarpeiden mukaista eikä sitä koettu perhettä hyödyttävänä tukimuotona. Tutkimuksessa haastatellut äidit kuvasivat, että perheen ongelmana olleeseen lähisuhdeväkivaltaan tai vanhemman mielenterveyden ongelmaan ei perhetyöllä voitu vaikuttaa. Tutkimuksessa äidit kertoivat tarvitseensa äitiyden vahvistamista ja perheen tilanteen muutosta, joka toteutui usein vasta lasten huostaanoton kautta.

Rosenberg (2021, 34) haastatteli tutkielmassaan lastensuojelun asiakkuuden kokeneita vanhempia. Vanhempien huonot kokemukset lastensuojelusta liittyivät usein siihen, että he kokivat jääneensä vaille tarvitsemiaan palveluita ja tukea. Rasa & Vuolukka (2019, 267) esittävät tutkimuksessaan, että perhesosiaalityön asema ja käytäntö ovat vasta muotoutumassa ja kehittymässä lastensuojelun toimintaympäristön muutoksessa. Palvelujärjestelmän uudistaminen on kesken ja kehityksessä on nähty alueellisia ja kuntakohtaisia eroja. Peruspalvelujen riittävydessä, oikea-aikaisuudessa ja perheiden tuentarpeisiin vastaamisessa on ollut puutteita joissakin maakunnissa (Alatalo ym. 2019, 9).

Kun tavoitteena on vähentää lastensuojelun asiakkaiden määrää, tulisi perheille tarkoitettuja peruspalveluita ja tukitoimenpiteitä vahvistaa varsinkin niissä tilanteissa, kun ongelma ei ole puhtaasti lastensuojelullinen. Perheille aiheutuu kuormittavia tilanteita vanhempien mielenterveysongelmien, erotilanteiden, huoltoriitojen tai jatkuvien toimeentulovaikeuksien vuoksi, eikä tällöin aina tarvita lastensuojelun väliintuloa. Oikein kohdennetuilla ja ajoitetuilla toimenpiteillä voidaan osaltaan tukea lapsen kasvuolosuhteiden pysyvyyttä. (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 25)

Vanhemmuuden tukeminen hyödyttää koko perhettä. Lastensuojelun kannalta katsoen yhteistyö vanhempien tukemiseksi tuottaa hyötyä lapsen tilanteelle ja perheen olosuhteille. Vanhempia on motivoitava työskentelyyn koko perheen kanssa, mutta myös vanhemmille suunnattuja omia palveluita tulisi olla riittävästi saatavilla ja niistä tulisi tiedottaa vanhempia. (Heinonen 2016, 255.) Yhteistyö eri alojen välillä ja monitoimijuus nähdään yhtenä ratkaisuna vaikuttavien lapsiperhepalveluiden kehittämisessä. Perheen tarvitsemien palveluiden yhdistäminen ja oikeanlainen ajoittaminen tehostaisivat interventioiden vaikutusta. (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 26; Rasa & Vuolukka 2019, 267).

Lastensuojelun laatusuosituksset (2019, 13–15) korostavat avointa ja luotettavaa työskentelyä sekä yhteistyötä vanhempien ja perheen kanssa. Ammattitaitoiseen ja laadukkaaseen lastensuojelun sosiaalityöhön liitetään asiakkaan tarpeista lähtevän tuen räätälöinti ja tuen oikeanlainen ajoittaminen. Sosiaalityön yhtenä periaatteena on ollut asiakaslähtöisyys, jolla on tarkoitettu asiakkaan huomioimista palveluissa ja erityisesti asiakkaan tarpeista käsin lähtevää palvelujen tarjoamista. (Pohjola ym. 2019, 34–35.) Toisaalta asiakaslähtöisyyden käsite voi kiinnittää huomiota liiaksi asiakkaan tarpeisiin ja oikeuksiin saada tiettyjä palveluja palvelujärjestelmässä, ja jättää huomioimatta ihmisen ainutlaatuisia elämäntilannetta asiakkuuden takana. Positiivista on, että asiakkaan asemaa subjektina ja oman tilanteen

asiantuntijana tunnustetaan, mutta asiakkaalle ei voi siirtää liiallista vastuuta oman ongelmallisen tilanteen ratkaisemisesta. Sosiaalityössä on huomioitava myös palveluiden rajallisuus ja neuvoteltavuus sekä sosiaalityöntekijän asiantuntijuus tuen tarpeiden arvioimisessa. (Pohjola 2010, 29.)

Sosiaalityössä korostuu suhteessa tehtävä vastavuoroinen työ. Vaikka työskennellään kerrallaan vain yhden asiakkaan kanssa, se rakentaa kuvaa työntekijän ja asiakkaan asetelmasta laajemmin. (Pohjola 2016, 95) Vastavuoroisuus on sosiaalista ja yhteisöllistä toimintaa, joka tuo esille vallitsevat valtasuhteet ja rakenteet. Asiakkaan kokemukset vastavuoroisuudesta rakentavat hänen omaa ymmärrystään sosiaalisesta statuksesta ja asemastaan suhteessa muihin. (Törrönen 2016, 43; 49–51.) Sosiaalityössä tärkeää on kohtaaminen, sillä se rakentaa asiakkaan ja työntekijän välistä suhdetta. Asiakkaan oma kokemus kohtaamisen laadusta on merkittävä, koska puhutaan henkilökohtaisista asioista ja elämäntilanteen suurista muutoksista. (Jokinen 2016, 138.)

Puustinen-Korhonen ja Pösö (2010, 28) sekä Hiltunen (2015, 135) esittävät, että asiakkaina olevat vanhemmat eivät aina näe perheen tilannetta lapsen kannalta vakavana eivätkä ota apua vastaan. Vanhemmat voivat myös pelätä lastensuojelun toimia leimautumisen tai lasten huostaanoton uhan vuoksi ja vastustavat yhteistyötä. Pekkarisen (2016, 117) mukaan myös vanhemman halu salata omia ongelmia voi olla syynä avusta kieltäytymiselle. Aikapula ja kiire voivat haitata luottamuksellisten suhteiden syntymistä ja sitä kautta asiakkaan tarpeista lähtevää vaikuttavaa lastensuojelutyötä. Mänttari-van der Kuip (2015, 332) on myös todennut tutkimuksensa perusteella lastensuojelun asiakkaiden kokonaisvaltaisen tukemisen vaikeutuneen. Syynä hän esittää suurten organisaatioiden eriyttävän ja pilkkovan palveluita, jolloin asiakkaan tukeminen hajautuu monille tahoille ja useammille työntekijöille. Ongelmaa lisää vielä työntekijöiden vaihtuvuus.

Angloamerikkalaisten maiden lastensuojelua koskevissa tutkimuksissa on todettu, että vanhempien osallisuuden esteenä voi olla ammattilaisten ja asiakkaiden välinen valta-asema, vanhempien huonot kokemukset viranomaisista ja lastensuojelusta, vanhempien kokema häpeä ja lastensuojelun asiakkuuden tuottama stigma. Vanhempien osallisuutta vähentävät myös vanhemman henkilökohtaiset ongelmat, kuten mielenterveyden häiriöt, päihteidenkäyttö, vanhemmuudessa todetut ongelmat tai lähisuhdeväkivalta. Vanhemmat ovat ongelmiansa takia kokeneet ”toiseutta” ja kokeneet jäävänsä vaille kunnioitusta ja hyvää kohtelua. Englannissa ja Kanadassa tehtyjen selvitysten mukaan vanhempia ei huomioitu

lastensuojelun päätöksenteossa, vaan perheiden mielipiteet ohitettiin. (Tobis ym. 2020, 15–16.)

Pekkarinen (2016, 123–125) esittää, että asiakkaan ja työntekijän välinen luottamus ja vuoropuhelu ovat merkityksellisiä lastensuojelun työskentelyn tuloksellisuudelle.

Tutkimuksensa analyysin perusteella hän esittää, että avohuollon tukitoimet eivät olleet aina riittäviä tai eivät auttaneet asiakasperheitä, vaikka perheiden tai lasten tilanteet ja ongelmat olivat samankaltaisia. Erottavana tekijänä havaittiin olevan suhteissa tapahtuvat asiat, jotka vaikuttavat työskentelyorientaatioon ja yhteistyöhön. Tutkimuksessa havaittiin asiakassuhteen ristiriitojen tai järjestelmässä olleiden aukkojen haitanneen lasten avun ja palveluiden saantia.

Asiakkaan ja työntekijän välinen suhde on institutionaalinen suhde, koska kohtaaminen tapahtuu ennalta sovitussa rooleissa. Työntekijällä on lähtökohtaisesti viranomaisen velvollisuudet ja tehtävät sekä asemaan liittyvä valta ja auktoriteetti. Asiakkaalla puolestaan on olemassa oikeus saada palveluita, mutta myös velvollisuus olla rehellinen ja toimia annettujen ohjeiden mukaan. Asiakas voi leimautua vaikeaksi asiakkaaksi tai yhteistyökyvyttömäksi ja pahimmassa tapauksessa jäädä vaille palvelua. Lastensuojelussa käsiteltävinä olevat asiat ja puheenaiheet ovat usein negatiivisia ja ongelmalähtöisiä, ja asiakkaan yksityiselämään liittyviä. Ammatillaisen ja autettavan suhde on aina epäsuhtainen. (Jokinen 2016, 138–139; Pekkarinen, 2016, 106–107.) Instituutionaalisisessa suhteessa on läsnä lukkiuttavaa valtaa, joka näkyy asiakkaan alisteisessa asemassa työntekijään nähden. Asiakas on pysyvästi arvioinnin kohteena voimatta itse vaikuttaa tilanteeseen. (Vierula, 2017, 98–100.)

Lastensuojelun sosiaalityössä on aina kyse vallankäytöstä, sillä työskentelyssä ovat läsnä auttamisen ja kontrollin elementit. Sosiaalityöntekijä käyttää valtaa tavoitellessaan muutosta asiakkaan tilanteeseen ja tehdessään asiakasta koskevia päätöksiä. Valta voi olla ylivaltaa, mutta myös asiakkaan hyväksi koituvaa huoltapitävää valtaa tai suostuttelevaa valtaa, joka houkuttelee yhteistyöhön. Työntekijän valtaan liittyy asiakkaan toimijuus. Jos työntekijä käyttää asiakassuhteessa positiivista valtaa, hän voi vahvistaa asiakkaan toimijuutta. (Hokkanen 2014, 64.) Pohjola käyttää käsitettä ”palveluiden käyttäjä” perinteisen asiakas ilmaisun sijaan korostamaan ihmistä toimijana ja oman elämänsä asiantuntijana. Palvelunkäyttäjän käsite tuo esille ihmisen tilanteessaan, eli sosiaalipalveluita tarvitsevan ja käyttävän ihmisen, sekä vähentää työntekijän ja asiakkaan suhteen epätasa-arvoista asetelmaa. (Pohjola 2010, 27.)

Lastensuojelun asiakkaiden osallisuutta ja toimijuutta voidaan vahvistaa kumppanuussuhteissa. Kumppanuussuhde sosiaalityössä tarkoittaa työntekijän ja asiakkaan rinnakkain toimimista. Työntekijä asettuu asiakkaan kanssa samalle puolelle tasa-vertaisesti, jolloin hierarkkinen valta-asetelma suhteessa madaltuu. Kumppanuussuhteen toteutuminen edellyttää sitä, että työntekijä pyrkii vahvistamaan asiakkaan resursseja ja osallisuutta ja luo aidosti vastavuoroista työskentelysuhdetta. Kumppanuus perustuu kummankin osapuolen tietämisen ja asiantuntijuuden yhdistämiseen. (Juhila 2006, 103–148.) Asiakkaan oma kokemus kuulluksi tulemisesta ja avun saamisesta palveluissa syntyy tunteesta, että työntekijä on sitoutunut työskentelemään hänen kanssaan (Hokkanen 2014, 67; 82).

Kumppanuussuhde voi toteutua lastensuojelun sosiaalityössä, kun puretaan valtasuhteita työntekijän ja asiakkaan väliltä. Perinteinen ajatus työskentelyssä on ollut se, että ammattilainen tietää ja antaa apua asiakkaalle. Ajattelutapaa ja työskentelyrakenteita muuttamalla työskentely on mahdollista tehdä yhdessä jakamalla toimijuutta. (Pohjola 2016, 95) Asiakkaan toimijuuden liiallinen korostaminen voi johtaa asiakkaan vastuuttamiseen ja aktiivisen asiakkaan roolin tarjoamiseen. Oletuksena on tällöin, että asiakas tuntee vaihtoehdot ja osaa arvioida omien valintojensa seurauksia. Realismia on, että lastensuojelun asiakasvanhemmista kaikki eivät ole vahvoja aktiivisia toimijoita. Vanhemmilla voi olla pelkoja tai huonoja kokemuksia viranomaisten kohtaamisesta, voi olla kyvyttömyyttä tai rajoitteita yhteistyöhön, esteenä mahdollisesti opittu malli olla alisteisessa asemassa tai elämäntilanteesta johtuva voimavarojen puute. Jollakin asiakkaalla on myös odotuksena tai valintana ajatus, että viranomainen ja ammattilainen hoitaa asian ja asiakas odottaa valmista päätöstä. (Hokkanen 2014, 65–67.)

Hiltusen (2015, 201) tutkimuksessa lapsen huostaanoton kokeneet vanhemmat toivoivat itselleen tukihenkilöä, joka toimisi vanhemman osallisuutta lisäävänä tukena asiakaspalavereissa sekä muussa työskentelyssä. Tukihenkilö koettiin tärkeäksi, jos vanhemmilla ei ollut omia tukiverkostoja, tai yhteistyö sosiaalityöntekijän kanssa ei toiminut. Vierula (2016, 279) on esittänyt tutkimuksensa perusteella, että usein työntekijät luokittelevat asiakkaat sen mukaan millaista yhteistyötä he tekevät. Hyvään yhteistyöhön kykeneviä asiakkaita pidetään hyvinä ja luotettavina. Luottamus on selvästi asiakkuuden laadun mittari. Sosiaalityössä olisi Vierulan mukaan aiheellista miettiä mitä työntekijä arvostaa asiakkaan välisessä työsuhteessa. Onko yhteistyön laatu ammattilaisten kannalta katsoen tärkein asia vai pidetäänkö tavoiteltavana myös luottamuksen syntymistä asiakkaaseen.

3 Vertaistuki

Vertaisuus muodostuu ihmisten välille samanlaisten kokemusten ja elämäntilanteiden myötä. Vertaisuus on syvää yhteisyyden tunnetta, keskinäistä asiantuntijuutta, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta, joka toimii voimavarana ja tukiverkkona. Vertaisuus synnyttää luottamusta ja osallisuuden tunnetta. (Mikkonen & Saarinen 2018, 20–23.) Vertaiselta saatu tuki eli vertaistuki liittyy sosiaalisen tuen ja sosiaalisen verkoston käsitteisiin. Toimiessaan vuorovaikutussuhteissa vertaiset muodostavat sosiaalisen verkoston, joka antaa henkistä tukea ja vahvistaa sosiaalista identiteettiä. (Arnkil 2004, 215; Hokkanen 2014, 67.)

Vertaistuen varhaisimpana muotona pidetään oma-apuryhmiä, joita Euroopassa muodostettiin jo 1800-luvun lopulla erilaisten yhteisöjen keskinäiseksi avun ja tuen antamisen tai -saamisen verkostoiksi. Suomessa vertaistuen juuret paikantuvat maaseudun yhteisölliseen talkoo- ja naapuriaputoimintaan sekä moderniin kaupunkilaisten yhteisöllisyyteen. Yhdistyksiä, seuroja ja muita ryhmiä on perustettu eri tarkoituksin ja tavoittein, mutta usein toimintaan on liittynyt myös vertaistuen elementti. Ensimmäinen varsinaisesti vertaistuelle perustuva ryhmä oli Yhdysvalloissa vuonna 1935 perustettu Nimettömät alkoholistit. Suomessa ensimmäinen vastaava AA-ryhmä aloitti toimintansa vuonna 1948. Kolmannen sektorin toimintaa palveluiden järjestäjänä alettiin arvostaa uudella tavalla 1990-luvun laman jälkeen ja samaan aikaan vertaistukitoiminta nousi merkitykselliseksi laitostenmuotoisen mielenterveyshoidon alasajon seurauksena. Sosiaali- ja terveydenhuollon piirissä on sen jälkeen alettu kehittää vertaistukitoimintaa. (Mikkonen & Saarinen 2018, 9–12.)

Vertaistuki on omaehtoista toimintaa, joka perustuu keskinäiselle yhdenvertaisuudelle ja tuen tarpeelle. Vertaiset asettuvat keskenään samalle tasolle jakaen samanlaisen kokemuksen ja yhteisen ymmärryksen. Vertainen on toiselleen rinnallakulkija, joka tarkoittaa, että kokemuksia jaetaan vastavuoroisesti ja kunkin tarpeen ja valinnan mukaan. Vertaistuen erilaisia muotoja ovat esimerkiksi vertaistukihenkilö, vertaistukiryhmät tai verkossa toteutettava keskusteluryhmä. Vertaistoimintaa on perinteisesti muodostettu sairastuneiden, vammaisten tai päihderiippuvaisten keskuuteen, mutta vertaistuen tarvetta esiintyy monien elämän kriisitilanteiden yhteydessä, kuten esimerkiksi lapsen huostaanoton kohdatessa. (Mikkonen & Saarinen 2018, 22; 50.)

Vertaistukeen vahvasti vaikuttava tekijä on yhteisöllisyys. Yhteisöön kuuluminen voi tuottaa henkilölle sosiaalista pääomaa, joka koostuu luottamuksesta ja yhteenkuuluvuudesta.

Henkilön kokemus hyväksytyksi tulemisesta edistää yksilön omaa hyvinvointia, mutta voi heijastua myönteisesti myös lähiyhteisöön. (Mikkonen & Saarinen 2018, 74–81.) Hokkanen (2014, 67–68) esittää, että vertaisuudessa toteutuva yhteisöllisyys on kollektiivista toimijuutta, joka vapauttaa, rentouttaa ja voimaannuttaa.

Vertaistoiminnan kantava ajatus on se, että kukaan ei ole yksin ongelmiansa kanssa. Vertaistuessa merkityksellistä on toisen ihmisen läsnäolo ja sen kokemuksen välittyminen tässä hetkessä tapahtuvassa vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutus voi olla sanallista, kehollista, tunteiden avulla tapahtuvaa tai intuitiivista viestintää. Vertaistuki edellyttää aitoa kuulemistä ja toisen ihmisen tunteiden aistimista ja hyväksymistä. Vertaisten sanotaan ymmärtävän toisiaan jopa ilman sanoja vahvan yhteisyyden tunteen ansiosta. (Mikkonen & Saarinen 2018, 22; 82–88.)

Vertaistuen vahvuus on toivon herättämisessä. Toisten ihmisten selviytymistarinat luovat toivoa paremmasta tulevaisuudesta ja voimaannuttavat kuulijoita. Vertaistoiminnasta saatu hyöty voi olla myös sosiaalisten taitojen oppimista tai tiedon jakamista, käytännön toimintaa tai materiaalista apua. Ihmiset saavat vertaistukisuhteista henkistä, emotionaalista tai fyysistä tukea. (Hokkanen 2014, 67–68; Mikkonen & Saarinen 2018, 21–23.)

Vertaisuus ja ammatillinen työ liittyvät toisiinsa kokemusasiantuntijuudessa.

Kokemusasiantuntijuus tarkoittaa asiantuntemuksen muodostumista oman henkilökohtaisen kokemuksen kautta. Asiantuntijuuden pohjana on subjektiivinen tieto, joka syntyy ilmiön kokemisesta sisältäpäin. (Mikkonen & Saarinen 2018, 31.) Kokemusasiantuntijuus käsitteenä (expert by experience) on syntynyt terveydenhuollon palveluissa, ja tarkoittanut alun perin sairaudesta tervehtyneiden henkilöiden kokemusten ja toipumiskertomusten hyödyntämistä muille potilaille ja myös sosiaali- ja terveystieteiden opiskelijoille. Käsitettä käytetään nykyisin laajemmin myös puhuttaessa sosiaalialan ongelmista, kuten köyhyydestä, asunnottomuudesta tai sosiaalihuollon palveluista. (Hirschovits-Gerz, Sihvo, Karjalainen & Nurmela 2019, 10–11.)

Kokemusasiantuntija on henkilö, jolla on vertaisen kanssa samankaltainen kokemus tietystä elämäntilanteesta ja on siitä selvinnyt. Hän on tehtävään koulutettu ja osaa hyödyntää omaa kokemustaan ja toipumiskertomustaan. Kokemusasiantuntijana toimimisen edellytyksenä on kyky arvioida ja jäsentää omaa kokemusta. (Mikkonen & Saarinen 2018, 42.)

Kokemusasiantuntijalla on halua kehittää palveluita tai toimintoja ja auttaa toisia ihmisiä selviytymään samankaltaisista elämäkokemuksista (Kostiainen ym. 2014, 6).

3.1 Kokemusasiantuntijuus ja vertaisuus palveluissa

Kokemusasiantuntijat jalostavat tärkeintä pääomaansa, kokemustaan, tiedolla ja koulutuksella, jolloin vertaisuus ja asiantuntijuus yhdistyvät. Kokemusasiantuntijat toimivat ammattilaisten rinnalla erilaisissa tehtävissä kuntien sosiaali- ja terveystaloudissa sekä eri järjestöissä ja yhdistyksissä. Kokemusasiantuntijuutta on jo hyödynnetty vertaistuen tai ammattilaisten työparityöskentelyssä, koulutuksessa, tiedottamisessa sekä kehittämis- ja arviointitehtävissä. (Kostiainen ym. 2014, 6; Mikkonen & Saarinen 2018, 42–44.)

Kokemusasiantuntijuuden tavoitteena on aikaansaada sosiaalisia, rakenteellisia tai poliittisia muutoksia ja sen vaikutuksia voidaan hyödyntää yksilön tasolla, järjestelmän tasolla sekä yhteiskunnan tasolla (Rissanen 2015, 202–203).

Ammatillisen työntekijän ja kokemusasiantuntijan roolit ovat auttamistyössä erilaiset ja perustuvat kummankin omiin taitoihin ja kokemuksiin. Työntekijä katsoo tilanteita usein ”ulkoapäin” ja yleisemmällä tasolla, kun puolestaan vertainen on kokemuksensa avulla ”sisäpuolella” ymmärtäen tilanteiden yksilöllisyyttä. Kokemusasiantuntijan omakohtainen kokemuksellinen tieto voi parhaimmillaan täydentää ammattilaisen näkökulmaa ja hyödyttää asiakkaiden tilanteiden selvittämistä ja helpottamista (Mikkonen & Saarinen 2018, 30–32).

Tikkala (2019) kuvaa sosiaalityössä syntyvän asiantuntijuuden lähtökohdan olevan asiakassuhde sekä sosiaalinen toimintaympäristö. Sosiaalityössä keskeistä on tutkia ja ymmärtää niitä ilmiöitä, jotka vaikuttavat asiakkaan ja työntekijän väliseen suhteeseen sekä tekijöitä, jotka muovaavat asiakkaan elämää ja tilannetta. (Tikkala, 2019, 307.)

Sosiaalityöntekijän ammatillinen asiantuntijuus perustuu tutkittuun tietoon ja teoreettisiin selitysmalleihin. Ammatilainen käyttää koulutuksen kautta hankittua objektiivista tietoa ja tarkastelee ilmiöitä ammatillisesta näkökulmasta. (Mikkonen & Saarinen 2018, 31.)

Sosiaalityössä on pidetty tärkeänä käytännön kokemustietoa, koska asiakkaiden erilaiset elämäntilanteet ja vaihtelevat olosuhteet edellyttävät erityistä ymmärrystä yksilöllisyydestä (Tikkala 2019,310).

Ammattilaisten ja asiakkaiden välistä yhteistyötä voidaan kuvata yhteisöllisenä työskentelynä niissä tilanteissa, joissa kaikki toimijat ovat tasavertaisia osallistujia ja vaikuttajia. (Kirjavainen & Hietala 2019, 223.) Yhteistoiminnan kautta voidaan vahvistaa asiantuntijuutta, kun tiedon muodostukseen osallistuu useampi taho. Suhteissa muodostuvaa tietoa voidaan kuvata käsitteellä verkottunut asiantuntijuus, jolla tarkoitetaan tiedon rakentamista eri toimijoiden muodostamissa verkostoissa. Horisontaalinen asiantuntijuus taas toteutuu

tasavertaisissa suhteissa, joilla voidaan tarkoittaa moniammatillista työskentelymallia tai asiakassuhdetta. Työntekijän ja asiakkaan yhteistyösuhteen tulee tällöin olla tasavertainen ja mahdollistaa asiakkaan aito osallistuminen tiedon tuottamiseen. (Tikkala 2019, 307–308.)

Myös avoin asiantuntijuus käsitteenä liittyy keskeisesti ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden yhteistoimintaan. Avoin asiantuntijuus on esimerkiksi sitä, että useampi henkilö tuo asiantuntemustaan yhteiseen keskusteluun ja purkaa näin yhden ammattilaisen valta-asemaa tiedon tuottajana. Avoin asiantuntijuus voi näkyä toiminnassa myös työntekijän avoimuutena avata omaa ammatillisuuttaan ja ammattikäytäntöjään asiakkaille yhteisen arvioinnin ja kehittämisen kohteeksi. (Palsanen 2013, 12)

Kehittyvä asiantuntijuus kuvaa tiedon lisääntymistä ja muuttumista. Jatkuvaa kehittymistä voidaan pitää tavoitteena ammatillisessa asiantuntijuudessa ja asiakkaan sosiaalisen tilanteen tunnistamisessa. (Tikkala 2019, 308.) Kokemusasiantuntijan kanssa tehtävä yhteistyö voi haastaa sosiaalityöntekijöitä tarkkailemaan omia työskentelytapoja ja pohtimaan ammatillisen tiedon ja asiantuntijuuden luonnetta. Tutkimuksissa on havaittu, että ammattilaiset yleensä hyödyntävät vain kokemusasiantuntijoiden yleistä tietoa asiakkaiden palveluiden kehittämisessä. (Kirjavainen & Hietala 2019, 232–233).

Lastensuojelun alalla on ollut mukana kokemusasiantuntijoita jo joitakin vuosia kehittämässä palveluita sekä tarjoamassa vertaistukea. Lastensuojelun asiakkuuden itse kokeneita nuoria on mukana järjestöissä, joista esimerkkinä Osallisuuden aika Ry, joka on vuodesta 2016 kerännyt lasten ja nuorten kokemuksia lastensuojelun palveluista ja välittänyt tätä tietoa lastensuojelun ammattilaisille ja päättävälle taholle. Järjestön tavoitteena on saada asiakasnuorten oma ääni kuuluville ja luoda malleja yhteiskehittämiselle, jonka avulla vaikutetaan lastensuojelun toimintaan. Nuoret kokemusasiantuntijat toimivat aktiivisesti sosiaalialan ammattilaisten kanssa kehittäjäryhmässä pyrkien lisäämään asiakaslähtöisyyttä lastensuojelun palveluissa. (Osallisuuden Aika 2022.)

Veturointi –toiminta on vertaistukitoimintaa lastensuojelun piirissä oleville lapsille ja nuorille. Veturi on lastensuojelun asiakkuuden kokenut nuori aikuinen, joka toimii ammattilaisten rinnalla tukemassa lastensuojelun asiakkaana olevia lapsia eri tavoin. Auta lasta Ry:n toteuttama toiminta pyrkii vahvistamaan nuorten sosiaalista osallisuutta ja toimijuutta myös lastensuojelun kehittämis- ja vaikuttamistehtävissä. Veturointi-toiminta on käynnistynyt vuonna 2014 hankkeena Oulun seudulla ja nykyään toimintaa järjestetään Pohjois-Pohjanmaalla ja Varsinais-Suomessa eri paikallisjärjestöjen voimin. (Veturointi 2022.)

Lastensuojelun asiakasvanhemmille on järjestetty vertaistukitoimintaa yhdistysten tai järjestöjen toimintana. Voikukkia-vertaistukiryhmätoiminta (Kasper ry) on jo vakiintunutta valtakunnallista koulutettujen ohjaajien vetämää ryhmätoimintaa, jolla pyritään nostamaan esille lastensuojelun asiakasvanhempien tuen tarvetta. Ryhmissä käsitellään lapsen sijoittamisen aiheuttamaa kriisiä, tuetaan vanhemman omaa selviytymistä ja vahvistetaan vanhemmuutta, jonka on tarkoitus kukkia huostaanoton jälkeekin. (Niininen & Terävä-Karhinen 2021, 12.)

Suomessa on viime vuosina tehty sosiaali- ja terveydenhuollon alan vertaistutkimuksia ja opinnäytetöitä, joissa lähinnä tutkitaan vertaistuen merkitystä vertaistukea saaville henkilöille. Varsinaista vertaistuen vaikuttavuuden tutkimusta on tehty vähän ja spesifisti lastensuojelun alalta vertaistuen tutkimusta on niukasti. (Mikkonen & Saarinen 2018, 159.) Esimerkkeinä Tarja Vierula (2016) kuvaa artikkelissaan tutkimustaan vanhempien saamasta tuesta lapsen huostaanoton jälkeen, Mirka Ruokonen (2021) on pro gradu- tutkielmassaan selvittänyt vanhempien kokemuksia vertaistuesta lastensuojelun avohuollossa ja Anne Niininen ja Johanna Terävä-Karhinen (2021) ovat selvittäneet Voikukkia-vertaistukiryhmiin osallistuneiden vanhempien kokemuksia.

Tutkimuksissa on todettu, että kokemukset vertaistuesta ovat yksilöllisiä ja omanlaisiaan. Vertaistuesta koettuna hyötynä voidaan löytää kaikki vertaistuen ulottuvuudet, eli emotionaaliset, tiedolliset ja konkreettiset hyödyt sekä vanhemman saama sosiaalinen tuki vertaiseltaan. (Ruokonen 2021, 85; 90.) Vanhempien yhdessä jakamat kokemukset ja selviytymistarinat antavat toivoa ja poistavat häpeän tunnetta omasta tilanteesta. Vertaiselle on helppoa puhua tuntemuksista, koska vertainen ymmärtää vanhemman kokemusta. (Niininen & Terävä-Karhinen 2021, 15–17.) Vertaistuki tarjoaa vanhemmille tilaisuuden ja tilan, jossa voi purkaa omia tunteitaan, kuten huostaanoton aiheuttamaa surua, kiukkua ja vihaa (Vierula 2016, 287–290).

Vierula (2016) tuo lisäksi esille vertaistoiminnan tuottaman valtaistumisen ja kansalaisaktivoitumisen ulottuvuuden. Tutkimuksen mukaan lastensuojelun asiakkaana olevat äidit haluavat saada oman äänensä kuuluville ja tuoda vanhemman näkökulmaa esille julkisuudessa. Aktivoituminen voi synnyttää positiivista voimaantumista, mutta myös vanhemman identiteetin kapenemista huostaanoton kokeneeksi äidiksi. Vierulan tutkimuksen mukaan vanhemmat hyötyvät siitä, että ammattilaiset ymmärtävät paremmin vanhemman tilannetta ja osaavat suhtautua siihen. Sen myötä ammattilaiset osaavat myös tarjota

monipuolisempia ja hyödyllisiä palveluja vanhemmille, kuten vertaistukea. (Vierula 2016, 287–290.)

Joitakin tutkimuksia on tehty myös ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden välisestä yhteistyöstä sosiaali- ja terveysalan palveluissa. Mia Mäki-Fränti (2016) on tutkinut yhteistoimintaa aikuissosiaalityön sosiaaliasemalla ja Marjaana Kirjavainen ja Outi Hietala (2019) ovat toteuttaneet tutkimuksen yhdistetyn aikuissosiaalityön ja mielenterveys- ja päihdepalveluiden vastaanotolla. Susanna Hyväri (2017) puolestaan on tutkinut yhteistyötä mielenterveyspalveluiden yhteiskehittämiprojektissa ja Palukka, Tiilikka ja Auvinen (2019) ovat tehneet haastattelututkimuksen päihdepalveluissa toimivasta vertaistukitoiminnasta. Edellä mainittujen tutkimusten mukaan ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden välisen yhteistoiminnan edellytyksenä on luottamus. Luottamusta rakentaa vastavuoroinen yhteistoiminta, jolle on luotava uusia tiloja ja tapoja. Yleisesti tutkimuksissa yhteistyön hyötynä on nähty asiakkaan näkökulman esiin tuominen palveluissa ja yhteistyössä. Negatiivisena piirteenä tuli esille se, että kokemusasiantuntijoiden ja ammattilaisten työskentely määrittyy usein perinteisen asiakas- työntekijäsuhde asetelman kautta, jolloin tasavertaista yhteistoimintaa ei täysin saavuteta.

Tobis ym. (2020) ovat tehneet selvitystä New Yorkissa kehitetystä ja muualle Yhdysvaltoihin sekä englantia puhuviin maihin levinneestä lastensuojelun asiakasvanhempien vertaistukemisen mallista. Kokemusasiantuntijoiden tarjoama tuki lisäsi vanhempien osallisuutta, mikä puolestaan johti lastensuojelun työskentelyssä parempiin lopputuloksiin. Hyötyinä on todettu olevan lasten sijaishuollon tarpeen väheneminen ja julkisten resurssien säästyminen. Vanhemmille vertaistukemisen vaikutuksena on havaittu olleen vanhempien valtaistuminen sekä lisääntynyt osallisuus päätöksenteossa ja työskentelyssä. Vanhemmat ovat vahvistuneet vaatimaan lapsille ja vanhemmille kuuluvia oikeuksia sekä huomiota lasten tarpeille. Tobis ym. ovat havainneet vertaistukemisen mallin laajenemisen esteinä olleen lastensuojelun asiakasvanhempia kohtaan tunnetut ennakkoluulot sosiaalityöntekijöiden ja muiden viranomaisten sekä laajan yleisön taholta. Selvityksen mukaan vanhemmat saavat osakseen enemmän kritiikkiä kuin tukea virallisissa palveluissa.

3.2 New Yorkin malli

Tämä pro gradu- tutkielma avaa lastensuojelun työntekijöiden kokemuksia työskentelystä vertaistukihenkilöiden kanssa. Vertaistuen tarjoaminen asiakkaana oleville vanhemmille on uutta toimintaa ja tukea, jota kehitetään lastensuojelun sosiaalityön osaksi ja tehdään Suomessa tunnetuksi. Mallia vanhempien tukemiselle vertaisten avulla on otettu Yhdysvalloista, New Yorkista. (Lauste 2022.)

New Yorkin osavaltiossa Yhdysvalloissa lastensuojelun tilaa kuvattiin dramaattisen huonoksi vielä 1990-luvulla. Vähäiset resurssit oli suunnattu lasten sijaishuoltoon, eikä työskentelyn tapana ollut vanhempien tukeminen tai perhetyö. Lastensuojelun toiminta vaikutti olevan ennalta säänneltyä ja vanhempien asemaa tai tarpeita ohittavaa. Käännepahtui, kun lastensuojelun johto vaihtui ja voimaan tullut lakimuutos laajensi avohuollon palveluita ja yleisesti alettiin kritisoida sijaishuoltoa lähes ainoana lastensuojelutoimena. Myös yhteiskunnallinen paine kasvoi lasten suojelemisen puolesta, kun ihmisiä järkyttivät julkisuuteen tulleet lastenkuolemat. Muutosta lähtivät ajamaan paikalliset järjestöt tavoitteenaan saada vanhemman ääni paremmin kuuluville lastensuojelun byrokratian koneistossa. Uskottiin, että on lapsen edun mukaista asuminen oman perheen tai suvun keskuudessa, vaikka olosuhteisiin liittyisi riskejä. (Sauro 2018, 5; Toikka 2019, 3.)

Järjestö *The Child Welfare Organizing Project* perustettiin (1994) New Yorkissa toimineiden lastensuojelujärjestöjen ja lastensuojelun muutosta ajavien viranomaisten yhteistyönä. Järjestön aktiivit, lastensuojelun piirissä olevat vanhemmat, sijaishuollossa olevat nuoret ja sijaisvanhemmat sekä kehittämismyönteiset lastensuojelun ammattilaiset toivat esille lastensuojelun ongelmia ja vallitsevaa tilannetta päättäjille ja sosiaalialan opiskelijoille. Järjestön toiminnan suuri saavutus oli aloittaa lastensuojelun kokemusasiantuntijoiden kouluttaminen ammatillisiksi vertaistukihenkilöiksi (*Parent Partners*) ja saada tukihenkilö vanhemman avuksi lastensuojelun hoitoneuvotteluihin. Pilottihanke toteutui vuonna 2006, jolloin koulutetut kokemusasiantuntijat (*Parent Advocate*) saivat osallistua vanhemman mukana virallisen neuvottelujärjestelmän konferensseihin (*Child Safety Conference*). Onnistuneen pilotin jälkeen hankkeita jatkettiin useina vuosina ja vanhempien asemaa ajava järjestö sai jalansijan järjestelmässä. Lastensuojelun toiminnassa on tapahtunut suunnan muutos New Yorkissa ja muualla Yhdysvalloissa, esimerkkinä lakimuutos (*Family First Act 2018*), joka painottaa lastensuojelun ehkäisevää työtä ohjaamalla taloudellisia resursseja ehkäisyyn. (Sauro 2018, 6–10; Toikka 2019, 2–4.)

Kokemusasiiantuntija koulutukseen osallistuneet vanhemmat olivat itse lastensuojelun asiakkuuden kokeneita oman lapsensa kanssa. Vertaisina he osasivat tukea muita vanhempia ja ymmärsivät heidän tilannettaan lastensuojelun toimien kohteena. Vertaistukihenkilö auttoi asiakkaana olevaa vanhempaa ymmärtämään lastensuojelun järjestelmää, erilaisia toimintamalleja ja lastensuojelun toimijoiden käyttämää ammatillista kieltä. (Lalayants, Wyka & Saitadze 2021, 1–2.) Vertaistukihenkilöiden kouluttamisen prosessissa keskeistä on alisteisessa asemassa olevan ihmisen valtaistaminen. Koulutuksessa olevat vanhemmat tunsivat yhteisyyttä toistensa kanssa ja kokivat tekevänsä merkityksellistä työtä. (Toikka 2019, 3.)

New Yorkissa viranomaisten antama palaute vertaistukitoiminnasta oli positiivista. Ammatillaiset kokivat kokemusasiiantuntijoiden tukevan heidän työtään asiakasvanhempien kanssa. Vertaistukea saaneet perheet sitoutuivat päätöksiin ja työskentelyyn ja kokivat saaneensa heille räätälöityjä tarpeenmukaisia tukitoimia. (Sauro 2018, 7.)

Toimintakulttuurissa tapahtuviin aitoihin muutoksiin todettiin tarvittavan lisäksi rakenteiden muuttamista ja vallitsevien asenteiden tuulettamista. Työntekijöiden positiivinen asennoituminen vertaistukihenkilöitä kohtaan on yksi edellytys toiminnalle, mutta sen lisäksi perheiden tukemiseen käytettyjen resurssien tulisi lisääntyä ja samalla työntekijöiden asiakasmäärien pitäisi vähentyä. (Toikka 2019, 3)

New Yorkin osavaltiossa toteutettiin arviointitutkimus koulutettujen kokemusasiiantuntijoiden vertaistukitoiminnan vaikutuksista vuonna 2016. Tutkimuksessa arvioitiin laadullisesti työntekijöiden, asiakkaiden sekä kokemusasiiantuntijoiden omien kokemusten perusteella vertaistuen merkitystä asiakkaalle ja asiakastapaamiselle. Kokemuskumppanin koettiin tarjonneen emotionaalista tukea varsinkin niille vanhemmille, joilla ei ollut omaa tuki- tai läheisverkostoa. Vertaistukea ja neuvontaa saaneet perheet sitoutuivat paremmin yhteistyöhön lastensuojelun viranomaisten kanssa sekä ottivat vastaan tukitoimia ja palveluita, joiden avulla voitiin vähentää kodin ulkopuolisia sijoituksia. (Lalayants ym. 2021, 6; 8; Toikka 2019, 5–6.) Ammatillaiset arvioivat tukihenkilön hyödyn olleen hieman vähäisempi kuin vanhempien antamassa arvioinnissa. Tukihenkilöiden tarjoama hyöty oli suurempi tilanteissa, joissa tukihenkilöt olivat aktiivisia ja heidän roolinsa neuvotteluissa oli näkyvä. Ammatillaiset toivoivat lisäksi, että tukihenkilöiden omat taustat olisivat monipuolisemmat ja heillä olisi erityisosaamista esimerkiksi väkivaltatilanteista. Ammatillaisten kannalta tukihenkilöiden ja työntekijöiden välinen työnjako ja roolit työskentelyssä kaipasivat selkeyttämistä ja toiveena esitettiin myös runsaampi keskinäinen vuoropuhelu. (Toikka 2019, 7.)

Määrällistä arviointia tutkimuksessa tehtiin vertaamalla New Yorkin lastensuojelussa toteutuneiden sijoitusten määriä ennen ja jälkeen vertaistukitoiminnan aloittamisen vuonna 2016. Tilaston mukaan lasten sijoitusten määrä väheni noin 36 prosentista (vuonna 2013) 25 prosenttiin (vuonna 2016) niissä tapauksissa, joissa vertaistukihenkilö oli mukana.

Positiivinen huomio oli, että useammat lapset saattoivat asua omassa kodissaan muualle sijoittamisen sijaan. Vertaistukitoiminnalla oli selvästi osoitettu olleen hyötyä myös perheen jälleenyhdistämiselle huostaanoton tapahduttua. Tutkimuksessa ei tosin pystytty arvioimaan, oliko muilla tekijöillä osuutta sijoitusten määrän vähenemiseen. New Yorkissa aloitettiin kyseisenä aikana huostaanottoja ehkäisevä laaja ohjelma, jolla Yhdysvaltojen palvelujärjestelmän toimintaa yleisesti parannettiin asiakasta huomioivammaksi. (Lalayants ym. 2021, 6; 8; Toikka 2019, 5–6; 10.)

3.3 Asiakkaasta kumppaniksi – hanke

Asiakkaasta kumppaniksi – hanke on Perhekuntoutuskeskus Lausteen kolmivuotinen (2020–2022) STEA-rahoitteinen hanke, joka tähtää lastensuojelun palvelujärjestelmän ja toimintakulttuurin muuttamiseen entistä asiakaslähtöisemmäksi. Hanke tekee yhteistyötä Varsinais-Suomessa neljän kunnan, yhdeksän eri järjestön ja Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kanssa. Hankkeen tavoitteena on luoda lastensuojelun palveluihin New Yorkista saadun esikuvan mukainen yhteiskehittämisen ja -toimimisen malli, joka edistää asiakkaan näkökulman huomioon ottamista kaikissa lastensuojeluprosessin vaiheissa. Tämän perustaksi hanke kouluttaa lastensuojelun asiakkuuden kokeneita vanhempia kokemuksumppaneiksi, jotka toimivat vertaistukena uusille asiakasvanhemmille sekä osallistuvat erilaisiin kehittämis- ja vaikuttamistehtäviin lastensuojelussa. (Moisio 2020.)

Asiakkaasta kumppaniksi – hankkeessa kehitetään lastensuojelun asiakasperheiden tueksi uutta vertaistukipalvelua, jonka tarkoituksena on lisätä vanhemman osallisuutta lastensuojelutyöskentelyssä ja voimaannuttaa vanhempaa toimijana. Vanhemmalla on ehdottoman tärkeä rooli oman lapsensa hyvinvoinnin turvaajana myös lastensuojelun toimenpiteiden keskellä, ja tätä asemaa vertaistuki pyrkii vahvistamaan.

Vertaistukitoimintamallin esikuvana on Yhdysvalloissa New Yorkin osavaltiossa 2000- luvun kuluessa toteutettu lastensuojelun järjestelmän uudistus, jossa asiakkaiden osallisuutta vahvistettiin palveluiden kehittämis- ja toteuttamisvaiheissa. Perhetukikeskus Lausteen

koordinoima hanke kehittää palvelua soveltuvaksi Suomen sosiaalipalvelujärjestelmään ja tekee samalla kokemuskumppanityötä tunnetuksi yhteistyötoimijoiden kanssa kunnissa ja järjestöissä.

Kokemuskumppani- koulutus aloitettiin syksyllä 2020 ja tähän mennessä koulutuksen läpikäyneitä kokemuskumppaneita on kaksikymmentä. Hankkeessa kehitettävä toimintamalli lastensuojelun vertaistukipalvelu on jo otettu käyttöön yhteistyökunnissa, ja kokemuskumppanit ovat päässeet toimimaan erilaisissa tehtävissä. Kumppanuustoiminta ja yhteiskehittäminen ovat vielä kokeiluasteella, joten eri kunnissa lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemukset toiminnasta vaihtelevat. (Moisio 2020.)

4 Tutkimusasetelma

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni empiiristä toteutusta. Kuvailen tutkimuksen prosessia alkaen ideasta tulosten kirjoittamisen vaiheeseen asti. Täsmennän tutkimustehtävän, tutkimuskysymykset ja tutkimuksen näkökulmaa. Esittelen tutkimuksen aineiston sekä sen muodostamista myös eettisyyden näkökulmasta. Avaan aineiston analyysitapaa, jonka mukaan olen päättänyt esittämään tutkimukseni tuloksia.

Tämä tutkimus liittyy Asiakkaasta kumppaniksi- hankkeeseen. Vastasin kesällä 2021 hankkeesta yliopistolle tulleeseen kutsuun, jolla etsittiin tutkimuksen tekijöitä hankkeen kehittämisen vertaistukipalvelun pilottivaiheen arviointiin. Hanketoimijoiden kanssa käymäni keskustelun aikana käsillä olevan tutkielman aihe kirkastui. Hankkeen alkuvaiheessa heitä oli askarruttanut, millaisia esteitä vanhempien vertaistukitoiminnalla on vastassaan lastensuojelun sosiaalityön kentällä ja millaisin keinoin toimintaa voidaan laajentaa lastensuojelun alalla. Ammattilaisten näkökulman ymmärtäminen vertaistuen toteuttamisessa on tärkeässä roolissa hankkeen ja vertaistukitoiminnan kehittämisen kannalta. Henkilökohtainen kiinnostukseni tutkimukseen liittyy myös siihen, että olen opintojeni valmistumisen myötä liittymässä sosiaalityöntekijöiden yhteisöön ja kiinnostunut yhteisön näkemyksistä ja asenteista asiakastyön eri osa-alueilla.

Tutkija Anna-Maria Isola tekee hankkeesta arviointitutkimusta. Hän kerää kokemuksia hankkeen toteuttamisesta kokemusasiantuntijoilta, asiakkailta sekä ammattilaisilta. Tällä mallilla vertaistuen vaikutusta on arvioitu hankkeen esikuvana olleessa New Yorkin mallissa. Koska aineiston keruu tapahtui samoihin aikoihin kuin minun tutkimuksessani, sovimme yhteistyöstä mahdollisuuksien rajoissa. Tässä tutkimuksessa aineistona käytetyt litteroidut haastattelut on haastateltavien luvalla luovutettu myös Isolan käyttöön, mikä osoittaa haastateltujen työntekijöiden suhtautuneen myönteisesti tutkimuksen tekoon ja vertaistukitoiminnan arviointiin.

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkielmani tutkimustehtävänä on kuvata lastensuojelun työntekijöiden kokemuksia asiakasvanhemmille suunnatusta vertaistukitoiminnasta. Tutkimus tuottaa tietoa Asiakkaasta kumppaniksi – hankkeessa kehitettävästä vertaistukipalvelusta.

Tutkimuksen aihe on merkityksellinen ja ajankohtainen. Lastensuojelun tilastoissa vuosittain näkyvä huostaanottojen ja kiireellisten sijoitusten lisääntyminen kertoo ikävästä kehityksestä (Sotkanet c. 2022). Uudenlaisia palveluita ja toimintamalleja on perusteltua kehittää ja kokeilla, sillä asiakkaiden tukeminen peruspalveluissa olisi perheille ja koko yhteiskunnalle sijaishuoltoa kannattavampaa toimintaa. Lastensuojelun asiakasvanhemmille kohdennetut hyödylliset palvelut koituvat myös lasten eduksi vahvistamalla perheen tukiverkostoa.

Vertaistuen tarjoaminen lastensuojelun asiakasvanhemmalle on tutkimustulosten mukaan osoittautunut hyödylliseksi New Yorkin osavaltion lastensuojelun toiminnassa. Lasten huostaanotot vähenivät vertaistukipalveluiden käytön myötä. Vertaistuen osoitettiin vahvistaneen vanhempien osallisuutta ja toimijuutta sekä sitoutumista palveluihin. (Lalayants ym. 2021; Toikka 2019). Suomessa on käytetty vertaistukea sosiaalialan asiakas- ja potilastyössä ja siitä saatu monitasoinen hyöty on tutkimuksin todennettu (Mikkonen & Saarinen 2018). Lastensuojelun asiakkaana olevien vanhempien tukemiseksi suunnatusta Voikukkia- vertaisryhmätoiminnasta on tehty arviointitutkimus ja osoitettu toiminnan hyödyttävän vanhempia ja perheitä huostaanoton kokemisen jälkeen (Niininen & Terävä-Karhinen 2021). Lastensuojelun vanhemman vertaistukihenkilö on uudenlaista palvelua Suomessa, eikä tieteellistä tutkimusta aiheesta ole vielä tehty. Tällä tutkielmalla on tärkeä asema lisätä tietoa vertaistuesta saatujen kokemusten kautta.

Tutkimukseni on laadullinen tutkimus. Olen kerännyt tutkimuksen aineiston haastattelemalla lastensuojelun palvelualan ammattilaisia. Esitin haastattelukutsun lastensuojelun sosiaalityöntekijöille niissä kuntaorganisaatioissa, jotka ovat olleet Asiakkaasta kumppaniksi – hankkeen mukana kehittämässä asiakasvanhemman vertaistukitoimintaa tai käyttäneet vertaistukihenkilöä asiakkaiden tukimuotona. Koska tutkimuksen tarkoituksena on lisätä kokemuksellista tietoa aiheesta, oli luonnollista valita haastateltaviksi henkilöitä, joilla on omakohtaista kokemusta vertaistukitoiminnasta. Aineistoni perusteella selvitän vastausta seuraavaan kysymykseen.

Tutkimuskysymykseni on:

Millaisia onnistumisia ja vaikeuksia lastensuojelun ammattilaiset kokevat asiakasvanhemman vertaistukipalvelussa?

Laadulliselle tutkimukselle ominaiseen tapaan tässäkin tutkielmassa pyritään kuvaamaan ja ymmärtämään ilmiötä sellaisena, kun se näyttäytyy aineistossa (Juhila 2021). Ilmiön selvittäminen ja tutkiminen auttaa huomaamaan millaisia merkityksiä aiheeseen kätkeytyy ja miten ilmiö liittyy ihmisten sosiaaliseen elämään. Aaltolan (2018, 26) mukaan tieteellisen tutkimuksen tehtävänä on tieteen kehittäminen ja maailman muuttaminen. Tälläkin tutkimuksella on oma tehtävänsä kehittää vertaistukitoimintaa. Lastensuojelun ammattilaisten yksilölliset kokemukset vertaistukipalvelusta sisältävät monia merkityksiä, joita tulkitsemalla ja ilmaisemalla voin vahvistaa olemassa olevan tiedon luonnetta tai tuoda uusia näkökulmia esille.

Ihmiset muodostavat oman vastavuoroisen suhteen ympäristönsä kanssa sekä kaikkien siinä esiintyvien asioiden kanssa. Myös tutkimukseni kohteena olevalle ilmiölle jokainen tutkittava antaa yksilöllisen merkityksen. Sen lisäksi kokemuksista voidaan löytää yhteisöllinen luonne, sillä saman yhteisön jäsenet kokevat ilmiöitä osittain samalla lailla. (Laine 2018, 30–32.) Pyrin tutkimuksessani selvittämään niitä yksilöllisiä ja yhteisöllisiä merkityksiä, joita lastensuojelun ammattilaiset eli sosiaalityöntekijät ja perhetyöntekijät itse antavat vertaistukipalvelulle. Lastensuojelun työntekijät edustavat työskentelyorganisaatioitaan, mutta myös lastensuojelun palvelukokonaisuutta sekä laajasti ajatellen sosiaalityön yhteisöä. Yksilöiden kokemukset voivat avata väylän koko sosiaalityön kentän näkemyksiin ja asenteisiin - tunnettuihin ja piilossa oleviin.

Tutkimukseni näkökulma tietoon on konstruktionistinen. Haastateltavien kokemukset ja niistä kertominen rakentavat tietoa tutkimukseni aiheesta. Kokemuksille annetut merkitykset tekevät näkyväksi lastensuojelun vertaistukitoiminnan todellisuutta, ja aineistoni avulla pyrin selittämään sitä. Ymmärrän, että yksilöiden kokemukset ja niiden merkitykset ovat subjektiivisia ja aikaan sidottuja. Täten tutkimukseni avulla rakentuva tieto ei ole objektiivista eikä se tavoittele ehdotonta totuutta, vaan tutkimuksessa esitän oman tulkintani lastensuojelun työntekijöiden suhteesta vertaistukipalveluun. (Jokinen, 2021, 16).

Tutkijan oikeudella esitän, että tutkimuksen aihe on merkityksellinen ja tutkimus hyödyttää sosiaalityön alaa. Tutkimustulokset antanevat viitteitä sille, millaisia mahdollisuuksia vertaistukipalvelun käyttö tarjoaa lastensuojelun ammattilaisille ja millaisia edellytyksiä toiminnalla on vakiintua osaksi lastensuojelun käytäntöä.

4.2 Aineiston muodostaminen

Laadullisessa tutkimuksessa aineisto on merkittävässä roolissa (Kiviniemi 2018, 77).

Aineiston perusteella löydän vastaukset asettamiini tutkimuskysymyksiin ja tuotan uutta tietoa tutkimastani aihepiiristä. Aineisto on kerätty haastattelemalla lastensuojelun ammattilaisia, joilla on ollut omakohtaisia kokemuksia Asiakkaasta kumppaniksi- hankkeesta ja vanhemman vertaistukisuhteista. Tästä näkökulmasta katsoen olen muodostanut tutkielmani aineiston tarkoituksenmukaisesti (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98.)

Tutkimussuunnitelmani ohjaamana ja Asiakkaasta kumppaniksi – hankkeen henkilöstön avustuksella aloin etsiä haastateltavia. Koska vertaistukipalvelun on tarkoitus olla kuntien lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden päätöksellä tarjottava tukimuoto, oli johdonmukaista lähettää haastattelukutsuja kuntien lastensuojelun sosiaalityöntekijöille. Hankin vaadittavat tutkimusluvut ja kontaktoin sähköpostilla kuntien yhteyshenkilöitä, joiden tiedot sain hankkeesta. Yhteyshenkilöt levittivät tutkimuspyyntöäni omissa organisaatioissaan. Haastateltavien löytyminen osoittautui hankalaksi, jonka vuoksi tein kompromisseja ammattinimikkeiden ja työorganisaatioiden suhteen. Hankkeen kehittämä toiminta sekä myös toiminnasta kertyneet kokemukset olivat vielä vähäisiä aloittaessani tutkimusta syksyllä 2021, minkä oletan olleen osasyynä sosiaalityöntekijöiden vähäiseen osallistumisaktiivisuuteen.

Tutkimukseen osallistui kuusi vapaaehtoista lastensuojelun ammattilaista, joista kolme on sosiaalityöntekijöitä ja kolme perhetyöntekijöitä. Tutkimuksessa kutsun kaikkia haastateltavia yhdenmukaisuuden vuoksi ammattilaisiksi tai työntekijöiksi. Haastateltavat ammattilaiset edustavat lastensuojelun alaa monipuolisesti. Työntekijöiden työkokemus lastensuojelun palveluissa vaihtelee kestoltaan yhdestä vuodesta yli kymmeneen vuoteen. Työntekijät edustavat eri työorganisaatioita ja erilaisia lastensuojelun työmuotoja. Ammattilaiset työskentelevät pienen, keskisuuren tai suuren kunnan organisaatiossa sekä palveluntuottajan organisaatiossa työn vaihdelleessa ehkäisevän lastensuojelun, lastensuojelun avohuollon, sijaishuollon tai kuntoutuksen välillä.

Toteutin haastattelut yksilöhaastatteluina vuosien 2021 ja 2022 vaihteessa. Sovin jokaisen osallistujan kanssa henkilökohtaisesti haastattelun ajankohdasta ja tavasta. Lähetin haastateltaville kutsun ja laatimani saatekirjeen (Liite 1), jossa selvitin heille tutkimuksen taustaa, osallisina olevia tahoja, tutkimuksen toteutusta ja osallistumisen vapaaehtoisuutta. Tutkimuksen tekemiseen liittyvien henkilötietojen käsittelystä tulee informoida asianomaisia tietosuojalainsäädännön mukaisesti (Kuula-Luumi 2021). Kerroin kaikille osallistujille

haastattelun nauhoittamisesta ja litteroinnissa tehtävästä henkilötietojen häivyttämisestä henkilöiden anonymiteetin turvaamiseksi. Selvitin heille myös tietoturvallisuuden toteutumista haastattelumateriaalin käsittelyssä ja säilyttämisessä. Haastattelemistani henkilöistä en ole muodostanut rekisteriä. Haastattelun yhteydessä ainoa keräämäni tunnistetieto oli työkokemuksen määrää lastensuojelun palvelutehtävässä.

Käyttämäni haastattelumenetelmän voi luonnehtia olevan vähän strukturoitu laadullinen haastattelu, jossa on löydettävissä teemahaastattelun piirteitä (Hyvärinen, Suoninen & Vuori, 2021). Esitin kaikille haastateltaville samat avoimet kysymykset pääteemoista, joita tutkielmassani käsittelen. Lähetin haastateltaville ammattilaisille haastattelun kysymysrunгон ennakkotutustumista varten (Liite 2). Aiheen ja kysymysten pohdinta etukäteen saattoi sujuvoittaa haastattelutilanteita sekä tuottaa pidempään pohdittuja ajatuksia ja puheenvuoroja. Tutkimukseen osallistujat ovat alansa ammattilaisia, joilla kaikilla oli tietoa tutkittavasta aihepiiristä. Myös tämä vaikutti haastattelutilanteiden luonteeseen, jota kuvaisin sanoilla asiallinen ja aiheessa pysyminen. (Eskola, Lähti & Vastamäki 2018, 35.) Haastatteluhetken kestoon vaikuttivat myös aikataulutus työntekijöiden työpaikalla tapahtuneissa haastatteluissa, työntekijöiden kokemusten määrä sekä yksilöllinen tapa jäsenellä tai kertoa kokemuksistaan. Haastattelut kestivät useimmiten 45 minuuttia. Lyhin haastatteluista oli noin 30- minuuttinen ja pisimmillään täyttyi tunti.

Haastatteluhetket aloitin rauhallisesti johdattelemalla haastateltavia tutkimukseen ja aiheeseen (Eskola ym. 2018, 37). Kerroin tutkimuksen etenemisestä sekä omasta roolistani tutkimuksen tekijänä. Porttina aiheeseen toimi ammattilaisten oma kertomus vertaistukitoimintaan liittyvistä kokemuksista. Haastateltavien kokemukset olivat pääosassa haastatteluissa niin ajallisesti mitattuna kuin merkityksensä perusteella. Tutkittava aihe vertaistuesta on rajattu ja esittämälläni kysymyksillä rajasin puheenaiheita vielä lisää. Tästä tietoisena esitin tarkentavia kysymyksiä houkutellen ammattilaisia rikastamaan kuvaustaan esille nostamistaan kokemuksista. Tutkijana pyrin antamaan tilaa haastateltavien kokemuksille, kysymään ja vuorovaikuttamaan niin, että ammattilaiset saattoivat ilmaista itseään vapaasti. (Laine 2018, 33; Tuomi & Sarajärvi 2013, 73–75.)

Haastattelijana pyrin luomaan tasavertaisen tilanteen haastateltavien kanssa (Eskola ym. 2018, 37). Haastateltavien asemaa vahvisti heidän oma kokemuksensa ammatillisena työntekijänä toimimisesta ja ammattiin liittyvän aiheen käsittelystä. Ammattilaisilla oli enemmän tietoa tutkimusaiheesta kuin minulla. Minun roolini tilanteessa oli olla tietoa vastaanottava, utelias

opiskelija ja aloitteleva tutkimuksen tekijä. Oma kokemukseni elämästä ja työskentelystä sosiaalialalla antoi kuitenkin vahvistusta haastattelemiseen ja aiheen ymmärtämiseen. Laine (2018, 34–35) muistuttaa, että tutkija voi tulkita haastateltavien kokemuksia virheellisesti omista lähtökohdistaan. Tutkijan ymmärtämättömyys käsiteltävästä asiasta tai olemassa oleva tieto aiheesta tai ennakkokäsitys siitä voivat johtaa vääriin tulkintoihin.

Ensimmäinen haastattelu toteutui kasvotusten ja muut viisi tein tietokoneen Teams kokousohjelman välityksellä sen hetkisen koronapandemia tilanteen ja työpaikkojen tapaamisia koskevien rajoitussääntöjen vuoksi. Haastattelutapana etäyhteys muistuttaa osittain puhelinhaastattelua ja helpottaa tutkimuksen toteuttamista joissakin tilanteissa (Hyvärinen ym. 2021). Mielestäni etäyhteys muuttaa normaalia vuorovaikutuksellista keskustelua. Kuvaruudulta on esimerkiksi vaikeampi havaita kasvojen ilmeitä ja tunnistaa puheen tuottamia tunnetiloja, jolloin aihetta tarkentavien kysymysten esittäminen voi jäädä tekemättä. Jännittyneisyyttä tilanteeseen tuo myös epävarmuus ääni- ja kuvayhteyden laadusta.

Haastattelut nauhoitin tavanomaisella ääninauhurilla (Olympus Digital Voice Recorder). Haastatteluista syntyneitä äänitteitä säilytän ääninauhurissa tutkimusraportin kirjoittamisen ajan ja hävitän äänitteet sen jälkeen, viimeistään kesällä 2022. Äänitteistä kirjoittamani litteraatit olen anonymisoinut poistamalla kaikki henkilöiden nimet, kuntien ja työorganisaatioiden nimet sekä sellaisen osan puheesta, jonka perusteella henkilö voidaan tunnistaa. (Kuula-Luumi 2021.) Litteraatit olen tallentanut salasanalla varmennetulle tietokoneelleni yliopiston verkkokansioon sekä muistitikulle. Hävitän haastattelujen litteraatit tutkimuksen päätyttyä kesällä 2022.

4.3 Aineiston analyysi

Tuomi ja Sarajärvi (2018, 110; 115) kuvaavat, miten tutkija usein valitsee ja yhdistelee erilaisia malleja omassa analyysiprosessissaan. Tässä tutkimuksessa olen yhdistänyt aineiston analyysissä sisällönanalyysia ja temaattista analyysia (Emt. 142). Tutkimustani ohjaa teoreettinen malli, sillä sen lähtökohtana on lastensuojelun vertaistukipalvelun kehittäminen Yhdysvalloista saatujen kokemusten ja tutkimusnäyttöjen innostamana. Tutkimukseni tarkoitus on tehdä näkyväksi, miten sama ilmiö onnistuu Suomessa. Vastausta haen keräämäni aineiston avulla; vertailemalla haastateltavien kokemuksia aiempiin

tutkimustuloksiin ja yleisesti tunnetuihin käsityksiin tutkittavasta ilmiöstä. Tutkimustehtäväni ohjaa analyysin tekoa. (Eskola 2018, 213.)

Analyysin tarkoitus on tehdä aineistoon selkeyttä ja järjestystä sekä jalostaa sitä käsitteelliseen muotoon, jotta ymmärtäisi sen sanomaa paremmin (Günther, Hasanen & Juhila 2021). Aineiston analysointi alkoi jo nauhoitettujen haastattelujen kuuntelun ja litteroinnin aikana. Tein alustavia huomioita ja havaintoja aineistosta, löysin yhtäläisyyksiä haastateltavien vastauksista sekä myös yllättäviä yksilöllisiä kokemuksia. (Eskola 2018, 210.) Litteroinnin tarkoitus on säilyttää tekstissä taso, jolla tutkimuksen kannalta merkittävä asia tulee ymmärretyksi (Kallio 2021). Sisällönanalyysissa litteroinnin tasoksi riittää puheen litterointi. Päädyin litteroimaan haastateltavien puheen kokonaan ja esittämäni kysymykset pääosin. (Eskola ym. 2018, 49.)

Joitakin valintoja tein litteroidessani. Jätin kirjoittamatta sellaista keskustelua ja kommentointia, mikä ei liittynyt tutkimuksen aiheeseen tai mistä henkilö olisi ollut tunnistettavissa henkilökohtaisuuden perusteella. Jätin myös kirjoittamatta ”hmmm” tyyliisiä ilmauksia tai toistuvia välisanoja ja muutin joitakin murre sanoja yleiskieliseksi. Rohkenin tehdä näitä valintoja, koska tutkimuksessani en keskity sanojen tai kielen tarkkaan analysointiin vaan tutkin kielen avulla ilmaistujen kokemusten merkityksiä (Tuomi & Sarajärvi 2013, 47). Aineistoa muodostui litteroinnin jälkeen 50 sivua kirjoitettua tekstiä (Fontti 12, riviväli 1,5), jonka tulostin paperiarkeiksi. Koen, että minulle luontevin tapa lukea ja käsitellä tekstiaineistoa on paperi ja kynä.

Aineiston rajaamisessa on toimittava hienovaraisesti, kun tutkimuksen kohteena ovat kokemukset ja niiden merkitykset. Aineisto sisältää ihmisten puhetta tosielämän tapahtumista ja kertomuksia omista kokemuksista, eikä puheessa ole aina esillä täsmällisiä käsitteitä. Aineistoa retorisesti lukiessa merkitykset alkavat vasta hahmottua ja tutkija havaitsee myös sen mitä on kirjoittamattomana rivien välissä. Liiallinen pelkistäminen voi hävittää aineistosta kokemuksellisuuden ja yksilöllisyyden. Analyysin tavoitteena on saada aikaiseksi tiivistetty kuvaus ilmiöstä hävittämättä sen informaatioarvoa. (Eskola 2018, 221; Laine 2018, 41–43.) Analyysissa pelkistän ja tiivistän tekstiä, mutta samalla luen aineistoa läpi rakentaen sisällöstä syvempää ymmärrystä tulkintani perustaksi.

Teemahaastattelulla kerätty aineisto on helpointa järjestää alussa teemojen mukaan. Päätin tässä tutkimuksessa keskittyä haastattelussa käsiteltyihin teemoihin vertaistukipalvelun onnistumisista ja vaikeuksista. (Eskola 2018, 219; Tuomi & Sarajärvi 2013, 92; 109–110.)

Luin aineistoa läpi ja koodasin tekstiin eri väreillä yliviivaten vertaistukipalvelun onnistumisiin ja vaikeuksiin liittyvät ilmaukset. Koodaaminen auttaa löytämään tekstistä olennaiset osiot myöhemmin. Analyysiyksiköksi valitsin ajatuskokonaisuuden, joka sisälsi yhden ydinajatuksen, esimerkiksi ”*Se että saadaan nämä vanhemmat ääneen ja julkisuuteen*”. Toiset ajatuskokonaisuudet olivat useamman lauseen mittaisia pidempiä tekstipätkiä. Pysin säilyttämään ilmauksen alkuperäisen ajatuksen ja ymmärtämään mihin kontekstiin ilmaus liittyi. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105).

Aineiston ryhmittelyä helpottaakseni pelkistin nämä alkuperäisilmaukset tarralapuille. Asettelin laput konkreettisesti eteeni pöydälle ja ryhmittelin niitä aihealueittain pitäen erillään onnistumisten ilmaukset ja vaikeuksien ilmaukset. Temaattisessa analyysissä (Braun ja Clarke 2006) muodostetaan pelkistetyistä ilmauksista teemoja ja pohditaan, mikä on ilmauksien suhde toisiinsa. Ilmauksien selvin yhteneväisyys mielestäni on se, keneen ilmaus kohdistuu. Osa ilmauksista liittyy selkeästi asiakkaaseen, osa liittyy vertaistukihenkilöön tai vertaistoimintaan ja osa taas liittyy sosiaalityöhön tai työntekijöihin. Tässä jaottelussa voi nähdä temaattisen suhdekartan piirteitä tai sitä voi pitää sisällönanalyysiin liittyvänä luokitteluna. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 142.)

Teemoittelin pelkistettyjä ilmauksia aihealueiden mukaan ja yhdistelin teemoja vielä tiiviimmiksi käsitteiksi niiden yhteenkuuluvuuden perusteella. Lisäksi vielä nimesin teemoja niitä kuvailevilla nimillä. Teemoittelu tapahtui muodostamieni luokkien sisällä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 142.) Näin rakensin kehon, jossa tarkastelin aineistosta esille nostamiani teemoja. Esimerkki tekemästäni aineiston pelkistämisestä ja luokittelusta näkyy alla (taulukko 1).

Analyysin tuloksena olen tehnyt aineistosta tiivistetyn kuvauksen, jonka esitän tulosluvussa. Kuvaus on oma tulkintani tutkimukseen osallistuvien ammattilaisten kokemuksista ja niihin sisältyvistä merkityksistä. Olen pyrkinyt tavoittamaan haastateltavien puheista alkuperäisen ajatuksen ja tarkoituksen ja tuomaan sen esille sellaisena, kuin se aineistossa on. Kuvaukseni olen jäsennellyt tässä luvussa esittämälläni tavalla.

Taulukko1. Esimerkki aineiston analyysistä

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Teema	Alaluokka	Yläluokka
<i>”jos on vaikea saada omaa mielipidettään sanotuksi, kun on paljon vieraita ihmisiä paikalla, niin hänelle olisi ihanteellinen”</i>	Rohkaisee puhumaan vieraiden ihmisten parissa	Vertaistuki rohkaiseva	Asiakas vanhempi	Onnistuminen
<i>”koska heitä yhdisti tämä nepsy lapsen vanhemmuus”</i>	Yhteinen kokemus nepsy lapsesta	Vertaistuki erityistieto		
<i>”Asiakkaalla olis tällainen rinnallakulkija, ja voisi olla siellä samalla puolella pöytää”</i>	Rinnallakulkija samalla puolella	Rinnallakulkija prosessissa		

5 Onnistuva vertaistukipalvelu

Tässä tutkimuksessa keskityn kuvaamaan lastensuojelun ammattilaisten kokemuksia ja näkemyksiä lastensuojelun asiakkaana olevien vanhempien vertaistukipalvelusta, jota Asiakkaasta kumppaniksi – hanke on kehittänyt. Tässä luvussa käsittelen ammattilaisten kokemia onnistumisia. Tutkimukseen osallistuneet ammattilaiset kokivat vertaistuen merkityksellisenä lastensuojelun asiakkaalle ja heidän puheenvuoroistaan kuvastui näkemys, että vertaistuesta koituu hyötyä myös muille osallisille tahoille.

Ammattilaisten esittämien näkemysten perusteella olen eritellyt vertaistuen merkitystä vanhempien, ammattilaisten ja vertaistoiminnan tasojen näkökulmista, jotka kukin saavat oman alalukunsa. Esittelen näkökulmittain teemoja, joita aineistosta on rakentunut sekä niihin sisältyviä merkityksiä ja luonnehdintoja. Annan äänen myös tutkimukseen osallistuneille ammattilaisille ja käytän runsaasti haastateltavien omia puhesitaatteja. Näin lukija voi seurata tekemääni tulkintaa sekä tehdä omia päätelmiään esittelemistäni teemoista. (Räsänen 2006, 170.)

Aineistona on kuuden lastensuojelun palvelualalla työskentelevän ammattilaisen, kolmen sosiaalityöntekijän ja kolmen perhetyöntekijän haastattelut vertaistukipalvelun kokemuksista. Asiakkaasta kumppaniksi – hanke ja kokemuskumppanit ovat kaikille tuttuja. Jotkut heistä ovat olleet mukana kehittämässä hanketoimintaa tai seuranneet sitä läheltä. Jotkut ovat saaneet tutustua kokemuskumppaneihin koulutusten kautta tai omissa työorganisaatioissaan. Ammattilaisilla on kokemuksia asiakas vanhempien toteutuneista vertaistukisuhteista kokemuskumppaneiden kanssa. Näkemyksiä rikastuttavat ammattilaisten aiemmat kokemukset vertaistoiminnasta asiakkaiden omien tukihenkilöiden kautta tai muissa sosiaalialan palvelutehtävissä työskentelyn kautta.

Kysyttäessä lastensuojelun ammattilaisilta millaisia onnistumisia vertaistukipalveluun liittyy, jokainen haastateltava vastasi vertaistukitoiminnan kehittämisen olevan suuri onnistuminen jo itsessään. *”No itse tuo ajatus, että on olemassa vertaiskumppani”* (H1)

Vertaistukihenkilöt ja hankkeessa koulutetut kokemuskumppanit toivotetaan tervetulleiksi lastensuojelun palveluihin. Työntekijöillä on yhteneväinen näkemys, että vertaistoiminnalla voidaan saavuttaa hyötyjä lastensuojelun sosiaalipalveluiden asiakkaiden tukemisessa.

5.1 Vanhemman rinnallakulkija

Kokemuskumppani nimettiin haastatteluissa useasti rinnallakulkijaksi. Ammattilaisten kertomusten mukaan vertainen kulkee vanhemman rinnalla tukien, rohkaisten, auttaen tai kuunnellen. Ammattilaisten puheista löytyi vertaisille annettuja erilaisia rooleja sen mukaan, millaista tukea he antavat vanhemmalle tai missä vaiheessa asiakasprosessia vertainen kulkee mukana. Ammatillaiset nimesivät vertaisen eri tavoilla. Vertainen, vertaistukihenkilö, kokemuskumppani tai rinnallakulkija.

”Olis asiakkaalla tällainen rinnallakulkija ja vois olla siellä samalla puolella pöytää.” (H3)

Puoliammatillinen tuki ja tiedon lisääjä

Vertaistukihenkilön rooli nähtiin aineistossa kahdenlaisena. Vertainen jakaa asiakkaan aseman kokemuksensa kautta, mutta osaa ammatillaisen tavoin tukea vanhempaa oman kokemuskumppani koulutuksensa avulla. Seuraavassa tekstinäytteessä vertainen on puoliammatillinen rinnallakulkija, toinen työntekijä, jonka roolina on ottaa vastaan vanhemman tunteita ja pahaa oloa. Vertainen kuvattiin myös suodattimeksi tai venttiiliksi, jolle oli lupa purkaa monenlaisia mielessä olevia asioita.

”Saat rinnalle ihan toisen työntekijän, niin että saat oikein olan takaa purkaa. Se on kuitenkin puoliammatillinen rinnallakulkija siinä.” (H6)

Vertaisuus kuvautuu aineistossa ihmisten välisenä yhteisyytenä, joka muodostuu samankaltaisten elämäkokemusten kautta. (Mikkonen & Saarinen 2018, 26.) Vertainen voi hyödyntää kokemustaan tukiessaan toista henkilöä. Kokemusasiantuntijakoulutuksen avulla vertainen oppii arvioimaan ja jalostamaan kokemustaan ja voi toimia virallisesti vertaistukihenkilönä. Asiakkaalle hän on vertainen ja työntekijöihin nähden asiantuntija (Emt. 42).

Ammattilaisten haastatteluissa tuli esille tilanteet, joissa kokemuskumppanin koetaan antavan asiakkaalle aikaa, jota oma sosiaalityöntekijä ei voi tarjota riittävästi voidakseen paneutua asiakkaan tilanteeseen. Vertainen täydentää ammatillaisen antamaa tukea tai korvaa puuttuvaa tukea. Mänttari- van der Kuip (2022, 34) on tutkimuksessaan selvittänyt, että lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden toimintamahdollisuuksia rajoittavat suuret asiakasmäärät, rajallinen aika yhteistyöhön asiakkaan ja muiden tahojen kanssa sekä palveluiden järjestämistapojen monimutkaisuus.

Haastattelussa tuli merkityksellisenä esille vertaistukihenkilöiltä saatu hyödyllinen tieto. Vertaisten omat kokemukset antavat heille valmiuksia ymmärtää vanhempien erilaisia tilanteita, perheiden ongelmia tai lasten kasvatuksen vaikeuksia. Vertainen voi tukea ja auttaa vanhempia muussakin kuin lastensuojelun asiakkuudessa.

”Se oli tämä nepsy nuoren vanhemmuus, mistä he jakoi kokemuksen, se ei ollut lastensuojelun asiakkuus se kärki tässä” (H3)

”Niin oli se vertaistuki tällaisen psyykkisesti oireilevan perheenjäsenen kanssa elämisestä.” (H4)

Työntekijät kertoivat esimerkkeinä kokemuskumppaneiden jakavan vanhempien kanssa kokemuksia lasten erityispiirteistä, perheenjäsenten sairauksista tai päihteiden käytöstä. Vertainen on jakanut tietoa ja ymmärrystä erityisistä tilanteista. Vertaistuki auttoi vanhempia perheen kuormittavissa tilanteissa ja lisäsi vanhemman voimavaroja. Työntekijät toivat esille, että lastensuojelun asiakkaana olevat lapset tai perheet eivät olleet aina saaneet tarvittavaa tukea tai hoitoa ongelmiinsa muissa palveluissa. Vertaistuen nähtiin paikkaavan virallisen tuki- tai hoitokontaktin puuttumista.

Muissakin tutkimuksissa on todettu, että yhteiskunnan palvelujärjestelmän resurssipuutteiden vuoksi lastensuojelu on joutunut korvaamaan lasten ja perheiden puuttuvia tai ylikuormittuvia palveluita. Lastensuojelun asema viimesijaisena, korjaavana toimenä on muuttumassa tästä syystä yhä enemmän normaaliksi lapsiperheiden auttamiseksi. Tunnettua on lasten- ja nuorten psykiatrian palveluiden riittämättömyys palveluiden tarvisijoihin nähden. (Heinonen 2016, 260; Mänttari- van der Kuip 2022, 35–36.)

Yhteisöllinen ymmärtäjä ja toivon herättäjä

Ammattilaisten ajatuksissa vertainen on vanhemman rinnalla tasavertaisesti jo lähtökohdiltaan, sillä kokemus lastensuojelun asiakkuudesta yhdistää heitä. Vanhemman ja kokemuskumppanin välille kuvattiin muodostuvan vahva side – kuin itsestään.

Työntekijöiden kuvaamat onnistumisen kokemukset liittyvät usein siihen, että asiakkaana olevalle vanhemmalle löytyy tukihenkilö, lastensuojelun asiakkuuden itse kokenut vertainen, joka ymmärtää siinä tilanteessa olevaa vanhempaa ja pystyy tukemaan häntä. Työntekijät ymmärtävät vertaisen tarjoaman tuen erityislaatuisuuden sekä vanhemman tarpeen saada ymmärtävää tukea. Vertaisten oma kokemus samankaltaisesta elämäntilanteesta auttaa heitä ymmärtämään vanhemman hätää, pelkoja ja erilaisia tunteita, joita lastensuojelun toimien

kohteeksi joutuminen tuottaa. Ammatillaiset toivat esille, että vain ihminen, joka on kokenut itse jotain samanlaista, pystyy jakamaan vanhemman tunnekokemuksen.

”Ja kyllä mä koen sen onnistumiseksi, että kaikki nää asiakas vanhemmat on kertoneet, että ovat kokeneet hyödylliseksi sen, kun ovat saaneet tavata toisia vanhempia, jotka ovat kokeneet – ei nyt ihan tismalleen samoja – mutta hyvin samantyyppisiä kokemuksia.” (H2)

”Mutta kun sä puhut niistä tunteista tai kokemuksista sellaisen ihmisen kanssa, joka on kokenut samantyyppisiä asioita elämässään, niin varmaan se ymmärretyksi tuleminen on ihan erilaista siinä suhteessa.” (H4)

Vertaiselle voi puhua vapaasti ja ilman häpeää. Haastatteluissa tuli esille, että työntekijät ymmärtävät miten tärkeitä vanhemmille on kohdata vertainen ja saada keskustella sellaisista asioista, joista ei voi puhua kenenkään muun kanssa. Lastensuojelun asiakkuudessa olevat vanhemmat ovat lisäksi usein yksinhuoltajia, eikä heillä kaikilla ole turvaverkostoa ympärillään jakamassa ikäviä kokemuksia. Lastensuojelun asiakkuus ja sen taustalla olevat kipeät asiat ovat usein sellaisia, etteivät vanhemmat kehtaa puhua niistä omille läheisilleen tai ystävilleen. Joskus vanhempi ei pysty puhumaan asioistaan edes omalle terapeutille tai muille ammattilaisille. Vertainen ymmärtää vanhemman kokemuksia ja elämäntilannetta ja hän voi samaistua vanhemman tunteisiin.

”He toi sen esille, minkä minä valtavan hyvin ymmärrän, että miten helppoa oli puhua toisen vanhemman kanssa, joka oli kokenut sen saman.” (H5)

Vierula (2016, 283–284) toi esille omassa tutkimuksessaan, etteivät äidit voineet puhua huostaanotosta muille äideille, joilla ei ollut huostaanoton kokemusta. Pelko ihmisarvon menettämisestä estää äitiä puhumasta asiasta julkisesti. Vertaisyhteisöt olivat ne paikat, joissa äidit saattoivat vapaasti puhua kokemuksistaan. Vierulan tutkimuksen mukaan lapsen huostaanoton kokeneet äidit kohtaavat vuorovaikutuksen ongelmia myös viranomais-suhteissa.

Hyväri (2017, 184; 204) kirjoittaa, että vertaistukisuhteiden luottamuksen perustana on hyväksytyksi tuleminen omien kokemusten kanssa. Vuorovaikutuksessa vanhemman tulee tuntee olevansa hyväksytty ja turvassa, vaikka kertoisi kuulijalle vaikeita asioita.

Haastatteluissa tuli esille, että vanhemman ja vertaisen kohtaaminen tapahtuu tunnetasolla. Suhteessa voidaan kommunikoida ilman sanoja, koska vertainen ymmärtää ja tietää. Joskus vertainen voi osata lohduttaa ja kysyä, vaikka vanhempi ei edes pysty puhumaan asiastaan.

Aineistossa tuli esille ammattilaisten positiivisia kokemuksia myös vanhempien vertaisryhmästä. Vanhemmalle ryhmän sosiaalinen tuki ja yhteisöllisyys olivat

voimaannuttavia kokemuksia. Vertaisuuden yksi vaikuttavista ulottuvuuksista on yhteisöllisyys, joka syntyy ihmisiä yhdistävän tekijän vaikutuksesta. Vertaistuki vastaa ihmisen perimmäisiin tarpeisiin, joita on liittyminen yhteisöön ja tulla hyväksytyksi. (Mikkonen & Saarinen 2018, 74–76.) Haastatteluissa sivuttiin myös käsitettä asiakkaan valtaistuminen. Vertaissuhteissa vanhempi tulee kuulluksi ja ymmärretyksi sellaisena kuin hän on. Hän tuntee, että on oikeus olla ja tuntea tällä tavalla, ja se on normaalia. Ammatillaiset yhdistivät valtaistumisen asiakkaan toimijuuden vahvistumiseen asiakassuhteessa.

”Ja tietysti toisten vanhempien sellainen myötäeläminen ja yhdessä eläminen.” (H4)

Voi kukkia-vertaisryhmätoiminnan hyötynä on tutkimuksen mukaan vanhempien kokema yhteisöllinen- ja sosiaalinen tuki. Ryhmä koettiin turvalliseksi ympäristöksi jakaa kokemuksia. Samassa tilanteessa olevien vanhempien kanssa on helppo olla, ja se vähentää koettua häpeää omasta tilanteesta. Voi kukkia-vertaisryhmissä olleiden vanhempien kokema hyöty oli myös tieto, jota vertaiset jakoivat toisilleen sekä vertaisten luoma toivo, joka auttoi vanhempia vaikeassa tilanteessa. (Niininen & Terävä-Karhinen 2021, 15–17.)

Ammattilaiset toivat haastatteluissa esille, että heidän tarjoamansa tuki vanhemmille ei voi olla samanlaista, vaikka hekin pyrkivät tukemaan asiakkaitaan emotionaalisesti. Vertaistukihenkilö saavuttaa eritasoisen luottamuksen työskentelysuhteessa vanhemman kanssa. Jokinen (2016, 138–139) kirjoittaa, että asiakkaan ja työntekijän välinen suhde on lähtökohdiltaan epäsuhtainen, ja sitä leimaa kontrollin ulottuvuus, vaikka työskentelyssä pyritään tukemaan asiakasta.

”Sillä on ihan erilainen merkitys sillä kokemukumppanin puheella niille vanhemmille.” (H4)

Haastatteluissa ammatillaiset puhuivat toivon näkökulmasta. Kokemukumppani voi osoittaa vanhemmille omalla kokemuksellaan ja omalla tarinallaan, että ikävistä asioista voi selvitä. Vertaiset luovat vanhemmalle toivoa siitä, että elämä jatkuu hankaluuksista huolimatta. Vertaistuen merkitys koettiin olevan asiakkaan muutoksen mahdollistaja. Ammatillaiset toivat esille, että vertainen auttaa vanhempaa selvittämään ja hyväksymään hankalan tilanteen ja sitä kautta voi auttaa vanhempaa pääsemään eteenpäin tunnetasolla ja myös toiminnan tasolla. Vanhemman voi olla vaikea kriisin kohdatessa itse nähdä valoisampaa tulevaisuutta tai vaihtoehtoisia tarinoita perheen tilanteessa. Rinnalla kulkemalla vertainen voi tehdä sen vanhemmalle mahdolliseksi.

”Sellaisia selviytymiskeinoja on selkeästi tullut ja sellaista perspektiiviä asioihin, toivoa ja sellaista uudenlaista ymmärrystä.” (H4)

”Kokemuskumppani pystyi sillä omalla elämäntarinallaan ne vanhemmat jotenkin vakuuttamaan, että kaikkea toivoa ei ole menetetty.” (H4)

Palveluihin saattelija

Rinnallakulkija tukee vanhempia lastensuojelun asiakasprosesseissa. Työntekijöiden näkemysten mukaan vertaistukihenkilön yksi merkittävä rooli on saatella asiakas palveluiden piiriin ja kulkea mukana asiakkuuden eri vaiheissa. Lastensuojelun asiakkuuden kokeneena ja prosessin läpikäyneenä vertainen pystyy tukemaan vanhempaa lastensuojelun palveluissa.

”Mä nään siinä kohtaa sen tarpeen, että tässä olisi hyvä, jos henkilöllä olisi joku, joka puhuu samaa kieltä ja ymmärtää mitkä on ne vaikeat kohdat ymmärtää – nämä on niin valtavia monimutkaisia prosesseja, että voi olla vaikeaa siinä kriisin keskellä ymmärtää ja hahmottaa mistä kaikesta on kysymys.” (H1)

Vanhemmalle lastensuojelun asiakkaaksi joutuminen voi olla kriisi. Haastatteluissa tuli esille, ettei vanhempi oman kriisivaiheensa aikana pysty välttämättä käsittämään työskentelyn tarkoitusta tai ottamaan työntekijän tarjoamaa apua vastaan. Vertaiselta saatu tuki voi auttaa rauhoittamaan asiakasta ja hyväksymään tilanteen, minkä myötävaikutuksella avun piiriin tuleminen voi helpottua. New Yorkin malliksi kutsutun vertaistukipalvelun yksi merkittävä hyöty oli juuri asiakkaiden lisääntynyt sitoutuminen virallisiin palveluihin (Lalayants ym. 2021, 6,8).

Ammattilaisten mukaan vertainen on vanhemmalle hyödyllisenä tukena lastensuojelun palavereissa ja erilaisissa tapaamisissa. Vanhemmalle uudet tilanteet ja viranomaisten kohtaaminen voivat olla pelottavia tai kuormittavia asioita, ja tilannetta voi vielä vaikeuttaa se, että läsnä on monia vieraita ihmisiä. Ammattilaiset toivat esille, että vanhemmilla voi olla vuorovaikutustilanteissa haasteita johtuen monesta syystä. Näitä ovat esimerkiksi arkuus, pelokkuus, kokemattomuus, tai kielitaidottomuus.

”Jolla on haasteita oman arkuuden tai pelokkuuden – jos on vaikeaa saada omaa mielipidettänsä sanotuksi, kun on paljon vieraita ihmisiä paikalla, niin hänelle olisi ihanteellinen ja ehdottoman tärkeää olla vertaistuki paikalla. Että hänen äänensä tulisi kuuluviin.” (H1)

Monelle asiakkaalle voi olla hankalaa ymmärtää lastensuojelun palvelujärjestelmää ja sen käytäntöjä. Heille tukihenkilö voisi toimia paitsi tukena, niin myös palveluohjaajan tapaan. Hyötynä nähtiin myös se, että vertaistukihenkilö voi konkreettisesti auttaa vanhempaa lukemalla asiakirjoja hänen kanssaan, ja selventää niiden sisältöä ja byrokraattisia kuvioita.

Merkitystä asiakkaan sitoutumiselle on myös asiakkaan ja ammattilaisten välisellä suhteella. Asiakkaan roolia ja paikkaa palveluissa määrittävät yhä vanhat perinteet ja asenteet. Asiakas saatetaan nähdä kyvyttömänä ja autettavana, jonka toimijuutta ja asiantuntijuutta rajoitetaan virallisissa prosesseissa. (Hyväri 2017, 183.) New Yorkin mallia arvioitaessa vertaistuen hyöty korreloi siihen, kuinka aktiivinen tukihenkilö oli palavereissa. Ammatillaiset pitivät hyödyllisempänä tukihenkilöä, joka aktiivisesti pyrki tuomaan asiakkaan asemaa ja mielipidettä esille. (Toikka 2019, 7.)

Lastensuojelun prosesseista yksi vaikeimpia on lapsen huostaanotto. Haastatteluissa tuli esille ammattilaisten kokemuksia näistäkin tilanteista. Työntekijän mukaan vertaisen tuella oli vanhemmille suuri merkitys huostaanoton hyväksymisessä ja sen toteutumisessa.

”Hänellä (kokemuskumppanilla) oli jo kokemusta ja oli itselläänkin se kokemus, että lapset oli otettu huostaan ja sijoitettu. Niin se oli näiden vanhempien kertoman mukaan heille valtavan arvokasta, että he sai jakaa sitä omaa kokemustaan ja kuulla sellaista ihmistä, joka oli siinä prosessissa jo kovin paljon pidemmällä.” (H2)

Ammattilainen piti tärkeänä, että kokemuskumppanilla oli omakohtainen kokemus ja tietoa huostaanotosta sekä lapsen sijoittamisesta. Hän pystyi rauhoittamaan vanhempia ja kertomaan omasta kokemuksestaan, miten prosessi etenee. Vertaisen tieto nähtiin haastatteluissa vanhemmille todellisempänä kuin työntekijöiden antama tieto, koska vertainen puhuu omasta kokemuksestaan. Ammattilaisten mielestä vertainen voi vähentää vanhempien pelkoja ja epäluuloja viranomaisia kohtaan ja luoda luottamusta siihen, että palveluissa autetaan perheitä ja varsinkin lasta.

Vertaistuella nähtiin olevan suuri merkitys lapsen edun toteutumiselle lastensuojelussa. Kun vanhemmat hyväksyvät viranomaisten tukitoimet, se koituu lapsen hyväksi. Lapsi on viime kädessä palveluiden keskiössä avun tarvitsijana ja niiden kohteena. New Yorkissa vertaistuen merkityksenä arvioitiin olevan vanhemman myönteisempi suhtautuminen tukitoimiin, joka edesauttoi vanhemman oman toimintakyvyn kohentumista. Vanhempi saattoi hoitaa lapsiaan kotona, eikä lapsen sijoittamiseen ollut tarvetta niin usein. (Lalayants ym. 2021, 6; 8.)

5.2 Työntekijän yhteistyökumppani

Haastateltavien oma hyvä kokemus yhteistyöstä kokemuskumppanin kanssa vahvisti heidän näkemystään, että vertaistuki olisi hyödyllinen osa lastensuojelua. Ammatillisista osa kuvasi

vertaistuen olevan ammattilaisten rinnalla palveluita täydentävää toimintaa. He kokivat, että ovat kokemuskumppaneiden kanssa samaa työyhteisöä ja työskentelevät samojen tavoitteiden mukaisesti, eli asiakkaan hyväksi ja perheen tilanteen parantamiseksi.

”Me ollaan rinnakkain työskennelty minä ja muu työryhmä ja sit kokemuskumppani”
(H3)

Ammattilaiset toivat esille, että olisi toivottavaa, jos työntekijät laajemmin eri lastensuojelun palveluissa ajattelisivat heidän tavallaan ja antaisivat vertaistukihenkilöille mahdollisuuden tulla osaksi työyhteisöjä ja asiakastyötä. Onnistuminen vaatisi, että ammattilaiset kokisivat vertaistuen hyödylliseksi ja antaisivat vertaisille tilan ja paikan asiakkaan tukena. Yhteistyötä toivottiin tehtävän omassa työyksikössä ja koko toimialalla laajemmin.

Asiakkaan näkökulmasta muistuttava puoliammatillainen

Ammattilaiset nimesivät kokemuskumppanin puoliammatilliseksi työntekijäksi. Kokemustensa perusteella he kuvasivat työskentelevänsä erilaisessa roolissa, mutta samojen asiakkaiden kanssa. Vertaistuki täydentää työntekijän sitä roolia, mitä työntekijä ei pysty täysin olemaan asiakkaalle. Se tarkoittaa tasavertaista kumppanuussuhdetta, jossa ei olisi rasitetta valta-asetelmasta tai kontrollista. Kokemukset vertaistukihenkilöistä ovat lisänneet ammattilaisten ymmärrystä asiakassuhteeseen liittyvästä valta-asemasta ja tehneet sitä näkyväksi.

”Onnistumisena mä näen, että kuinka me voimme täydentää toinen toistemme työtä. Me ammattilais työntekijät, jotka teemme työtä vähän eri tulokulmasta käsin ja sitten kokemuskumppanit, jotka tekevät työtä siitä omasta kokemuksestaan käsin.” (H2)

”Ei me olla mitenkään kilpailijoita keskenään pienimmässäkään määrin, vaan me täydennämme toinen toisiamme palveluina.” (H2)

Ammattilaiset ymmärtävät, että asiakkaalla on tarpeita, joita työntekijä ei voi asemansa perusteella täyttää. Vertainen pystyy tukemaan asiakasta eri tavoin ja erilaisissa asioissa kuin ammattilainen. Kokemuskumppani voisi ammattilaisten mielestä olla työyhteisön lisäresurssi, joka täydentää palveluita omalla ammattitaidollaan ja asiantuntemuksellaan. Kirjavainen & Hietala (2019, 242) ovat todenneet omassa tutkimuksessaan, että kokemusasiantuntijat voivat luoda asiakkaalle vapautunutta ja rentoa ilmapiiriä ammatillisen työskentelyn keskelle.

Ammattilaisten omien kokemusten mukaan vertaistukihenkilö tuo asiakkaan esille työskentelyyn. Ammattilaisten mielestä on hyödyllistä, että kokemuskumppanit tuovat

vanhemman näkökulmaa esille prosesseissa, unohtamatta kuitenkaan lasta. Palaverissa, palveluissa tai asiakirjojen laadinnassa pidettiin hyödyllisenä sitä, että kokemuskumppani pitää asiakkaan puolia ja muistuttaa asiakkaan asemasta. Haastatteluissa tuli esille, että työntekijät ottavat mielellään vastaan rakentavaa palautetta omasta työskentelystään, tukimuotojen sisällöistä ja asiakkaan kokemasta kohtelusta.

”Se ihan valtavasti rikasti sitä prosessia, kun saatiin siihen vielä kokemuskumppani, joka kertoi, mikä oli tuntunut hyvältä ja mikä ei ollut tuntunut hyvältä...ja mitä hän äitini koki, että mihin kannattaa kiinnittää huomiota.” (H2)

Edellä olevassa tekstinäytteessä puhuttiin palveluun tutustumisesta. Ammatillaiset kokivat hyödyllisenä sen, että palvelun itse kokenut henkilö on kertomassa kokemuksestaan toiselle asiakkaalle ja työntekijöille. Ammatillaiset toivat useasti esille, että heidän kokemuksensa työntekijänä palveluista ja tilanteista on aivan erilainen kuin asiakkaan kokemus.

Kokemusasiantuntijan tieto auttaa ammatilasta katsomaan asioita asiakkaan silmin ja hyödyttää ammatilasta oman työn arvioinnissa ja kehittämisessä. Myös aiemmin on tutkimuksissa havaittu, että työntekijä ymmärtää palveluiden tarkoitusta ja hyötyjä syvällisemmin saadessaan perehdytystä kyseisiä palveluita käyttäneiltä asiakkailta (Kirjavainen & Hietala 2019, 232–233).

Haastateltava ammatilainen toi esille myönteisenä kokemuksena sen, että oli kohdannut entisen asiakkaansa vertaistukihenkilönä. Asetelma on kokemuksen mukaan erityinen ja vaatii hyväksymistä työntekijän mielessä. Entinen asiakas tulee työyhteisöön kokemusasiantuntijana, nykyisen asiakkaan vertaistukena ja työkaverina. Haastatteluissa tuli esille muitakin kokemuksia tutujen asiakkaiden kohtaamisista kokemusasiantuntijaroolissa, eivätkä kaikki kokemukset olleet näin onnistuneita.

”Ollaan jotenkin eri tilanteessa. Ei olekaan työntekijä ja siinä mulla asiakasvanhemp, vaan nyt ollaan kaikki tässä ihan samanvertaisia ja jutellaan samoista asioista.” (H5)

Kokemus on uusi ja vaatii työntekijältä prosessointia omassa mielessään. Yhteinen historia asiakkaan kanssa tulee muistoista esille ja vaikuttaa kohtaamiseen sekä tilanteeseen suhtautumiseen. Tässä kyseisessä tilanteessa ammatilainen näki asiakkaan elämässä tapahtuneen positiivisen muutoksen ja asiakkaan valtaistumisen kokemuskumppani koulutuksen myötä. Lastensuojelun asiakasvanhemp voi omalla kokemuksellaan auttaa muita asiakkaita, mutta myös työntekijää tuomalla esille erilaisia asiakkuuspolkuja. Ammatilainen

koki onnistuneensa myös itse työntekijänä, koska oli voinut vaikuttaa entisen asiakkaansa elämään omalta osaltaan ja yhteistyö tämän kanssa onnistui myös uudessa roolissa.

”Se oli oikein mukavaa nähdä, että elämä oli jatkunut ja mennyt hyvään suuntaan. Ja nyt on jotenkin helppoa olla tän asian äärellä, koska tunnetaan jo toisemme.” (H5)

Haastatteluissa tuotiin esille oman kokemuksen merkitystä. Ammattilaisilla oli kokemuksia työskentelystä eri sosiaalialan palvelualoilla, jossa vertaistukea on käytetty osana virallista palvelujärjestelmää. Hyvät kokemukset ja tieto vertaistuen hyödyistä muuttavat ammattilaisten suhtautumista avoimemmaksi vertaistukea kohtaan ja myös lastensuojelun vanhemmille suunnattua vertaistukipalvelua kohtaan. Ammattilaiset tuovat esille, että jos vertaistuen on todettu olevan toimiva tukimuoto jollain muulla alalla, niin sitä kannattaa ehdottomasti kokeilla myös lastensuojelun asiakasvanhemmille.

Haastatteluissa tuli esille ammattilaisen oma kokemus olla asiakkaana lastensuojelun palveluissa. Sosiaalialalla työskentelee oletettavasti muitakin henkilöitä, joilla on omia henkilökohtaisia kokemuksia lastensuojelun tai muiden sosiaalipalveluiden asiakkuudesta. Kokemusta voi käyttää voimavarana tehdessään asiakastyötä, sillä kokemus antaa ymmärrystä ja perspektiiviä asiakkaan asemaan ja kokemuksiin. Ammattilaisen mielestä oman kokemuksen myötä suhtautuu myös avoimesti kokemuksumppaneihin ja ymmärtää millaista tukea he asiakkaille tarjoavat.

”Mun ei tarvitse puhua musta itsestäni tai mun elämästä, vaan se on mun voimavara, jota mä käytän siinä työssä.” (H6)

Suhdetta luova sovittelija

Vertaistukihenkilö voi toimia sovittelijana sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välillä. Haastateltavat ammattilaiset kokivat, että vertainen voisi auttaa lisäämään asiakkaan luottamusta viranomaisiin ja parantamaan suhdetta omaan työntekijään. Ammattilaiset ymmärtävät asiakassuhteen institutionaalisen piirteen, jossa ammatillinen työntekijä on valta-asemassa asiakkaaseen nähden. Asiakassuhde on vallan ja kontrollin värittämä jo lähtökohtaisesti ja ammattilaisten kertomuksista kuvautuivat vielä ajoittaiset vaikeat, ristiriidat ihmissuhteissa.

”Tällainen sovitteleva rooli, joka pystyisi siinä olemaan tukena olematta kenenkään puolella tai ketään vastaan, vaan tukena” (H1)

Työntekijän ja asiakkaan välinen suhde on lastensuojelussa ja muissakin palveluissa tärkeä elementti, joka vaikuttaa yhteistyön sujumiseen ja työskentelyn tuloksellisuuteen.

Ammattilaiset korostivat haastatteluissa sitä, että on lapsen edun mukaista saada vanhempi yhteistyöhön työntekijän kanssa. Pekkarinen (2016, 121–125) on tutkimuksensa perusteella esittänyt, että vanhemman ja työntekijän väliset ristiriidat ja huono yhteistyösuhde haittaavat työskentelyn toteutumista ja estävät perheen ja ennen kaikkea lapsen tarvittavan tuen saantia.

Haastatteluissa tuli esille, että asiakkaan on joissain tilanteissa helpompaa ottaa tietoa vastaan kokemuskumppanilta kuin työntekijältä. Kokemuskumppani voi omalla toiminnallaan tällöin edistää vanhemman ja viranomaisen yhteistyötä. Ammatilaiset toivat esille, että onnistuminen asiakassuhteen ja luottamuksen lujittamisessa edellyttää vertaistukihenkilön työskentelyä ammattilaisen kanssa samassa rintamassa. Haastatteluissa kuvastui ajatus, että kokemuskumppanin tulisi sitoutua yhteiseen tavoitteeseen ammattilaisen kanssa, jotta voidaan yhdessä työskennellä asiakkaan parhaaksi ja pitää ensisijaisesti lapsen asema ja etu keskiössä. Palukka ym. (2019, 32–33) ovat päihdetyön vertaistuen tutkimuksessaan havainneet, että ammattilainen toivoo kokemusasiantuntijan työskentelevän yhteistyössä ammattilaisen tavoitteiden suuntaisesti, jolloin vertaisen asema voi olla alisteinen suhteessa ammattilaiseen.

Hyödyllinen tukimuoto

Ammattilaisille vertaistukipalvelu on hyödyllinen tukimuoto, jota voi asiakkaalleen tarjota. Ammatilaiset toivat esille, että vertaistukihenkilö on yksi vaihtoehtoinen palvelu asiakkaana olevalle vanhemmalle. Palvelun kehittäminen ja mahdollisuus sen käyttöön ovat ammattilaisten mielestä pelkästään positiivisia asioita. Vertaistukipalvelu voi olla työntekijälle myös työkaluna ja hyvänä keinona auttaa perhettä.

”Tämä on yksi vaihtoehto. Kun on vähän neuvoton jossain tilanteessa ja miettii, että haluaisi asiakasta auttaa eikä tiedä miten, tämä on yksi vaihtoehto. Yksi mitä voi tarjota ja mun mielestä tämä on hyvä. Tämä on yksi työkalu lisää.” (H1)

Haastatteluissa ammattilaiset toivat esille, että palvelu on uutta ja toiminta vasta hakee muotoaan. Ammatilaiset ymmärtävät siihen liittyvät alkuhankaluudet ja epätietoisuuden, joka työyhteisöissä vielä vallitsee. Ammatilaiset kuulivat kokemuskumppaneista Asiakkaasta kumppaniksi- hankkeen kehittämistoiminnan kautta, tiedotteiden välityksellä tai osallistuessaan koulutuksiin, joissa kokemusasiantuntijat olivat esittäytymässä. Ammatilaisten mielestä palvelulla on hyvät mahdollisuudet tulla osaksi lastensuojelun palvelukarttaa, koska tukimuotona vertaistuki on omanlaisensa ja kiistatta hyödyllinen asiakkaille. Ammatilaiset kokevat onnistumisena sen, että osaavat tunnistaa asiakkaalla sellaisen tilanteen, jossa vertaistuki olisi hyödyllinen tai vaihtoehtoinen työskentelymuoto.

Ammattilainen kokee onnistuvansa omassa työssään, kun hän osaa suositella asiakkaalle sellaista palvelua, joka hyödyttää asiakasta ja jonka avulla voidaan saavuttaa positiivisia muutoksia asiakkaan tilanteessa.

”Niin mä keksin sen, että hei, näin tätä pariskuntaa voi auttaa! Ja kuinka merkitykselliseksi se suhde sitten muodostui.” (H2)

Ammattilaiset kokivat onnistumisena myös sen, että asiakas suostuu ottamaan tukea vastaan. Osa haastateltavista toi esille, että vertaistukihenkilön ja asiakkaan kohtaaminen ja suhteen käynnistäminen oli toisinaan monimutkainen prosessi. Vertaistukisuhteen toteutuminen ja sen onnistuminen merkitsivät työntekijälle suurta onnistumista. Vertaistukipalvelun käytännön koettiin tulevan sujuvammaksi, kun työntekijälle oli kertynyt kokemusta palvelun aloittamisesta ja tukihenkilöiden tapaamisesta.

5.3 Rakenteita uudistava lisäresurssi

Tutkimukseen osallistuneet ammattilaiset olivat yksimielisiä vertaistoiminnan hyödyllisyydestä ja kannattavuudesta. Aineiston perusteella esitän, millaisia onnistumisia ammattilaiset kokivat kokemuskumppanitoiminnassa vertaistukitoiminnan kannalta ja laajemmin ajatellen lastensuojelun alan näkökulmasta.

Imagon kirkastaja

Lastensuojelun saamaa positiivista julkisuutta pitivät kaikki haastatellut ammattilaiset onnistumisena vertaistukitoiminnassa. Lastensuojelun asiakkaista ja ilmiöistä on julkisuudessa esitetty runsaasti negatiivisia, ongelmalähtöisiä asioita ja myös lastensuojelun asiakkuus on stigmatisoitu yhteiskunnassa. Myös vanhemmille itselleen lastensuojelun asiakkuus voi tuottaa negatiivisia tunteita ja ajatuksia (Vierula 2017, 87). Ammattilaiset pitävät hyvänä asiana, että lastensuojelusta voidaan kirjoittaa positiivisia tarinoita, jotka muuttavat lastensuojelun imagoa.

”Että saadaan nämä vanhemmat ääneen ja julkisuuteen, niin se on tosi tosi hienoa ja tärkeätä.” (H1)

Vertaistukitoimintaa kehittävä Asiakkaasta kumppaniksi- hanke on ammattilaisten mielestä tervetullut toimija lastensuojelun kentälle. Organisoitu ja ammattimainen hanketoiminta sekä kokemuskumppaneiden kouluttaminen tuovat luotettavuutta vertaistukitoiminnalle.

Ammattilaiset pitivät hyvänä asiana sitä, että julkisuudessa esiintyvät lastensuojelun asiakasperheitä edustavat vertaiset ovat tehtävään koulutettuja kokemuskumppaneita. Kokemuskumppanit tuovat esille lastensuojelun toimintaa sekä osoittavat omalla esimerkillään, että sosiaalityö voi auttaa perheitä. Kokemuskumppaneiden nähdään olevan lastensuojelun lähettäjiä, jotka lievittävät pelkoja ja ennakkoluuloja lastensuojelua kohtaan.

”Se on huippu juttu, että nyt on porukka, joka sitä tekee ja kehtaa tehdä sitä omilla kasvoillaan. Kun siinä on se, ettei (ammattilainen) voi puhua yksittäisistä ihmisistä, mutta he voi puhua itsestään.” (H1)

Ammattilaiset toivat haastatteluissa esille, että lastensuojelun asiakkaat ovat moninainen ryhmä. Lastensuojelun tarpeen taustalla on lukuisia erilaisia syitä ja erilaisia elämäntilanteita. Kun kokemuskumppanit ovat julkisesti esillä omine tarinoineen, lisäävät he ihmisten tietoutta lastensuojelun asiakkaista ja osoittavat lastensuojelun olevan tavallisen ihmisen elämään liittyvää. Ammattilaisten mielestä lastensuojelun asiakkuuden normalisointia voidaan pitää vertaistoiminnan onnistumisena. Ammattilaiset toivat esille, että virallisten ja luotettavien kokemuskumppanien esiintyminen internetissä ja muualla julkisuudessa voi vähentää muiden epävirallisten sivustojen käyttöä ja lastensuojelua panettelevan tiedon leviämistä.

”Se on todella tärkeätä työtä sellaisen lastensuojelun asiakkuuden tabun rikkomisessa. Sellaista se elämä on! Voi monen syyn takia tulla se lastensuojelun tarve ja sitä ei tartte hävetä vaan se on yksi kokemus muiden joukossa.” (H3)

Ammattilaiset kokivat vertaistukitoiminnan julkisuuden palvelevan myös lastensuojelun ammattilaisia. He näkivät oman ammattikuntansa kannalta tarpeen saada lisää tietoutta vertaistoiminnasta. Ammattilaiset ymmärtävät, että hyvä käytäntö leviää työyhteisöissä tiedottamisen avulla. Aktiivista asian esillä pitämistä toivoivat työntekijät myös oman muistinsa tueksi, jotta asiakkaan vertaistukipalvelusta tulisi pysyvä käytäntö.

Palveluiden kehittäjä ja perehdyttäjä

Palveluiden kehittäminen nousi yleisenä teemana esille ammattilaisten haastatteluissa. Kehittämistä käsiteltiin vertaistoiminnan kehittämisen näkökulmasta, mutta esillä oli myös vertaisten toimiminen itse palveluiden kehittäjänä. Vertaistuki koettiin hyvänä keinona ihmisten auttamiseksi ja moni tutkimukseen osallistuja kertoi olevansa tyytyväinen, kun lastensuojelun palveluissa ollaan nyt kehittämässä vanhempien vertaistukitoimintaa. Vertaistuki on useammille ammattilaisille tuttu tuen muoto muista sosiaalipalveluista sekä terveydenhuollon potilasjärjestöistä. Kasperin ry:n (2022) lastensuojelun lapsiasiakkaille suunnattua Veturointi vertaistoimintaa pidettiin laadukkaana esimerkkinä vertaistoiminnasta.

Toiminta on jo vakiinnuttanut asemansa lastensuojelun palvelukartalla ja sen luotettavuutta lisää tunnetun järjestön organisointi.

”Tämä on ollut mulle hyvin läheinen aihe ja oon pitänyt tätä jotenkin niin merkityksellisenä ja musta on tosi kiva, että tällaista nyt kehitellään.” (H2)

Tekstinäyte liittyy haastattelun työntekijän omiin työskentelykokemuksiin päihde- ja mielenterveyspalveluissa. Hän toi esille, että asiakkaat itse ovat arvioineet vertaistuen olevan tehokas ja hyödyllinen hoitomuoto ja ymmärtäneet sen olevan kaikkein merkityksellisimpiä asioita heidän omassa kuntoutumisprosessissaan. Myös Juhila (2006, 130) kirjoittaa, että päihdetyössä on todettu omakohtaisten kokemusten olevan voimavara toipumisessa. Ammattilaisten mielestä palveluiden kehittämisessä ja niiden tarjoamisessa olisi tärkeää kysyä palveluiden käyttäjien mielipidettä. Asiakkaiden näkemystä omasta tilanteestaan ja omista tuentarpeista tulisi selvittää ja myös huomioida palveluiden valinnassa.

Aineistosta nostettava toinen näkökulma kehittämistyöhön on kokemuskumppaneiden osallistuminen lastensuojelun palveluiden kehittämiseen. Ammatillaiset toivat esille kokemuksiaan, joissa kokemuskumppanit ovat olleet työntekijöille kertomassa kokemuksiaan saamistaan palveluista. Ammatillaiset pitivät onnistumisena sitä, että he saavat kuulla entiseltä asiakkaalta todellisia näkemyksiä ja mielipiteitä, miten asiakas on palvelun kokenut. Tätä kautta lisätään ymmärrystä, millaisia palveluita pitäisi kehittää. Ammattilaisten mielestä kokemusasiantuntijuutta voisi hyödyntää enemmän lastensuojelun asiakkaiden palvelukokonaisuuksien suunnittelussa.

”Että avaisiko se meidän ammattilaisten silmiä vielä paremmin, jos kokemuskumppanit pääsisi avaamaan sitä, että miltä tuntuu kulkea tätä polkua...”

”Jos me oikeasti halutaan nähdä ja oikeasti osallistaa ihmisiä.” (H2)

Ammattilaisten mielestä asiakkaiden osallisuutta on mahdollista vahvistaa lastensuojelussa. Asiakkaan osallisuus edellyttää tilaa ja mahdollisuuksia. Juhila (2006, 103) esittää, että työntekijä voi lisätä asiakkaan osallisuutta luomalla vastavuoroista työskentelysuhdetta. Ammatillaiset kokivat, että kokemuskumppaneilla on paljon annettavaa lastensuojelun palveluiden piirissä, jos vain oivalletaan, millaisissa tilanteissa heidän asiantuntemustaan voi hyödyntää. Haastatteluissa tuli useasti esille ajatus, että kokemuskumppanit voivat auttaa luomaan asiakkaan näköistä palvelua. Tämä vaatii myös työntekijöiltä uskallusta tulla yhteiseen kehittämistyöhön. Yhteistoiminta ja yhteisöllinen työskentely

kokemusasiantuntijoiden kanssa edellyttää ammattilaisilta tasavertaisuuden hyväksymistä ja ymmärtämistä (Kirjavainen & Hietala 2019, 223).

Ammattilaisten kuvaama onnistuminen kokemuskumppaneiden kanssa on ollut myös työntekijöiden ja alan opiskelijoiden perehdyttäminen. Ammattilaisilla oli hyviä kokemuksia uusien työntekijöiden perehdytystilanteista, joissa kokemuskumppanit olivat tuomassa asiakkaan näkökulmaa palveluiden ja työskentelyn esittelyyn. Ammattilaisten mielestä kokemuskumppani havaitsee ja kokee eri tavalla asioita työntekijän välisessä suhteessa ja koko työskentelyprosessissa, ja osaa tuoda asiakkaan kannalta merkittäviä asioita esille.

”Se että joku sellainen ihminen kertoo kokemuksistaan, joka sen on itse kokenut, on aivan eri, kun mä työntekijänä kerron mitä mä täällä teen.” (H5)

Kokemusasiantuntijoita on ollut jo pitkään mukana sosiaali- ja terveydenhuollon alojen opiskelijoiden koulutuksessa. Opiskelijat ovat saaneet kokemuksellista tietoa eri potilas- ja asiakasryhmien edustajilta osana koulutustaan. (Hirschovits- Gertz ym. 2019, 42.)

Haastatellut ammattilaiset toivat esille hyviä kokemuksiaan koulutus- tai kehittämispäivistään, joissa kokemuskumppanit olivat olleet esittäytymässä. Hyötynä ammattilaiset kokivat sen, että saavat tietoa kokemuskumppanitoiminnasta, mutta ennen kaikkea kokemuskumppani ohjaa työntekijöiden huomion asiakkaaseen, joka on palveluiden käyttäjänä keskeisessä asemassa.

”Niin kyllä se aina muistuttaa vanhemman näkökulmasta – yleisemmällä tasolla.” (H3)

Ammattilaisten mielestä kokemusasiantuntijuus auttaa ymmärtämään millaista on hyvä sosiaalityö ja hyvä lastensuojelu. Työntekijät korostivat useissa puheenvuoroissa, että ottaisivat mielellään vastaan asiakkuuden kokeneilta vanhemmilta palautetta omasta työstään ja siitä, kuinka asiakas on itse työskentelyn kokenut. Tästä perehdyttämisen näkökulmasta käsin ammattilaiset pitivät kokemuskumppaneiden työtä merkittävänä resurssina.

Kokemuskumppanit täydentäisivät tässäkin mielessä työntekijän osuutta opiskelijoiden tai uusien työntekijöiden perehdyttämisessä.

6 Vertaistukipalvelun kuoppainen tie

Tutkimukseen osallistuneet ammattilaiset ovat kokeneet vertaistuen tarjoamisen asiakasvanhemmille hyödyllisenä asiana. Sen lisäksi ammattilaiset tunnistivat ja nimesivät hankaluuksia, joita ovat kohdanneet vertaistukitoiminnassa ja palvelun käytössä. Kuvailen esitettyjä vaikeuksia tässä luvussa sellaisina, kuin ammattilaiset ovat ne tuoneet esille. Olen luokitellut vertaistukipalvelussa koettuja vaikeuksia samalla tavoin kuin onnistumisen kokemuksia. Olen antanut oman alalukunsa asiakkaaseen, työntekijöihin ja vertaistoimintaan liitettyihin haasteisiin.

6.1 Vanhemman tuen esteet

Kuormittavat suhteet

Vertaistuki voi kuormittaa vanhempaa. Ammattilaisilla oli kokemuksia, että toiset asiakkaat rasittuivat uudesta intensiivisestä ihmissuhteesta. Toisinaan asiakkaan oma tilanne tai rajalliset voimavarat eivät sallineet aloittaa uutta tukimuotoa eli vertaistukihenkilön tapaamisia. Ammattilaiset ymmärsivät vanhempien kuormittunutta tilannetta, eikä tällöin vertaistukisuhteen aloittaminen ollut ajankohtaista. Työntekijät kuuntelevat asiakasta ja ajoittavat tukitoimia sen mukaan, mitä vanhempi jaksaa ottaa vastaan. Alla olevassa tekstiesimerkissä puhutaan neuropsykiatrisista piirteistä, mutta voimavaroihin vaikuttavana mainittiin myös vanhemman mielenterveys.

”yksi vanhempi, jolla on aika paljon tota nepsypulmaa ja sanoo, että häntä muutenkin kuormittaa noi ihmissuhteet niin paljon. Niin hänellä on nyt jo työskentelyä, niin hän ei enää jaksaa enempää, että se on hänelle niin raskasta.” (H2)

Lastensuojelun eri palveluissa perheiden ja vanhemman kanssa saattaa työskennellä samaan aikaan useita eri työntekijöitä. Vertaistukisuhteelle ei aina löydy tilaa tai mahdollisuutta. Ammattilaiset toivat esille, että toiset vanhemmat eivät kokeneet tarvitsevansa tukihenkilöä tai pitivät heitä epäluotettavina, jos suhdetta ehdotti työntekijä. Myös Mikkonen & Saarinen (2018, 140) on todennut, että kaikki ihmiset eivät koe hyötyvänsä vertaistuesta. Vanhempi voi kokea saavansa riittävää tukea omilta työntekijöiltään tai verkostoiltaan. Joillekin vanhemmille vertaistuki merkitsi uutta työntekijää, jonka kanssa työskentely edellyttäisi kuormittavana tuntuvien ongelmien toistuvaa läpikäymistä.

”Vieläkö sieltä tulee joku uusi ihminen, jolle pitäisi tämä tarina kertoa?” (H3)

Luottamuksen löytyminen kokemuskumppaniin on yksi tekijä, jota ammattilaiset pitävät vaikeutena vertaistukisuhteiden luomisessa. Ammattilaiset esittivät huolta siitä, että vanhemman ja vertaisen yhdistävä tekijä voi olla aiempi tuttavuus tai seikka, joka tuokin tukisuhteeseen negatiivisia kaikuja. Ammattilaiset ovat huolissaan, että pysyykö tukisuhde puoliammattillisena ja saako vanhempi tarvitsemaansa tukea lastensuojelun asiakkuuden kokemuksessa. Pelkona on, että vanhat traumat voivat aktivoitua ja kuormittaa tai jopa vahingoittaa vanhempaa. Aiemmin on jo havaittu, että varsinkin vertaistuen toimintatapaa tuntemattomat ammattilaiset voivat huolestua vertaistuen kielteisistä vaikutuksista tai tietojen salassapidon loukkaamisesta (Mikkonen & Saarinen 2018, 140–141).

Ammattilaisten puheissa tuli esille epävarmuutta ja luottamuspulaa vanhemman ja vertaistukihenkilön suhteen muotoutumisessa. Käytännössä vertaistukisuhde on vanhemman ja vertaisen kahdenkeskinen luottamuksellinen suhde, johon työntekijällä ei ole pääsyä. Ammattilaiset pohtivat onko huoli tukisuhteesta asiakkaan holhoamista vai epäluottamusta aikuisiin ihmisiin. Asenteissa näkyy negatiivisia ennakko-olettamuksia mutta myös ajattelumalli, jonka mukaan ammattilainen valitsee itse positiivisemmän näkökulman eli luottaa asiakkaaseen.

Puuttuva tuki

Ammattilaiset kuvasivat kokemuksiaan, kuinka vanhempi voi jäädä ilman vertaistukea, vaikka tuki olisi hänelle tarpeellinen. Vaikeuksia voi liittyä siihen, ettei vanhempi löydä itselleen sopivaa tukihenkilöä. Ammattilaiset esittivät huolenaan epävarmuutta siitä, miten asiakkaat ja vertaisauttajat kohtaisivat toisensa. Huoli liittyi osittain epätietoisuuteen siitä, kuka hallinnoi ja organisoii vertaistukipalvelua ja mistä asiakas saa tietoa luotettavista vertaisista. Kokemuskumppaneiden toivottiin löytyvän helposti internetistä, mistä useat vanhemmat etsivät itselleen lastensuojelun tietoutta. Hankaluutta ammattilaiset kuvasivat myös asiakkaan joutuessa valitsemaan itse itselleen tukihenkilöä useasta vaihtoehdosta.

”Sitten mä lähetin sille yhdelle asiakkaalle kolmesta henkilöstä sen esittelytekstin, niin hän katsoi sen liian vaikeaksi. Sen päättämisen, että kenet hän nyt niistä haluaisi – niin ei hän katsonut, että se olisi niin tärkeitä.” (H1)

Asiakkaat saattavat jäädä vaille vertaistukea myös ammattilaisten päätösten seurauksena. Haastatteluissa tuli esille hankalia tilanteita, joissa ammattilainen on evännyt asiakkaalta vertaistuen tai vertaistukisuhde on jouduttu päättämään vastoin asiakkaan toivetta.

Ammattilaisilla oli kokemuksia tilanteista, joissa asiakas siirtyi palvelusta toiseen, vastuullinen työntekijä vaihtui tai asiakkaalle aloitettiin jokin toinen palvelu. Ammatillaiset esittivät, ettei vertaistukipalvelua aina pidetty merkityksellisenä asiakkaalle tai joku muu palvelu oli nähty perheelle vielä tarpeellisempuna sillä hetkellä.

”Koska mä näen sen tarpeen lapsen kannalta, että olisi tärkeintä saada tämä meidän tukitoimi sinne pyörimään.” (H3)

Asiakkaan kannalta vaikeutena kuvautui se, että ammatillaiset miettivät perheen tilannetta eri näkökulmasta kuin vanhempi. Vaikutelmana saattaa olla, että työntekijä päättää asiakkaan puolesta, mikä on kuormittava suhde tai kuinka paljon tukea perhe ja vanhempi tarvitsevat tai jaksavat ottaa vastaan. Ammatillaisen kannalta katsoen kyse on vastuusta asiakasta kohtaan ja varsinkin lasta kohtaan. Lapsen etu on ammatilliselle ensisijainen asia lastensuojelun työskentelyssä ja tilanteita arvioidaan aina siitä näkökulmasta. Ristiriitaiselta näyttäytyvä tilanne voi olla harkitun arvioinnin tulosta ja sisältää asioiden punnitsemista. (Pösö 2016, 16–17.) Ammatillaisten puheissa esille tuli myös vähäiset resurssit, jonka pakottamana sosiaalityöntekijä joutuu valitsemaan eri tukimuotojen myöntämisen välillä.

Pohjola (2010, 29) kirjoittaa, että ammatillaisten asiantuntijuutta tulee arvostaa eikä sitä voi ohittaa sosiaalialan asiakastyössä. Vaikka asiakaslähtöisyyttä lisätään ja asiakkaan asemaa vahvistetaan oikeutetusti, niin sosiaalityöntekijän ammatillista osaamista tarvitaan asiakkaan tuen tarpeiden määrittelijänä. Tukitoimien valinta ja määrittäminen tulee tehdä yhteistyössä asiakkaan ja työntekijän kesken ja asiakkaan tarpeiden mukaisesti, mutta usein ammatillaiset joutuvat huomioimaan myös annetut resurssit ja niiden mukaiset reunaehdot työssään.

6.2 Ammatillaisten ratkaistavat pulmat

Luottamus ja ennakkoluulot

Ammatillaisten kokemana yksi suurimpia hankaluuksia on saavuttaa luottamusta kokemuskumppaneita ja vertaistoimintaa kohtaan. Ammatillaisten haastatteluissa tuli esille useita erilaisia esteitä luottamuksen kehittymiselle. Työntekijät kokevat, että ammatillisilla on erilaisia näkemyksiä vertaistuen arvosta tai toiminnan hyödyistä. Myös vertaisen pitäminen ammatillaisten työntekijöiden kilpailijoina on koettu toiminnassa vaikeutena. Osa luottamuspulasta selittyy yleisemmällä tasolla ilmenevästä asiakkaan ja työntekijän välisen suhteen problematiikasta. Ammatillaiset suhtautuvat kokemuskumppaneihin entisinä

asiakkaina ja suhde määrittyy siitä asetelmasta käsin. Aineistossa tuli esille konkreettisesti tutun asiakkaan kohtaaminen uudessa tilanteessa ja uudessa roolissa.

”Mutta nyt sä ootkin tässä ihan mun työkumppani. Tää vaatii hyväksymistä.” (H5)

Luottamuspuola on aiemmissakin tutkimuksissa havaittu olevan vertaistoiminnan kehittämisen hidasteena (Hyväri 2017; Toikka 2019). Yleistyäkseen hyvät käytännöt ja menetelmät edellyttävät avointa suhtautumista ja halua nähdä asioita eri näkökulmista. Vertaisiin tai kokemuskumppaneihin tulisi suhtautua tasavertaisina avun antajina asiakkaille, jotta yhteistyö voi toimia (Juhila 2016, 130). Haastatteluissa ammattilaiset toivat esille epäluottamusta kysymällä, tukeeko kokemuskumppani asiakasta samoilla tavoitteilla kuin työntekijä? Ammattilaisilla on tarve luottaa siihen, että työntekijä ja vertaistuki ovat samalla puolella asiakkaan hyväksi toimiessaan. Osalla haastatelluista oli kokemus, että vertaistukihenkilö olisi asettunut asiakkaan kanssa työntekijää vastaan. Ammattilaiset kokivat tarpeen luoda avoimuutta ja pelisääntöjä lisätäkseen luottamuksellista ilmapiiriä.

”Mekin kaivataan sitä luottamuksellista suhdetta. Voinko mä luottaa tuohon toiseen toimijaan, että se on sellainen neutraali taho, eikä asiakkaan vastustusta lietsova taho.” (H3)

Ammattilaiset kertoivat yleisenä kokemuksenaan, että kokemuskumppaneita ja vertaistoimintaa kohtaan esiintyy ennakkoluuloja lastensuojelun ammattilaisten keskuudessa. Työntekijöiden vastustusta pidettiin yhtenä syynä siihen, että vertaistoiminta ei ole laajemmin käytössä lastensuojelun vanhempien piirissä ja vertaistuen kehittämistoiminta on käynnistynyt melko hitaasti. New Yorkissa tehdyssä tutkimuksessa todettiin, että ammattilaisten ja vertaisten yhteistoiminta ja avoin vuoropuhelu edistävät ammattilaisten positiivista suhtautumista vertaistukihenkilöihin, minkä nähtiin olevan edellytyksenä vertaistoiminnalle (Sauro 2018, 7; Toikka 2019, 3). Ammattilaisten kokemuksena on, että vastustus kumpuaa osittain tietämättömyydestä toimintaa kohtaan ja sitä voi lieventää omakohtaiset positiiviset kokemukset vertaistuesta.

”Ja onhan tässä sosiaalityöntekijöilläkin vastustusta, että onko siihen oikeasti tarvetta ja onko he oikeasti luotettavia.” (H1)

Haastatteluiden perusteella eniten ennakkoluuloja kohdistuu kokemuskumppaneiden omaan taustaan. Ammattilaisten mukaan vertaistukihenkilöiden oma asiakkuus lastensuojelussa on voinut olla ristiriitojen värittämää ja aiheuttaa vertaisen negatiivista suhtautumista lastensuojelun työntekijöitä kohtaan. Vertaisen negatiivisen asennoitumisen pelätään olevan haittana uuden asiakkaan tukisuhteessa ja viranomaisyhteistyössä. Kokemuskumppanit tulevat

julkisuuteen omilla kasvoillaan kertoen rehellisesti omista vaiheistaan ja ongelmistaan. Ammattilaiset kuvaavat kokeneensa, että asennoituminen esimerkiksi päihteitä runsaasti käyttäneeseen henkilöön on varautunutta. Ammattilaisilla voi olla vaikeuksia luottaa henkilön toipumiseen ja kykyyn työskennellä tukihenkilönä.

”Kyllä kai päihderiippuvaisellakin täytyy olla oikeus tervehtyä ja toipua ja sitten tehdä erilaisia asioita – vaikka töitä.” (H2)

Tukimuodon hallinta

”Ehkä se voi olla tämän yleisen asenneilmapiirin synnyttämää sellaista niin kuin arvelua, että tuleeko tästä mitään ja miten ja näin.” (H2)

Ammattilaisten haastatteluissa tuli esille epävarmuutta vertaistoiminnan jatkuvuudesta, mutta myös kokemuksia vaikeuksista saada uusi tukimuoto toimimaan. Ammattilaiset kokivat omassa työssään tapahtuvat muutokset jatkuviksi, jolloin työntekijän aika ja energia kuluu uusiin työmenetelmiin ja käytänteisiin perehtymiseen. Systeminen työskentelytapa on ajettu sisään lastensuojelun organisaatioihin ja tällä hetkellä epävarmuutta liittyy sosiaalipalveluiden järjestämisen tulevaisuuteen ja hyvinvointialueelle siirtymiseen. Ammattilaisten mielessä vertaistukitoiminnan hallinta on jälleen uusi muutos työhön ja resursseja vievä vastuualue, jonka vuoksi siihen liittyy epävarmuutta ja jopa vastustusta.

Ammattilaiset kuvaavat myös epäilyään, että tuleeko vanhemman vertaistukipalvelusta sellainen työmenetelmä, jota voivat rutiininomaisesti tarjota asiakkailleen. Huolen taustalla ovat ammattilaisten mielestä suuret asiakasmäärät, useat toimijat lastensuojelun prosesseissa ja lisäksi muiden hoidettavien ja järjestettävien asioiden runsaus. Moninaisen työn suorittamisen keskellä ammattilainen kantaa vielä huolta omasta järjestelykyvystään ja muististaan:

”Yksi haaste varmaan on, että minä itse muistaisin sen.” (H4)

Vertaistoiminnan muotoutuminen asiakastyön osana nähtiin yhtenä vaikeutena. Ammattilaiset toivat haastatteluissa esille epävarmuutta siitä, missä vaiheessa asiakkuutta vanhemmalle olisi hyödyllistä aloittaa vertaistukipalvelu. Ammattilaisten mielestä vanhemmalla voi olla erilaista vertaistuen tarvetta eri vaiheissa asiakkuutta. Esille tulee myös asiakkaiden tarpeiden vaihtelevuus ja työskentelyyn sitoutumisen hankaluudet. Ammattilaisten kokemusten vähyyden vanhemman vertaistukemisesta aiheuttaa vielä epävarmuutta tukimuodon käytöstä ja sen organisoinnista. Ammattilaiset toivovat saavansa Asiakkaasta kumppaniksi- hankkeelta tietoa

ja informaatiota kokemuskumppaneista ja vertaistukitoiminnasta. Ammatillaiset ymmärtävät, että saamalla kokemuksia toteutuneista vertaissuhteista, heille tarjoutuu vertaistuesta vaihtoehtoinen työtapo ja hyödyllinen keino auttaa vanhempia lastensuojelussa. Joitakin kokemuksia haastateltavilla oli myös riittävästä tiedottamisesta.

” Siitä ei ole kyse, etteikö me tiedettäisi, vaan siitä että löydetäänkö me sopivaa tilannetta, mihin sitä sopii ehdottaa. ” (H3)

Uuden tukimuodon hallintaan liittyy epä tietoisuutta myös prosessin virallisen hoitamisen käytäntöihin. Ammatillaiset olivat kokeneet hankalana sen, kuinka luovat vanhemman ja vertaisen väliseen suhteeseen pelisääntöjä ja sopimuksia. Haastatteluissa tuli esille kirjava käytäntö vertaistukisuhteiden aloittamisen, päättämisen, tavoitteiden ja sisällön sopimisesta. Sosiaalityöntekijät toivat esille enemmän vaikeuksien kokemuksia tukisuhteiden käytäntöihin kuin perhetyöntekijät. Ero saattaa liittyä työntekijöiden erilaisiin ammattirooleihin suhteessa asiakkaaseen ja vastuuseen asiakassuhteesta. Sosiaalityöntekijä on lapsen asioista vastaava työntekijä ja myös vastuussa asiakkuuden kokonaisuudesta. Sosiaalityöntekijän vastuulla on myös vertaistukipalvelusta päättäminen ja sen koordinointi (Lauste 2021).

Mäki-Fränti (2016, 51) havaitsi omassa tutkimuksessaan, että yhteistyöskentely on vuorovaikutusta ammatillaisen, asiakkaan ja kokemusasiantuntijan kesken. Työntekijä on aina viime kädessä vastuussa prosesseista, vaikka tavoitteena on luoda kumppanuussuhteita asiakkaan ja vertaisen välille.

6.3 Palvelun muotoilu

Vakiintuvat käytännöt

Vertaistoiminnan kannalta on merkittävä kysymys, miten palvelu saadaan osaksi lastensuojelun käytäntöä. Kaikki haastatellut ammatillaiset pohtivat jollain tavoin tätä asiaa vastatessaan kysymykseen vertaistoiminnan vaikeuksista. Ammatillaiset esittivät huolena, kenen vastuulle toiminta siirtyy Asiakkaasta kumppaniksi – hankkeen päätyttyä.

Ammatillaiset näkevät kokemuskumppanien tulleen lastensuojelun kentälle pysyvästi ja toivovat, että joku luotettava taho organisoisi tukitoimintaa. Ammatillaiset ovat tuoneet esille epäilynsä siitä, että sosiaalityöntekijöiden omat resurssit eivät riitä hoitamaan tukihenkilöpalvelua, mutta toisaalta halukkuutta ja tarvetta olisi myöntää asiakkaalle vertaistukea osana lastensuojelun palveluita.

”Kovin työlästä se kokemusasiantuntijoiden ja koko ajatuksen jalkauttaminen laajalti kuntiin ja toimijoiden keskuuteen, niin on haastavaa.” (H2)

Ammattilaisten haastatteluissa tuli esille useita hankaliksi koettuja vaiheita vertaistukipalvelun toteutuksessa, jotka tulisi ratkaista ennen palvelun saumatonta toteutusta. Hankaluutta kuvattiin olevan etenkin vertaissuhteen sopimuskäytänteissä tai toiminnan järjestämisen vastuukysymyksissä. Työntekijöille oli epäselvää, mikä taho tulevaisuudessa organisoisi vertaistukitoimintaa ja koordinoi vertaistukea. Ammattilaisten näkemyksen mukaan toimivin ratkaisu olisi se, että työntekijä voisi varata kokemuskumppanin asiakkaan käyttöön omasta tai tunnetusta organisaatiosta helposti ja vaivattomasti. Mäki-Fräntin (2016, 39–40) tutkimuksessa päällimmäisinä vertaistukitoiminnan vaikeuksina nähtiin myös käytännön vastuukysymyksiin ja sopimuskäytäntöihin liittyvät epäselvyydet. Mäki-Fräntin tutkimukseen osallistuneet ammattilaiset toivoivat lähiesihenkilöiltään tukea ja ohjeistusta uuden vertaistoiminnan käytäntöihin, jotta toiminnasta muodostuisi käyttökelpoinen menetelmä.

Ammattilaiset toivat esille ongelmana sen, että jos vertaistukitoiminnan kehittäminen hankkeen päätyttyä ei ole nimetty kenenkään vastuulle, niin toiminta voi jäädä vähäiseksi. Pienessä mittakaavassa tapahtuvalle vertaistukitoiminnalle ei ehkä riitä lastensuojelun käytössä olevia resursseja. Yksi selitys lastensuojelun vertaistoiminnan epävarmalle tulevaisuudelle on ammattilaisten mielestä kokemusasiantuntijoiden arvostuksen vähäisyys.

”Heidän arvoa ei vielä riittävällä tavalla nähdä.” (H2)

Huolenpito kokemuskumppaneista

Ammattilaisten kokemuksen mukaan osa vertaistukipalvelun käytön hankaluuksista liittyy suoraan vertaistukihenkilöihin ja tukisuhteiden solmimiseen. Ammattilaiset kantavat vastuuta asiakkaana olevan vanhemman tukemisesta ja toivovat voivansa tarjota vanhemmalle luotettavaa ja toimivaa palvelua. Kokemuskumppaneille asetetaan ehtoja luotettavuudesta sekä tukemisen ammattimaisesta laadusta, ja tukisuhteen onnistumiseksi toivottavaa olisi myös vertaisen ja asiakkaan elämäntilanteiden ja ongelmien samankaltaisuus. Ammattilaiset esittävät hankaluutena sopivan ja ehtojen täyttävän tukihenkilön löytymisen.

Ammattilaiset toivat esille huolensa kokemuskumppaneiden liiallisesta kuormittumisesta tukihenkilötehtävässään. Huolena oli, että kokemuskumppani uupuu auttaessaan ja tukiessaan tarvitsevaa asiakasta. Lastensuojelun asiakkaiden tilanteet ovat usein ongelmallisia ja vanhempi on avun ja tuen tarpeessa. Tukihenkilö voi kuormittua asiakkaan ongelmallisesta

tilanteesta samalla tavoin kuin muutkin ammattilaistyöntekijät omassa työssään.

Ammattilaisten kokemusten mukaan vertainen voi olla itse omien ongelmien käsittelyssä sellaisessa vaiheessa, ettei kykene auttamaan toista henkilöä.

”Täällä meidän asiakasperheet on kipeitä, täällä puhutaan paljon hankalista kipeistä asioista. Ja sama nämä kokemukumppanit, kun lukee heidän esittelyjä, niin heidän on kokenut paljon ikäviä asioita. Niin millai he pitää huolen omista voimavaroistaan ja omasta jaksamisestaan, etteivät he jotenkin siinä valtavassa auttamisen halussa, jakamisen halussa lähdekin auttamaan liikaa oman hyvinvoinnin kustannuksella.”(H5)

”Jotenkin semmoinen, et kuka varmistaa sen, ettei he pala loppuun myöskään.” (H5)

Ammattilaiset esittivät huoltaan kokemukumppaneiden jaksamisesta ja sen tueksi tarjottavasta työnohjauksesta. Rosenberg (2021, 76) on omassa tutkielmassaan käsitellyt samanlaisia ajatuksia kokemukumppanitoiminnan riskeinä. Vertaiset itse tunnistavat kuormittumisen mahdollisuuden ja sen ehkäisemiseksi kokemukumppaneille tarjotaan säännöllistä työnohjausta. Rosenbergin (2021) haastattelemat kokemukumppanit pitävät sen lisäksi itse tärkeänä sopia tukisuhteiden sisällöistä ja tavoitteista asiakkaalle nimetyn sosiaalityöntekijän kanssa.

Kokemukumppaneiden toimintaa ja asiantuntijuutta kohtaan on myös asetettu odotuksia.

Ammattilaiset ymmärtävät uuden toiminnan laajat mahdollisuudet ja toivovat kokemukumppaneiden olevan aktiivisia ja tuovan esille ideoita yhteistoiminnasta ammattilaisten kanssa. Hankaluutena kuvautui, etteivät työntekijät itse oivalla kaikkia mahdollisuuksia tai heillä ei ole luotuna rakenteita kokemusasiantuntijoiden kanssa tehtävään yhteistyöhön. Ammatilaiset kokevat tarvetta yhteistoiminnan kehittämiseksi ja kehittäjätahoille.

Kokemukumppaneiden osallisuus ja tasavertaisuus toiminnassa on myös ammattilaisten kokemuksissa huolenaiheena. Ammatilaiset tuovat esille työntekijöiden asenteellisuuden, joka saattaa estää tai vähentää asiakkaan toimijuutta suhteissa ja työskentelyssä. Asiakkaille tai vertaiselle ei aina suoda mahdollisuutta kuntoutumiseen ja valtaistumiseen. Ammatilaiset tunnistavat hankaluutena taustalla vaikuttavan valta-asetelman asiakkaan ja ammattilaisten välillä. Juhila (2016, 130) esittää, että vertainen täytyy nähdä tasa-arvoisena toimijana ammattilaisten rinnalla, jotta vertaistukena työskentely on mahdollista.

7 Johtopäätöksiä

Tutkielman tarkoitus on lisätä tietoa lastensuojelun asiakkaana oleville vanhemmille kehitettävästä vertaistukipalvelusta. Palvelu liittyy Asiakkaasta kumppaniksi hankkeen kouluttamiin kokemuskumppaneihin. Olen selvittänyt lastensuojelussa työskentelevien ammattilaisten omia kokemuksia liittyen kokemuskumppanuus palveluun sekä vanhempien vertaistukisuhteisiin. Aineiston olen kerännyt haastatteleamalla aiheesta kuutta lastensuojelun ammattilaista, joista puolet työskentelee sosiaalityöntekijän tehtävissä ja puolet toimii perhetyöntekijänä lastensuojelun eri palveluissa.

Aihetta olen lähestynyt tutkimuskysymyksellä: Millaisia onnistumisia ja vaikeuksia ammattilaiset ovat kokeneet vertaistukipalvelussa? Olen analysoinut aineistoa käyttämällä sisällönanalyysin ja teemoittelun keinoja. Vastausta tutkimuskysymykseen olen muodostanut tutkimalla aineistosta eroteltuja onnistumisen kokemuksia ja vaikeuksiin liittyviä kokemuksia sekä luokittelemalla ne vanhempiin, ammattilaisiin ja vertaistoimintaan liitettyihin kategorioihin. Analyysin tuloksena muodostuneen kuvauksen olen esittänyt edellä olevissa luvuissa viisi ja kuusi. Esitän tässä luvussa vielä tiiviisti johtopäätöksiä vertaistukitoiminnan onnistumisen kokemuksista sekä siihen liittyvistä hankaluuksista keräämäni aineiston perusteella. Pohdin lisäksi tutkielmani luotettavuutta ja eettisyyttä sekä esitän ajatuksiani aiheeseen liittyvästä jatkotutkimuksesta.

Onnistuva vertaistuki

Tässä tutkimuksessa haastatellut ammattilaiset ovat kokeneet vanhemmille tarjotun vertaistuen pääosin sopivana ja hyödyllisenä tukemisen muotona. Yleisesti ajateltiin, että vanhemmat hyötyisivät vertaistuesta ja että lastensuojelun palveluissa olisi tervetullutta kehittää vertaistukitoimintaa. Taulukossa 2 esitän tiivistetysti luokitellen, millaisia onnistumisia vertaistuesta koettiin tässä tutkielmassa. Aineistossa tuli esille samoja elementtejä, joita vertaistuen hyödyllisinä ulottuvuuksina on aiemmin tutkimuksissa havaittu. Näitä ovat vertaisen antama sosiaalinen tuki, emotionaalinen tuki sekä vertaisilta konkreettisesti saatava aineellinen tuki. (Ruokonen 2021, 85; 90.)

Ammattilaiset esittivät ajatuksen, että vertaiselta saatu tuki voi olla laadukkaampaa, jos kokemuskumppanilla on omakohtaista kokemusta samankaltaisista ongelmista tai erityistilanteista kuin vanhemmalla. Kokemuskumppaneille asetetaan siten vaatimuksia

ammattilaisen tavoin työskentelemisestä. Odotuksena ei ole pelkkä emotionaalinen tuki, vaan täsmällinen tieto tietyistä erityisistä tilanteista tai perheen vaikeuksista. Toikka (2019) kirjoittaa, että New Yorkin mallista tehdyssä arvioinnissa havaittiin samanlaisia tuloksia. Tutkimukseen osallistuneet ammattilaiset arvostivat vanhemman ja työntekijän kokemusasiantuntijalta saamaa tietoa esimerkiksi väkivallasta, joka koettiin ammattilaisellekin vieraaksi osaamisalaksi. (Toikka 2019, 7.) Lapsen huostaanotto on yksi rankimmista kokemuksista vanhemmille. Aineiston perusteella voi sanoa, että vertaisen antama tuki ja tieto auttavat vanhempaa kestäämään kyseisiä kokemuksia. Vertainen antaa tietoa, miten prosessit etenevät ja mitä vanhemmalta odotetaan. Toisaalta vanhempi saa vertaiselta toivoa, että lastensuojelun toimet tehoavat, jotta lapsen ja perheen elämässä voi tapahtua käänne parempaan. Samanlaista tutkimustulosta on havaittu tutkimalla vertaisryhmistä saatua tukea huostaanoton jälkeen. (Niininen & Terävä-Karhinen 202, 15–17.)

Vertaistuki onnistuu myös saattamaan asiakkaat palveluiden piiriin ja auttaa heitä ottamaan tukitoimia vastaan ammattilaisilta. Aineiston perusteella ammattilaisten kokemia onnistumisia liittyy juuri vanhempien saamaan tukeen, joka auttaa lisäämään luottamusta ammattilaisiin. Vertaistuki voi toimia sovittelijana suhteiden muodostumiselle ja siltana vanhemman ja työntekijän välillä. New Yorkissa todettiin vertaistuen onnistuvan vähentämään vanhemman pelkoa ja vihaa lastensuojelun viranomaistoimintaa kohtaan sekä tuottamaan vanhemmalle positiivisempia ajatuksia, jolloin myös toimijuus lisääntyi ja vanhemmat osallistuivat paremmin yhteistyöhön. Yhteistyö ja suhteessa toimiminen on työskentelyssä keskeinen osa ja siinä onnistuminen on merkittävä asia lastensuojelun toiminnassa. (Lalayants ym. 2021.)

Aineistossa tuli esille olettaus, että vertaistuki paikkaa osittain muissa palveluissa esiintyvää vajetta. Vertaistukihenkilö antaa vanhemman käyttöön omaan kokemukseensa perustuvaa osaamista, aikaa ja tukea. Toisinaan asiakkaat jäävät sitä vaille virallisissa palveluissa. Saman suuntaisia havaintoja on tehty aiemminkin tutkimuksissa (Esim. Heinonen 2016; Mänttärivan der Kuip 2022). Tiedossa on lastensuojelutyön resurssiniukkuus, jolla tarkoitetaan työntekijöiden vaihtuvuutta tai pulaa, palveluiden järjestämisen monimutkaisuutta ja myös osittain palveluiden riittämättömyyttä esimerkiksi erikoissairaanhoidon palveluissa. Voidaankin esittää kysymys, onko vertaistukitoiminta onnistunut vai onko lastensuojelun järjestelmä epäonnistunut omassa tehtävässään.

Ammattilaiset kokevat, että vanhemman sitoutuminen työskentelyyn ja mahdollisten omien ongelmien käsittely ovat lapsen edun mukaista ja lasta hyödyttävää. Vertaistuelle asetettu odotus New Yorkista saatujen hyvien arvioiden perusteella on, että vertaisten avulla lasten huostaanotot vähenisivät. Viitteitä siitä ei tämän aineiston perusteella voi esittää, mutta voi todeta vertaistuen auttavan vanhempia ottamaan tukea vastaan ja suostumaan yhteistyöhön, jolla on lapsen asemalle ja kasvuolosuhteille suotuisa vaikutus. (Sauro 2018, 7.)

Taulukko 2. Ammattilaisten kokemia onnistumisia vertaistukipalvelussa.

VANHEMMALLE		
Emotionaalinen tuki - ymmärrys - hyväksyntä - yhteisyys - vuorovaikutus	Sosiaalinen tuki - yhteisöllisyys - vertaisuus - tukiverkosto - tieto	Rohkaisua ja apua - tukea toimijuuteen - luottamus viranomaisiin - parempaa yhteistyötä - palveluohjausta - toivoa paremmasta
AMMATTILAISELLE		
Työyhteisön uusi jäsen - lisäresurssi - asiakkaan asemaa esille - vanhemman näkökulma - kokemustietoa	Yhteistyökumppani - täydentää palveluita - yhteiset tavoitteet - yhteistyö paranee - sovittelija	Uusi menetelmä - onnistunut tukisuhde - apua asiakkaalle - hyötyä lapselle
VERTAISTOIMINNALLE		
Lastensuojelun julkisuus - positiiviset tarinat - asiakkuuden normalisointi - luotettava vertaistoiminta	Kehittämistoiminta - asiakkaan osallisuus - hyödylliset palvelut - tietoa vertaistuesta	Perehdytys ja koulutus - opiskelijoiden koulutus - työntekijöiden perehdytys - kokemusten arvostus

Ammattilaiset kokivat onnistumisena, että vertaistukihenkilö voi olla ammattilaiselle lastensuojelun palveluita täydentävä yhteistyökumppani. (Taulukko 2.) Yhteistyön edellytyksenä koettiin olevan ammattilaisten ja kokemuskumppanien yhteinen näkemys vanhemman tukemisesta ja työskentelyn tavoitteista. Vertaisen toivottiin olevan ammattilaisen kanssa samalla puolella ja toimivan sovittujen pelisääntöjen mukaan asiakkaan houkuttelemiseksi yhteistyöhön. Samankaltaisia tuloksia on esitetty aiemmin vertaistoiminnan tutkimuksissa New Yorkissa ja Suomessa (Lalayants 2021; Palukka ym. 2019). Vastuullisen työntekijän ja palveluista päättäjän roolissa toimiessaan ammattilaiset tarvitsevat luottamusta yhteistoiminnan mahdollistumiseksi. Kääntöpuolena asiassa voi nähdä kokemusasiantuntijoiden joutumisen epätasa-arvoiseen asemaan tai välineeksi ammattilaisten osallistamispolitiikalle.

Kokemuskumppaneiden tuoma asiantuntijuus työntekijöiden ja opiskelijoiden perehdyttämiseen sekä koulutukseen ovat haastateltujen ammattilaisten mukaan yksi suuri onnistumisen aihe. Kokemuskumppani tuo asiakkaan näkökulmaa esille palveluihin ja asiakastyöhön sekä lisää kokemuksellisuuden arvostusta tiedon muodostamisessa. Vertainen voi kertoa omasta kokemuksestaan palvelunkäyttäjänä ja asiakkaana, mutta myös rohkaisee työntekijää kuuntelemaan asiakasta. Juhilan (2006, 138) mukaan vertaisuuteen perustuva yhteistyösuhde on kehitysprosessi, jossa toteutuu vastavuoroinen hyöty. Edellytyksenä yhteistyölle on tilan antaminen asiakkaan tietämiselle. Palukka ym. (2019, 28) esittävät, ettei ammattilaisella välttämättä ole tietoa tai kokemusta kaikista asiakkaan ongelmista. Kokemusasiantuntijoita tarvitaan tiedonvälittäjäksi ja kokemusasiantuntijat voivat myös edesauttaa ammattilaisten taitoja kuunnella ja osallistaa asiakasta. Taidoista hyötyisivät ammatissa jo toimivat ammattilaiset sekä alan opiskelijat.

Lastensuojelun imagolle kokemuskumppanit ovat hyviä lähettiläitä. Ammattilaisten mielestä kokemuskumppanit voivat rikkoa lastensuojelun tabuja tuomalla esille asiakkuuden takana olevan tavallisen ihmisen ja vanhemman. Ammattilaiset ovat kokeneet koulutettujen kokemusasiantuntijoiden julkisen esiintymisen ja lastensuojelun asiakkuudesta tiedottamisen positiivisena asiana. Kokemuskumppanit tuovat esille vanhemman ja perheiden tavanomaisia ongelmia sekä lastensuojelun toimintaa. Häpeä estää usein perheitä puhumasta asioistaan, ja myös sosiaalityössä vallitsee hiljaisuus vaitiolon ja sensitiivisten asioiden vuoksi. Juhila (2006, 131–132) kirjoittaa, että lastensuojelun asiakkuus ja sosiaalityö voivat antaa stigman kuulumisesta negatiiviseen ryhmään. Kokemusasiantuntijoiden merkittävä tehtävä voisikin olla identiteettityön tekeminen, jonka tavoitteena on päästä leimoista irti.

Vertaistukipalvelun kuoppainen tie

Vertaistuen tarjoaminen lastensuojelun asiakasvanhemmille ei ole kaikissa tilanteissa itsestään selvää eikä helppoa. Haastateltavat ammattilaiset olivat kokeneet toisinaan vaikeaksi saada vanhemman ja vertaistukihenkilön tukisuhteen toteutumaan (Taulukko 3). Joillekin vanhemmille tiiviin ihmissuhteen ylläpito voi tuntua kuormittavalta esimerkiksi psyykkisen voimien alentuessa. Toisaalta jos vanhemmalla on olemassa riittävän hyvä läheis- ja tukiverkosto tai hän kokee saavansa riittävästi tukea palveluista ja työntekijöiltä, niin vertaistukisuhdetta ei koeta tärkeäksi tai tarpeelliseksi. Mikkonen & Saarinen (2018, 140) ovat tehneet saman johtopäätöksen, että vertaistuki ei ole kaikissa tilanteissa asiakkaalle tarpeellinen tai mielekäs tapa tulla autetuksi.

Tutkimuksessa ammattilaiset kuvasivat myös muita tilanteita, joissa vanhemman vertaistukisuhde ei toteutunut, vaikka tukemiselle nähtiin tarvetta. Sosiaalityöntekijä tehdessään päätöstä vertaistukipalvelun myöntämisestä joutuu punnitsemaan päätöksentekoa useasta näkökulmasta. Palveluita priorisoidaan resurssien vähyyden vuoksi tai palveluiden hyödyllisyyttä arvioidaan tilannekohtaisesti. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät joutuvat tekemään valintoja palveluiden toteutuksessa myös katsoen kokonaisuutta asiakasperheen ja varsinkin lapsen edun näkökulmasta.

Luottamuspuula on koettu yhdeksi suurimmista kuopista vertaistukitoiminnan tiellä pysyväksi lastensuojelun palveluksi. Epäluottamusta tuottaa ammattilaisten kokemuksen mukaan kokemuksumppanien tausta päihteidenkäyttäjänä tai entisinä lastensuojelun asiakasvanhempina, joka saattaa lähtökohtaisesti olla luottamuspuula aiheuttava asia. Ammattilaiset toivat esille, että kokemuksumppaneilla voi olla omassa asiakkuudessaan ilmenneitä vaikeuksia toimia yhteistyössä sosiaalityöntekijöiden ja muiden ammattilaisten kanssa, joka voi aiheuttaa ristiriitoja myöhemmissäkin viranomaissuhteissa. Rosenberg (2021, 81–82) on tutkimuksessaan havainnut, että kokemuksumppaneiden omat lastensuojelun asiakaskokemukset vaikuttavat heidän voimaantumisen ja valtaistumisen prosesseihinsa kokemusasiantuntijuus koulutuksen aikana. Usein asiakaskokemuksen merkitys on sisältynyt kuulluksi ja kohdatuksi tulemiseen tai asiakkaan mielipiteiden huomiointiin.

Ammattilaiset kuvasivat epäluottamusta myös kumppanuussuhteiden onnistumiseen. Asiakkaan ja vertaisen välinen suhde muotoutuu vanhempaa hyödyttäväksi kumppanuudeksi tai se voi olla vanhempaa kuormittava suhde. Ammattilaiset toivat esille huoltaan suhteista, voimattomuuttaan voida vaikuttaa suhteeseen, mutta myös realismia ja toiveikkuutta, että

aikuisten ihmisten välinen suhde onnistuu. Jos ammattilaiset luottavat siihen, että vertaistuki on asiakkaalle hyödyllinen tukimuoto, niin silloin tulisi luottaa myös yksittäisen suhteen onnistumiseen. Juhila (2006, 130–131) on pohtinut samaa asiaa todeten, että sosiaalityöntekijällä on vastuu asiakkuudesta sekä tukisuhteista ja on voitava luottaa, että vertaiset ovat luotettavia antaen voimavaroja tuettaville asiakkaille. Vaikka luottamusta ei täysin syntyisikään, on todettava, että vertaisuus on tärkeä voimavara. Juhila (2006) jatkaa, että sosiaalityössä on haasteena, nähdäänkö vain ongelmat ja pelätään niiden lisääntyvän, vai luotetaanko vertaisyhteisöön, joka voi tehdä jäsenilleen hyvää.

Taulukko 3. Ammattilaisten kokemia vaikeuksia vertaistukipalvelussa.

VANHEMMALLE		
Kuormittava suhde - monia työntekijöitä - tarpeeton tuki - epäluotettava tuki	Puuttuva tuki - ei myönnetä palvelua - ei löydy sopivaa tukihenkilöä	- lapsen tuki ensisijainen - resurssien niukkuus
AMMATTILAISELLE		
Epäluottamus - on entinen asiakas - on kilpailija - ristiriitaiset tavoitteet	Kokemusten puute - tiedon puute - ymmärryksen puute - arvostuksen puute	Palvelun hallinta - uusi palvelu - ajan puute
VERTAISTOIMINNALLE		
Kokemuskumppanit - työssä kuormittuminen - toimijuuden rajallisuus - alisteinen asema	Palvelun käytäntö - vastuukysymykset - epäselvä taustaorganisaatio	-resurssien niukkuus

Vertaistukipalvelun epäselvä tulevaisuus ja palvelun käytäntö on toinen suuri kuoppa, joka olisi tasoitettava tulevaisuudessa. Ammatillaiset kokivat epävarmuutta palvelun jatkumisesta ja hallinnoinnista Asiakkaasta kumppaniksi – hankkeen päättymisen jälkeen. Ammatillaiset toivat esille, että oma tiedon puute ja vähäinen kokemus vertaistukitoiminnasta tuottavat epävarmuutta kokemuskumppanuus-toimintaa kohtaan ja toisaalta ammatillaisten ajanpuute nähtiin toiminnan kehittämisen ja siihen perehtymisen esteenä. Merkittävänä kysymyksenä vertaistoiminnan tulevaisuudessa mainittiin vastuukysymykset kokemuskumppaneista ja tukisuhteiden käytännön järjestelyt. Ammatillaiset toivat esille halunsa käyttää vertaistukipalvelua ja toiveen, että jokin luotettava taho ottaisi vastuun toiminnan järjestämisestä tulevaisuudessa. Mäki-Fräntin (2016) tutkimuksessa vertaistoiminnan ongelmana havaittiin myös toiminnan käytännön hoitamiseen liittyvät epävarmuus- ja epätietoisuustekijät. Kokemusasiantuntijuus- ja vertaistoiminnan kehittämisen halukkuutta ei Mäki-Fräntin (2016) tutkimuksessakaan tullut esille käytännön asiakastyötä tekevien sosiaalityöntekijöiden keskuudessa, vaan ammatillaiset toivovat päätöksentekoa ylemmiltä vastuuhenkilöiltä.

Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen on edellytys tutkimuksen eettisyydelle, luotettavuudelle ja uskottavuudelle. Tätä tutkimusta tehdessäni olen noudattanut Turun yliopiston antamia ohjeita sosiaalitieteiden pro gradu opinnäytetyön teossa sekä saamiani käytännön ohjeita pro gradu ohjaajaltani sosiaalityön professori Johanna Kalliolta. Olen tutustunut Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK 2012) laatimaan ohjeistukseen hyvästä tieteellisestä käytännöstä ja sen loukkausepäilyjen käsittelystä. Hyvä tieteellinen käytäntö tutkimuksen teossa edellyttää huolellisuutta, tarkkuutta ja rehellisyyttä tutkimuksen kaikissa vaiheissa. Olen pyrkinyt noudattamaan näitä periaatteita toteuttaessani tutkimusta ja esittäessäni siitä tuloksia ja johtopäätöksiä. (Günther & ylinen 2021; TENK 2012, 6.)

Tutkimuksen yksi luotettavuuden piirre on sen toistettavuus. Koska tutkimuksen kohteena ovat ihmiset ja inhimilliset kokemukset, ei asetelmaa voi rakentaa uudelleen ja toistaa täysin samanlaisena. Tutkimus on sidottu aikaan ja paikkaan ja tutkijan omaan toimintaan. (Günther & ylinen 2021) Ymmärrän oman vaikutukseni tutkimuksen teon eri vaiheissa. Olen vaikuttanut haastattelun kulkuun kysymysten valinnalla ja vuorovaikutuksella, analyysivaiheessa tekemällä päätelmiä sekä lopuksi esittämällä johtopäätöksiä ja yleistyksiä

tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden kokemuksista ja näkemyksistä. Omat lähtökohtani sosiaalityön opiskelijana sekä työ- ja elämäkokemusta omaavana ihmisenä vaikuttavat ymmärrykseeni ja ajatteluuni, jonka takia tutkielmassa on oletettavasti persoonallisia piirteitä. Tutkielman tulokset ja päätelmät saattavat olla toisenlaisia eri tutkijan tekemänä tai eri ajankohtana tutkittuna.

Laine (2018, 32) esittää, että tutkija yhteiskunnallisena yksilönä kuuluu samaan yhteisöön tutkittavien kanssa, jolloin myös ajattelussa on yhtäläisyyttä. Tästä näkökulmasta voi perustella sen, että tutkijana voin esittää yksilöiden ajatuksista yleistettäviä päätelmiä. Tieteen pyrkimyksenä on löytää yksittäistapauksista yhtäläisyyttä, mutta kokemusten tutkimisessa on perusteltua antaa tilaa yksilöllisille tulkinnoille. Tutkimukseni aineisto on pieni (n=6), joka osaltaan rajoittaa johtopäätösten tekoa yleisellä tasolla. Tutkimukseen osallistumisen motiivit saattavat myös vaikuttaa tuloksiin. Tutkittavat ovat osallistuneet vapaaehtoisesti ja halunneet edesauttaa vertaistukitoiminnan kehittämistä lastensuojelussa. Heidän kertomansa kokemukset ovat aitoja ja monipuolisia, ja tutkijana olen pyrkinyt tuomaan ne esille puolueettomasti ja rehellisesti.

Tutkimuksen eettisyyttä voidaan tarkastella aiheen valinnan ja tutkimuksen merkityksen perusteella. Eettisesti kestävä tutkimusaihe on omalle tieteenalalleen ominaisten arvojen ja ihanteiden mukainen, ja tutkimus tulee toteuttaa tieteenalan hyväksymien toimintaperiaatteiden mukaan. Hyvälle tutkimukselle on asetettu kriteeriksi myös se, että tutkimuksen tuloksilla on jotain uutta annettavaa tutkimusalalle ja tutkittavalle aihepiirille. Koska tieto on olemukseltaan jatkuvasti rakentuvaa ja päivittyvää, on yksittäisen tutkimuksen merkitys olla osana aihepiirin kehityksellistä ketjua ja antaa aiheita tuleville tutkimuksille. (Günther & Ylinen 2021; Tuomi & Sarajärvi 2013, 129–130.)

Tämän tutkielmani avulla pyrin edesauttamaan sosiaalityön vaikuttavien työmenetelmien kehittämistä ja arviointia. Lastensuojelun asiakasvanhempien vertaistuesta saadut kokemukset lisäävät tietoa kokemusasiantuntijuudesta ja vertaistukemisesta lastensuojelun palveluissa. Tutkimusaiheella on siten merkitystä lastensuojelun sosiaalityön asiakkaana oleville vanhemmille ja heidän perheilleen, sosiaalityöntekijöille sekä muille toimijoille lastensuojelun alalla. Aihepiirin tutkimuksen yhteiskunnallista merkitystä ei myöskään pidä väheksyä, sillä lastensuojelun keinottomuus on toistuvasti esillä lasten pahoinvointia koskevilla keskusteluilla. Lasten ja perheiden hyvinvoinnin lisääminen uusilla tukitoimilla olisi yhteiskunnan etu.

Lopuksi

Tässä tutkielmassa tuli esille, että vertaistukea voi hyödyntää yksilön tasolla, järjestelmän tasolla ja yhteiskunnan tasolla (Rissanen 2015, 202–203). Vertaistuki on ollut eri asiakas- ja potilasryhmillä jo pitkään käytetty hyödyllinen tukimuoto, ja se on vakiinnuttanut asemansa. Lastensuojelussa kokemusasiantuntijoiden kouluttaminen ja vanhempien vertaistukeminen ovat melko uutta toimintaa ja siksi nähdäkseni tutkimustieto on alalla vielä vähäistä. Tiedon lisääminen tutkimuksen kautta on tärkeää ja merkittävää vertaistoiminnan näkyvyydelle ja tietoisuuden lisäämiselle. Tutkimusta tarvitaan myös palveluiden kehittämisen ja arvioinnin tueksi.

Lastensuojelussa asiakasmäärät ovat suuret ja palveluiden tarve jatkuva. Mielestäni on tärkeää kehittää ja kohdentaa palveluita niitä eniten tarvitseville, jotta sosiaalityön tarve ei enää kasvaisi, vaan pikemminkin sen vaikuttavuus lisääntyisi. Vanhempien vertaistukeminen on vaihtoehtoinen keino lastensuojelun asiakasperheiden auttamisessa. Lisää tutkimusta ja näyttöä kokemuksista kaivataan toiminnan vakiinnuttamiseksi ja kehittämiseksi. Tässä tutkielmassa tuli esille, että ammattilaiset tarvitsevat onnistuneita kokemuksia ja käytännön tietoa rohkaistuakseen uuden toimintamallin käyttämiseen. Sitä silmällä pitäen, onnistuneiden käytäntöjen levittäminen eri organisaatioihin voi olla avain hyvien menetelmien yleistymiseksi.

Toiminnan kehittäminen hankkeissa ja projekteissa on varsin yleistä sosiaalialalla. Hankkeilla on oma elinkaarensa ja niissä kehitetyt toimintamallit joko jäävät elämään toisissa puitteissa tai voivat hiipua pois. Jos vertaistukemiselle ja kokemuskumppanuudelle halutaan luoda vahvaa tulevaisuutta lastensuojelussa, niin tulisi etsiä vaihtoehtoisia käytänteitä toimintamallille sekä aktiivisia toimijoita lastensuojelun piiristä. Hyödyllinen tutkimuksen aihe voisi olla vertaistukitoiminnan verkostojen kartoittaminen ja toiminnan mahdollisuuksien selvittäminen.

Tutkielmaa varten keräämässäni aineistossa nousi mielenkiintoisena seikkana esille lastensuojelun ammattilaisten kokemukset siitä, miten työskentely kokemuskumppaneiden kanssa muuttaa heidän omaa työskentelytapaansa ja suhtautumistaan asiakkaaseen. Näiden asioiden tutkiminen veisi lähelle asiakasta ja asiakastyötä. Työntekijän ja asiakkaan kohtaaminen ja suhteessa toimiminen on sosiaalityön ydintä. Kokemuskumppanuutta voidaan ajatella siltana asiakasta osallistavaan ja kuuntelemaan työskentelytapaan.

Lähteet

- Aaltola, Juhani (2018) Filosofia, tiede, ymmärtäminen. Teoksessa Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Keuruu: PS-kustannus, 14–28.
- Alatalo, Marjo & Miettunen, Nanna & Liukko, Eeva & Kettunen, Natalia & Normia-Ahlsten, Leena (2019) Porrasteisuus lapsiperheiden sosiaalipalveluissa. Näkökulmia sosiaalihuoltolain toimeenpanoon ja palveluiden järjestämiseen. THL Työpaperi 39/2019.
- Arnkil, Tom Erik (2004) Verkostotyö lastensuojelussa – menetelmät huolen mukaan. Teoksessa Annamajja Puonti, Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 214–239.
- Bardy, Marjatta (2013) Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Juvenes Print, 49–78.
- Berrick, Jill & Dickens, Jonathan & Pösö, Tarja & Skivenes, Marit (2017) A Cross-Country Comparison of Child Welfare Systems and Workers' Responses to Children Appearing to be at Risk or in Need of Help. *Child Abuse Review*, 26(4), 305–319.
- Eskola, Jari (2018) Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Keuruu: PS-kustannus, 209–231.
- Eskola, Jari & Lätti, Johanna & Vastamäki, Jaana (2018) Teemahaastattelu: lyhyt selviytymisopas. Teoksessa Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Keuruu: PS-kustannus, 27–51.
- Günther, Kirsi & Ylinen, Satu (2019) Tieteen etiikka. Satu Ylinen & Kirsi Günther (toim.) Minustako tieteellisen tiedon omaaja ja tekstin laatija? Moodleverkkokirja.
- Heino, Tarja (2013) Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja käytännöt. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Juvenes Print, 84–107.

- Heinonen, Hanna (2016) Lastensuojelu ja lapsen etu. Teoksessa Maritta Törrönen, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lunden, Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Tallinna: Gaudeamus Oy, 243–260.
- Hiltunen, Tarja (2015) Äitiys, huostaanotto ja voimaantuminen.
<https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/47882> Haettu 23.06.2022
- Hirschovits-Gerz, Tanja & Sihvo, Sinikka & Karjalainen, Jarno & Nurmela, Anna (2019) Kokemusasiantuntijuus Suomessa. Selvitys kokemusasiantuntijakoulutuksen ja –toiminnan käytännöistä. THL työpaperi 17/2019. Helsinki: PunaMusta Oy.
<https://www.julkari.fi/handle/10024/138436> Haettu 10.10.2021
- Hokkanen, Liisa (2014) Asiakaskansalaisen toimijuus sosiaalityöllisessä asianajossa. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Vantaa: Vastapaino, 55–86.
- Hyväri, Susanna (2017) Luottamuksen rakentuminen kokemusasiantuntijoiden ja viranomaisten välillä. Teoksessa Anneli Pohjola, Maarit Kairala, Hannu Lyly & Asta Niskala (toim.) Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi. Tallinna: Vastapaino, 181–205.
- Hyvärinen, Matti & Suoninen, Eero & Vuori, Jaana (2021) Haastattelut. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/> Haettu 3.4.2022
- Jokinen, Arja (2016) Asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välinen suhde. Teoksessa Maritta Törrönen, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lunden, Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Tallinna: Gaudeamus, 138–147.
- Jokinen, Arja (2021) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/> Haettu 3.4.2022.

- Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Jyväskylä: Vastapaino.
- Juhila, Kirsi (2021) Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/> Haettu 3.4.2022.
- Kalland, Mirjam (2004) Vauvan ja lapsen kehityksellisten tarpeiden huomioiminen lastensuojelussa. Teoksessa Annamajja Puonti, Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Tammi, 119–140.
- Kasper. Kasvatus- ja perheneuvonta Ry (2022) Vertaistukea vanhemmille ja läheisille <https://suomenkasper.fi/lastensuojelu/vertaistukea-vanhemmille-ja-laheisille/> Haettu 10.03.2022.
- Kirjavainen, Marjaana & Hietala, Outi (2019) Kokemusasiantuntijuus asiakkaiden osallisuuden vahvistajana yhteisvastaanotolla. Teoksessa Anneli Pohjola, Tarja Kemppainen, Asta Niskala & Nina Peronius (toim.) Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö. Tampere: Vastapaino, 227–256.
- Kiviniemi, Kari (2018) Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Keuruu: PS-kustannus, 74–88.
- Kostiainen, Elisa & Ahonen, Sanna & Verho, Tanja & Rissanen, Päivi & Rotko, Tuulia (2014) Kokemukset käyttöön – kokemusasiantuntijatoiminnan kehittäminen. THL työpäperi 36/2014. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125488/URN_ISBN_978-952-302-373-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y Haettu 14.2.2022
- Kuula-Luumi, Arja (2021) Tutkimuslupa, suostumus, informointi ja tietosuoja. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/> Haettu 15.4.2022

- Laine, Timo (2018) Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Keuruu: PS-kustannus, 29–50.
- Laitinen, Merja & Niskala, Asta (2014) Sosiaalityön suhde asiakkuuteen. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Vantaa: Vastapaino, 9–16.
- Lalayants, Marina & Wyka, Katarzyna & Saitadze, Inga (2021) Outcomes of the Parent Advocacy Initiative in child safety conferences: Placement and repeat maltreatment. Children and Youth Services Review 130 (2021) 106241.
- Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (817/2015) Finlex <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150817> Haettu 5.6.2022
- Lastensuojelulaki (417/2007) Finlex <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417> Haettu 5.6.2022
- Lastensuojelun keskusliitto (2021) Lastensuojelun kokemusasiantuntijuuden eettiset ohjeet. Kokemusasiantuntijuus lastensuojelussa -verkosto. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2021/05/lskl-Lastensuojelun-kokemusasiantuntijoiden-eettiset-ohjeet.pdf> Haettu 12.6.2022
- Lastensuojelun laatusuositus (2019) Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:8. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161862/STM_2019_8_J_Lastensuojelun_laatusuositus.pdf?sequence=4&isAllowed=y Haettu 16.2.2022
- Mikkonen, Irja & Saarinen, Anja (2018) Vertaistuki sosiaali- ja terveysalalla. Tallinna: Tietosanoma Oy.
- Moisio, Tatu (2020) Asiakkaasta kumppaniksi: Miten opitaan lastensuojelun asiakasvanhempia valtauttava tukemisen työtapa? Perhekuntoutuskeskus Lauste.

<https://lauste.fi/ajankohtaista-asiakasvanhempia-valtauttava-tukemisen-tyotapa/> Haettu 21.10.2021

Mäki-Fränti, Mia (2016) Kokemusasiantuntijuus sosiaaliaseman henkilöstön näkökulmasta. Tutkimus Tampereen Sarviksen sosiaaliasemalla. Tampereen yliopisto.
<https://trepo.tuni.fi/handle/10024/99844> Haettu 11.6.2022

Mänttari-van der Kuip, Maija (2015) Sosiaalityöntekijöiden työhyvinvointi ja toimintamahdollisuudet niukkuuden aikakaudella. Janus 23/3. 329–335.

Mänttari- van der Kuip, Maija (2022) Palvelujärjestelmään liittyvät rakenteelliset haasteet ja työntekijöiden toimintamahdollisuudet julkisen sektorin lastensuojelutyössä. Janus 30 (1) 21–43.

Niininen, Anne & Terävä-Karhinen, Johanna (2021) Voikukkia-vertaistukiryhmät tukena huostaanottokriisistä selviytymisessä. Julkaisussa Pinja Nieminen & Eve Lahikainen (toim.) Vertaistuen moninaisuus. Kansalaisareenan julkaisuja 1/2021.
https://kansalaisareena.fi/wpcontent/uploads/2021/01/Vertaistuen_moninaisuus_WEB_1494.pdf Haettu 10.3.2022

Osallisuuden aika (2022) Nuorten kehittäjäryhmä. <https://osallisuudenaika.fi/> Haettu 5.6.2022

Palsanen, Kati (2013) Yhteistutkiminen, opas sosiaalityöhön. Socca pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. http://www.socca.fi/files/2335/Yhteistutkiminen-opas_sosiaalityohon_2.0_Kati_Palsanen.pdf Haettu 9.3.2022.

Palukka, Hannele & Tiilikka, Tiina & Auvinen, Petra (2019) Kokemusasiantuntija sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmässä – osallisuuden mahdollistaja vai osallistamispolitiikan edustaja. Janus sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 27:1, 21–37.

- Pekkarinen, Elina (2016) Toivottu, kiistelty ja torjuttu – Lastensuojelun avohuolto huostaanottoasiakirjoissa. Teoksessa Rosi Enroos, Tarja Heino & Tarja Pösö (toim.) Huostaanotto - lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino, 103–125.
- Perhekuntoutuskeskus Lauste (2021) Kokemuskumppanit.
<https://lauste.fi/palvelumme/kokemuskumppanit/> Haettu 21.10.2021
- Pohjoismainen yhteistyö (2022) Sosiaalipolitiikka ja hyvinvointi.
<https://www.norden.org/fi/information/sosiaalipolitiikka-ja-hyvinvointi> Haettu 5.1.2022
- Pohjola, Anneli (2010) Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) Asiakkuus sosiaalityössä. Tallinna: Gaudeamus, 19–74.
- Pohjola, Anneli & Kemppainen, Tarja & Niskala, Asta & Peronius, Nina (toim.) (2019) Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö. Tampere: Vastapaino.
- Puustinen-Korhonen, Aila & Pösö, Tarja (2010) Toteutuuko lapsen oikeus pysyviin kasvuolosuhteisiin? Puheenvuoro lastensuojelun vaikuttavuudesta. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2010:3.
<https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37284233/toteutuuko-oikeus-pysyviin.pdf/0dd3110a-cb97-3ab1-9d8e-cd5a25bd81da/toteutuuko-oikeus-pysyviin.pdf?t=1428492519000> Haettu 12.6.2022
- Pösö, Tarja (2016) Mistä puhutaan, kun puhutaan huostaanotosta? Teoksessa Rosi Enroos, Tarja Heino & Tarja Pösö (toim.) Huostaanotto - lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino, 7–32.
- Rasa, Marjukka & Vuolukka, Kaisa (2019) Perhesosiaalityötä paikantamassa. Teoksessa Anneli Pohjola, Tarja Kemppainen, Asta Niskala & Nina Peronius (toim.) Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö. Tampere: Vastapaino, 257–276.
- Rissanen, Päivi (2015) Toivoton Tapaus? Autoetnografia sairastumisesta ja kuntoutumisesta. Helsinki: Kuntoutussäätiön tutkimuksia 88/2015.

- Rosenberg, Reetta (2021) Kokemusasiantuntijuus lastensuojelun asiakasvanhempien voimaantumista ja osallisuutta tukemassa. Koulutettujen kokemuskumppaneiden näkemyksiä asiasta. Turun yliopisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021081243136>
- Ruokonen, Mirka (2021) Vertaistoiminnan merkitystä paikantamassa lastensuojelun avohuollossa – vanhempien kokemuksia vertaistuesta. Turun yliopisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202102053924> Haettu 5.6.2022
- Räsänen, Pekka (2006). Tulkintaan liittyvän mielivallan ratkaisuyrityksiä kvalitatiivisessa analyysissä. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 14(2), 167–173. <https://journal.fi/janus/issue/view/3321> Haettu 5.6.2022
- Sauro, Seppo (2018) Sivullisesta kumppaniksi! Lasten suojelun vertaistuki – mahdollisuus. Selvitys New Yorkin mallista ja sen mahdollisuuksista Suomessa. Varsinais-Suomen Lape / Lupa auttaa. <https://www.lupauttaa.fi/wp-content/uploads/2018/12/Sivullisesta-kumppaniksi.-Lasten-suojelun-vertaistuki.pdf> Haettu 22.02.2022
- Sipilä, Jorma & Anttonen, Anneli (2016) Universalismi ja sen vaihtoehdot. Teoksessa Maritta Törrönen, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lunden, Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Tallinna: Gaudeamus Oy, 57–74.
- Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) Finlex <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301> Haettu 5.6.2022
- Sotkanet a. (2022) Tulostaulukko lastensuojeluilmoitukset. <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=s07XBwA=®ion=s07MBAA=&year=sy5zBAA=&gender=t&abs=f&color=f&buildVersion=3.0-SNAPSHOT&buildTimestamp=202109301228> Haettu 5.6.2022.
- Sotkanet b. (2022) Tulostaulukko lastensuojelun ja kuntien perhetyön asiakkaat. <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=s84qsa6qAAA=®ion=s07MBA> Haettu 17.2.2022

Sotkanet c. (2022) Tulostaulukko kodin ulkopuolelle sijoitettuna olevat ja huostassa olevat 0–17-vuotiaat vuosien 2010 ja 2020 välisenä aikana.

<https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=s84qttZNLwEA®ion=s07MBAA=&year=sy5zsk7S0zUEAA==&gender=t&abs=f&color=f&buildVersion=3.0-SNAPSHOT&buildTimestamp=202109301228> Haettu 5.6.2022

Taskinen, Sirpa (2004) Lasten psykososiaaliset palvelut ja lastensuojelu. Teoksessa Annamajja Puonti, Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Tammi, 141–153

THL a. (2022) Lastensuojelun käsikirja. Mitä on lastensuojelu?

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu> Haettu 15.1.2022

THL b. (2022) Lastensuojelun käsikirja. Sosiaalipalvelut. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/sosiaalipalvelut> Haettu 5.6.2022

THL c. (2022) Lastensuojelun käsikirja. Perhetyö <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/sosiaalipalvelut/perhetyo> Haettu 5.6.2022

Tikkala, Leena (2019) Sosiaalityön asiantuntijuuden silloittava orientaatio. Teoksessa Anneli Pohjola, Tarja Kemppainen, Asta Niskala & Nina Peronius (toim.) Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö. Tampere: Vastapaino, 303–319.

Tobis, David & Bilson, Andy & Katugampala, Isuree (2020) International Review of Parent Advocacy in Child Welfare. Strengthening Children’s Care and Protection through Parent Participation. Better Care Network and IPAN. 2020.

Toikka, Enna (2019) Selvitys lastensuojelun vertaistukitoimintaan perustuvasta New Yorkin mallista. <https://innokyla.fi/sites/default/files/2021-01/Selvitys%20lastensuojelun%20New%20Yorkin%20mallista.pdf> Haettu 30.10.2021

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2013) Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Vantaa: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. EU: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje (2012) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa.

https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf Haettu 9.4.2022.

Törrönen, Maritta (2016) Vastavuoroisuuden yhteisöllinen luonne. Teoksessa Maritta Törrönen, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lunden, Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Tallinna: Gaudeamus Oy, 39–56.

Unicef (2022) Lapsen oikeuksien sopimus. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/> Haettu 5.6.2022

Veturointi (2022) Veturointi-toiminta. <https://www.veturointi.fi/> Haettu 5.6.2022

Vierula, Tarja (2016) Huostaanoton käynnistämät suhteet ja prosessit vanhempien henkilökohtaisessa elämässä. Teoksessa Rosi Enroos, Tarja Heino & Tarja Pösö (toim.) Huostaanotto - lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino, 261–290.

Vierula, Tarja (2017) Lastensuojelun asiakirjat vanhempien näkökulmasta. Tampere: Juvenes Print. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0565-9> Haettu 5.6.2022

Liitteet

Liite 1. Kutsu tutkimukseen

Kutsu tutkimukseen

Lastensuojelun ja perhesosiaalityön asiakasvanhemmat saavat nyt tilaisuuden tarjota kokemustietoaan lastensuojelun järjestelmän kehittämiseen ja asiakkaiden tukemiseen.

STEA-rahoitteinen ja Perhekuntoutuskeskus Lausteen hallinnoima Asiakkaasta kumppaniksi -hanke kehitti kokemuskumppanikoulutuksen ja alkoi tarjota kokemuskumppaneita kuntien lastensuojeluun. Ensimmäiset kokemuskumppanit ovat tarjonneet palveluksiaan vuoden 2021 alusta alkaen.

Kuulut organisaatioon, jotka ovat hyödyntäneet kokemuskumppanien osaamista. Tutkimme nyt kokemuskumppanuuteen liittyviä onnistumisia ja vaikeuksia. Olisimme kiitollisia, jos voisit kertoa kokemuksistasi tai ajatuksistasi lastensuojelun ja perhesosiaalityön asiakasvanhempien kokemustietoon liittyen. Sinulla ei tarvitse olla suoraa kontaktia kokemuskumppaniin, sillä toiminnan alkuvaiheessa olemme kiinnostuneita kaikenlaisista kokemuksista.

Tutkimusaineiston käyttö

Sosiaalityön opiskelija Kirsi Tuomola Turun yliopistolta hyödyntää aineistoa pro gradu tutkielmassaan. Tutkielman aiheena on sosiaalityöntekijöiden kokemukset ja näkemykset kokemuskumppanuustoiminnasta lastensuojelussa.

Tutkija Anna-Maria Isola (Turun yliopisto ja THL) toimii hankkeessa tutkijana ja hyödyntää aineistoa kokemuskumppanuustoiminnan arviointitutkimuksessa.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista

Voit kieltäytyä osallistumasta tai voit keskeyttää osallistumisesi haastattelun kuluessa tai sen jälkeen ilmoittamalla Kirsi Tuomolalle (Yhteystiedot).

Aineiston käsittely

Haastattelu nauhoitetaan, litteroidaan tekstimuotoon ja tallennetaan tietoturvalliseen yliopiston verkkokansioon. Haastattelumateriaalia säilytetään tietosuojamateriaalina ja se hävitetään viimeistään tutkimustyön valmistuttua. Litteroinnissa tekstistä häivytetään kaikki tiedot, joiden perusteella henkilöt voivat olla tunnistettavissa, kuten nimet, asuin- ja työpaikat tai murreilmaisut. Myös valmiissa raportissa huomioidaan tutkimukseen osallistuneiden anonymiteetti.

Kiitos osallistumisestasi!

Liite 2. Haastattelurunko

Teemahaastattelun kysymysrunko

Esitiedot: Kokemus lastensuojelusta

Kokemukset Asiakkaasta kumppaniksi – hankkeesta

- Millaisia kokemuksia sinulla on hankkeesta?
- Millaisia kokemuksia työskentelystä kokemuskumppanien kanssa?

Toiminnan onnistumiset

- Millaisia onnistumisia olet kokenut kokemuskumppanitoiminnassa?
- Millaisia hyötyjä toiminnalla koet olevan työntekijälle tai asiakkaalle?
- Millaisissa tilanteissa suosittelisit kokemuskumppania mukaan työskentelyyn?

Toiminnan vaikeudet

- Millaisia vaikeuksia olet kokenut kokemuskumppanitoiminnassa?
- Millaisissa tilanteissa koet kokemuskumppanin haittaavan työskentelyä?
- Millaisia epäkohtia koet olevan toiminnassa?

Kokemuskumppanitoiminnan vaikutukset omaan työhön

- Miten koet, että kokemuskumppanitoiminta on vaikuttanut omaan työhösi?
- Mitä uutta annettavaa kokemuskumppanuudella on lastensuojelulle?
- Millaisia kehittämiskohteita toiminnassa olisi?